

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Hauptman

**Igre lakote v krasnem novem svetu –
Mladi kot subjekt radikalnih družbenih sprememb**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Jasmina Hauptman

Mentor: red. prof. dr. Peter Stanković

**Igre lakote v krasnem novem svetu –
Mladi kot subjekt radikalnih družbenih sprememb**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Nikdar ne podvomi, da zmore majhna skupina predanih ljudi spremeniti svet.

Zares, to je edino, kar ga je sploh kdaj spremenilo.

(Margaret Mead)

ZAHVALA

Hvala, profesor Peter Stanković, za vso strokovno pomoč in za smernice pri pisanju
magistrskega dela.

Hvala, ati in mami, za podporo, potrpežljivost ter zaupanje.

Hvala, Matej in Barbara, za spodbudo v težkih trenutkih.

Hvala, Lea, za pozitivno!

Igre lakote v krasnem novem svetu – Mladi kot subjekt radikalnih družbenih sprememb

Mladi v zadnjih dveh desetletjih v postmodernih družbah doživljajo izrazite spremembe življenjskih potekov in odraščanja. Krize gospodarstva, demokracije in vrednot majo politične sisteme in sprožajo negativne premike v kulturi ter sociali. Družbene politike vplivajo na spremembe v šolstvu in pri vstopu na trg dela, kar podaljšuje mladost v pozna dvajseta leta ter odlaga prehod mladih v obdobje odraslosti. Tako se tudi mladi v slovenski družbi soočajo z mnogoterimi tegobami (brezposelnost, stanovanjska problematika, pozno osamosvajanje) in se sprašujejo, ali lahko dosežejo spremembe družbe na bolje. V preteklosti so preko študentskih gibanj in uporov že izražali nezadovoljstvo ter bili kritični do oblasti. Ali so zmožni ponovne revolucionarne akcije skozi družbenopolitično udeležbo v obliki demonstracij, protestov, uporov, odgovarja 25 mladih intervjuvancev. Majhen vzorec kvalitativne raziskave, ki nikakor ni reprezentativen za celotno mladinsko populacijo, poskuša ustvariti sliko njihovega pogleda na aktualno družbeno in politično stanje, izkušnje preteklosti ter strahove prihodnosti. Ustvarjena slika pa vzbuja premisleke ob vprašanju, ali slovenski mladi res lahko predstavljajo subjekt radikalnih družbenih sprememb.

Ključne besede: mladi, gibanja mladih, svetovna in slovenska »kriza«, družbene spremembe, intervju.

The Hunger Games in a Brave New World – Young People as a Subject of Radical Social Change

Young people in postmodern societies have for the past two decades been undergoing noticeable change in terms of their course of life and growing up. Crises of the economy, democracy, and values are staggering political systems, and causing negative shifts in culture and social work. Social policies are affecting changes in the educational system and the entry of the labor market, which prolongs the youth period into the late twenties, and postpones entering adulthood. Young people in the Slovene society are also facing many troubles (unemployment, residential issues, late attaining of independence), and are asking themselves whether they can achieve change on the better. They were already critical towards the government and have expressed dissatisfaction through student movements and rebellion in the past. 25 young interviewees are answering whether young people are capable of repeated revolutionary action through sociopolitical participation in the form of demonstrations, protests, or revolts. A small sample for a qualitative research, which is in no way representative of the whole youth population, tries to show a picture of their view on the current societal and political state, their past experience, and fears of things to come. The assembled picture issues deliberation on whether the Slovene youth truly can represent as a subject of radical social change.

Key words: young people, youth movements, worldwide and Slovene “crisis”, social change, interview.

KAZALO

1	UVOD	8
1.1	Opredelitev raziskovalnega problema	8
1.2	Raziskovalno vprašanje.....	10
1.3	Raziskovalne metode in tehnike.....	10
1.4	Struktura magistrskega dela	11
2	MLADOST – MLADINA.....	13
2.1	Odkritje mladosti.....	13
2.2	Psihosocialni kontekst odraščanja	14
2.2.1	Adolescenca.....	14
2.2.1.1	Razvoj identitete v adolescenci	14
2.2.1.2	Avtonomija.....	15
2.3	Družbeni kontekst mladosti.....	16
2.3.1	Mladost kot moratorij.....	16
2.3.2	Obdobja mladosti	18
2.4	Življenjski poteki in spremembe odraščanja	19
2.5	Mladi v družbi tveganja.....	21
2.5.1	Globalizacija in družbene spremembe.....	21
2.5.2	Šolstvo in spremembe na trgu dela.....	22
2.5.3	Demografski trendi.....	22
2.5.4	Vladni trendi in mediji.....	23
3	DRUŽBENE SPREMEMBE.....	23
3.1	Družbena gibanja kot sila spremembe.....	24
3.1.1	Tipi družbenih gibanj	26
3.1.1.1	Protestna gibanja	27
4	DRUŽBENI KONTEKST.....	28
4.1	Globalna kriza gospodarstva	28
4.1.1	Kapitalizem	29
4.1.2	Tretja pot	31

4.1.3 Neoliberalizem	32
4.2 Moderna kriza smisla	32
4.3 Slovenska kriza.....	34
4.3.1 Pot iz krize.....	35
5 MLADI IN DRUŽBENE SPREMEMBE	37
5.1 Gibanja mladih – zgodovinsko	37
5.2 Upori 1968.....	40
5.3 Slovenska in jugoslovanska mladina.....	41
5.4 Gibanje »jeznih«.....	44
6 BOJ ZA KAJ, ZAKAJ?.....	45
6.1 Protestna gibanja po Sloveniji	45
6.2 Angažiranje slovenskih mladih	46
6.2.1 Raziskava Mladina 2010	46
6.2.2 Organizacije.....	47
7 EMPIRIČNA RAZISKAVA.....	49
7.1 Namen in cilj raziskave	49
7.2 Intervju	49
7.3 Vzorec respondentov (intervjuvancev).....	51
7.4 Izvedba intervjujev	51
7.5 Oblika intervjujev.....	51
7.6 Potek intervjujev.....	52
7.7 Rezultati raziskave	52
7.8 Sklep.....	80
8 ZAKLJUČEK.....	81
9 LITERATURA.....	85
PRILOGE.....	90
Priloga A: Raziskovalni vzorec v okviru izvajanja intervjujev	90
Priloga B: Vprašanja za intervju.....	91
Priloga C: Intervjuji s 25 mladimi	92

Priloga C.1: Matej – 23 let, zaposlen, geodet pripravnik	92
Priloga C.2: Eva – 17 let, uspešna gimnazijka	96
Priloga C.3: Aleksander – 23 let, mladi študent prava	98
Priloga C.4: Amanda – 17 let, dijakinja ekonomske šole.....	101
Priloga C.5: Gašper – 20 let, pesimistični optimist	104
Priloga C.6: Miha – 16 let, dijak lesarske šole	107
Priloga C.7: Barbara – 25 let, zaposlena v zdravstvu	110
Priloga C.8: Aljaž – 23 let, uspešen študent in športnik.....	115
Priloga C.9: Lucija, 24 let – socialna delavka	118
Priloga C.10: Jernej – 24 let, bodoči zdravnik	122
Priloga C.11: Jan – 16 let, dijak	125
Priloga C.12: Ana – 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas.....	128
Priloga C.13: Lea – 25 let, mlada gostinka	133
Priloga C.14: Erik – 29 let, zaposlen avtomehanic	136
Priloga C.15: Sabina – 26 let, magistrica, zaposlena kot prodajalka.....	140
Priloga C.16: Lovro – 15 let, mladi dijak, računalničar	143
Priloga C.17: Anja – 27 let, učiteljica razrednega pouka	147
Priloga C.18: Vita – 18 let, dijakinja in mlada plesalka	150
Priloga C.19: Nina – 24 let, mlada študentka	153
Priloga C.20: Žiga – 23 let, mladi študent novinarstva	156
Priloga C.21: Špela – 24 let, uspešna študentka	159
Priloga C.22: Katja – 25 let, zaposlena, ekonomistka	162
Priloga C.23: Tjaša – 26 let, brezposelna mlada ustvarjalka.....	166
Priloga C.24: Primož – 18 let, uspešen gimnazijec	169
Priloga C.25: Zoja – 16 let, dijakinja	173

1 UVOD

1.1 Opredelitev raziskovalnega problema

Mladi so v razvitem svetu subjekt raziskovanja že zadnjih štirideset let, pri čemer se jih obravnava kot specifično skupino ljudi – kot neodrasle. Po svetu odraščajo v zelo različnih okoliščinah, z različnimi prioritetami in perspektivami, njihova prihodnost pa je odvisna od kulturnih in nacionalnih kontekstov. Sociološko obravnavanje mladosti in mladine posega v tematiko družbenega oblikovanja mladosti, življenjskih svetov mladih, mladinske kulture ipd. V zadnjem času pa so predmet raziskovanja vse večje spremembe mladosti in prehodov v odraslost ter negotovost v vodenju življenjskega poteka (socialna prikrajšanost, brezposelnost). Mladi predstavljajo četrtno svetovne delovne sile, a tudi polovico brezposelnih po vsem svetu. Družbeni red se je spremenil, družbene strukture pa zrahljale in dokaze tega najdemo prav med mladimi, ki so križišče procesov družbene reprodukcije. Magistrska naloga bo problematizirala vpetost mladih v ta spremenjen »krizni« svet in se osredotočila na mlade ter situacijo v Sloveniji.

Družbeni konteksti življenja mladih so se v zadnjih dveh desetletjih v postmodernih družbah izrazito spremenili. Te spremembe so odraz družbenih politik (prehodi na trg dela, ekonomske in ideološke spremembe), ki so podaljšale dobo, v kateri postajajo mladi neodvisni od svojih družin (Furlong in Cartmel 2007). Spremembe so tako eden izmed tistih družbenih fenomenov, ki jih v okviru sodobne družbe ni mogoče spregledati. Svet je danes drugačen od tistega, v katerem ni bilo industrije, prevoznih sredstev, telekomunikacij itd. Serija izumov in dogodkov skozi zgodovino ima posledice v nekih širših družbenih razsežnostih, saj ti dogodki niso zgolj individualno relevantni, temveč vplivajo na funkcioniranje ter organizacijo socialnih sistemov (Klanjšek 2007). Družbene spremembe vplivajo na način življenja, prosti čas in družinske odnose mladih, ki jih G. Stanley Hall (1904) označuje kot pripadnike obdobja (mladosti) viharništva, stresa ter upora proti avtoritetam.

Mladinsko uporništvo se je pojavilo konec 50-ih let prejšnjega stoletja. Vietnamsko poletje je 1968 sprožilo študentske upore po vsem svetu in je eden večjih fenomenov, ki je klical po vnovičnih spremembah družbe. Študentje niso poskušali doseči boljšega življenja samo zase, temveč so se zavzemali za uresničitev konceptov, ki so jih zastopali. Poudarjali so kritične točke celotne družbe, ki se mora spremeniti. V ospredje so postavljali željo po soodločanju v družbi in zahtevali spremembo svojega položaja (Ule 2008).

Konflikt, ki nastane med družbo in mladino, se v Sloveniji izrazi v študentskih gibanjih konec 60-ih. Tomc (1989) piše o tem, kako je mladina vladajočo politiko odraslih opozarjala na številne pereče probleme tistega časa (socialna diferenciacija, nenačelna zunanja politika, nedemokratični postopki oblastnih organov ...). V sredini 70-ih so študentska gibanja iskala nove teoretske usmeritve, primerne za kritično analizo in družbene spremembe. Sredi 80-ih so družbena gibanja s svojo drugačno izzivalno politično prakso opozarjala na navidezno politizacijo življenja v Sloveniji. V 90-ih pa so se mladi iz ukvarjanja z družbo preusmerili v ukvarjanje s samim seboj. Izginjati so začele oblike delovanja in združevanja posebnih mladinskih gibanj, mladi so nehali proizvajati simbolne kulture odpora ter protimodele, ki so bili značilni za mlade iz konca 60-ih. Mladi so se rešili pritiskov različnih družbenih projektov, a padli v ponovno socialno odvisnost od staršev in institucij, ki jim pomagajo preživeti ekonomske ter druge socialne pritiske. A takoj ko so potlačili sposobnost osebne in družbene moči za soočenje z globalno družbo, so postali vse bolj izpostavljeni ter ranljivi. In to prav v času, ko se je kalila nova družbena kriza.

Družbena kriza, ki je zajela svet in Slovenijo, je tako prizadela tudi slovensko mladino. Ti so skupina, v kateri se odražajo sedanji in prihodnji družbeni trendi gospodarskih kazalnikov. Mladi se srečujejo z vrsto problemov in pritiskov: če hočejo biti konkurenčni na trgu delovne sile, morajo zaključiti študij, če hočejo najti stabilno zaposlitev, morajo biti izredno prilagodljivi. Srečujejo se z brezposelnostjo, s pomanjkanjem denarja, redna zaposlitev pa postaja redkost.

Osnovno vprašanje, ki si ga postavljajo mnogi sociologi in psihologi (Ule 1996; Wyn in White 1997; Furlong in Cartmel 2007) ob raziskovanju fenomena mladosti, je, kako naj sodobni mladi pokažejo svojo družbeno pomenljivost, kljub temu da so v manjšini in da težko najdejo stik s svetom dela. Uresničevanje pravic do dela je med mladimi zagotovo eno najpomembnejših vprašanj, pri čemer je pomemben tako njihov kot družbeni interes, da obnavlja svoje sile na vseh področjih družbenopolitičnega in gospodarskega življenja ter razvoja.

Ena globalno največjih kriz v zadnjih desetletjih je prispevala k temu, da se zahodna mladina iz eskapističnih 90-ih levi v vedno bolj politično angažirano skupino. Še pet let nazaj je bila slovenska mladina »tiha«, čeprav se je najbrž že tedaj čutila odrinjeno in je z negotovostjo zrla prihodnosti v oči. Vse bolj pa se zdi, da ne more upati na ugodno prihodnost in da s

kritično, revolucionarno držo nima kaj izgubiti. Zavestni in avantgardni del mladine rešitev krize išče v novem organiziranju družbe, »predvsem v povezavi zavestne družbene dejavnosti in ustvarjalne spontanosti delovanja, kot posebno revolucionarno preobrazbo družbe in življenja« (Ule 1982, 901). Eden večjih projektov, ki se je razvil iz teh tendenc in pri katerem je bilo (ali še vedno je) aktivnih ogromno število slovenskih mladih, je zavod Danes je nov dan, neprofitna strokovna nevladna organizacija, katere namen je pomoč prizadevanjem za vzpodbujanje aktivne participacije, razvoja civilne družbe, transparentnosti in socialnega dialoga o javnih zadevah (Danes je nov dan). Zavod je rezultat vseslovenskih vstaj, ki so potekale po državi od novembra 2012. Odpira svoboden in varen prostor za konstruktivno debato ter spodbuja participativne odločevalske procese na spletu. Zagovarja pravice do dobrega življenja in solidarne družbe, do skupnega, do dobre politične oblasti, do narave, do človeku prijazne ekonomije ter do vključenosti.

1.2 Raziskovalno vprašanje

Ali slovenski mladi že ugotavljajo, da so bila delovna mesta razdeljena, da je družbena mizerija vedno večja in da lahko računajo samo še na ruševine državne blagajne? Zagotovo si želijo zgoraj omenjene pravice in se sprašujejo, kako jih pridobiti. To se sprašujem tudi jaz: Ali lahko krizno stanje slovenske družbe pripelje do repolitizacije mladine (tako kot med študentskimi gibanji v preteklosti) in ali lahko mladi s svojimi težnjami po uskladitvi svobode ter solidarnosti postanejo ustvarjalci nove kulturne odgovornosti.

1.3 Raziskovalne metode in tehnike

Kar bomo z magistrskim delom poskušali ugotoviti, je, ali lahko mladi v slovenski družbi predstavljajo subjekt radikalnih družbenih sprememb. Empirično zastavljeno delo bomo opremili s pregledom že napisanega in raziskanega na to tematiko (in na tematiko posameznih segmentov proučevanja pojava). Vključili bomo teoretično literaturo v zvezi s primarnim objektom raziskovanja (problematizacija pojma mladina, mladi sociološko, identiteta ...) in segmentov, ki so pomembni za proučevanje tega objekta (družbene spremembe, mladi ter družbene spremembe, globalna kriza ...). Prav tako bomo zbrali empirično literaturo o preteklih študijah (Flick 2009, 48) in raziskavah na to temo (študentska gibanja skozi zgodovino, kriza v Sloveniji, mladi in kriza v Sloveniji ...).

Osnovna metoda zbiranja kvalitativnih podatkov bo intervju, tj. tehnika zbiranja podatkov s pogovorno komunikacijo, ki je metodična, načrtna in sistematična (Flere 2000, 113). Ta metoda bo sestavljena iz dveh delov, nestrukturiranega in delno strukturiranega intervjuja, uporaba ter oblikovanje pa bo temeljilo na konceptu usmerjenega intervjuja (Flick 2009, 149–170). Za te metode je značilno, da je znanstveni in raziskovalni cilj podan ter oblikuje razgovor, vprašanja pa niso strogo vnaprej določena, kar omogoča, da intervju poteka po svoji notranji logiki. To pa ne pomeni, da raziskovalec respondentu dovoli, da govori o čemer koli, temveč ga vrača na temo in zahteva, da pojasni že povedano (prav tam, 114–117). Usmerjeni delno strukturirani intervju bo izpeljan s serijo vprašanj, pri katerih bo strukturiranost v intervjuu stopnjevana. Uvedba intervjuvanca v intervju in očrtanje diskurzivnega polja bosta nestrukturirana. Drugi del vprašanj se bo osredotočal na sestavine, izražene kot odgovor na prvo skupino vprašanj, in bo zato delno strukturiran, tretja serija vprašanj pa bo imela strukturirano obliko saj bo njen namen zagotoviti jasen odgovor na raziskovalno vprašanje (Flere 2000, 114–118).

Struktura intervjuja bo osredinjena na tematsko področje raziskovanja: mladi, identiteta, izobraževanje, zaposlovanje (brezposelnost), negotovost, kriza, družbene spremembe, politična participacija, vrednote in vizije prihodnosti, trajnostni način delovanja.

Raziskovalni vzorec v okviru izvajanja kvalitativnih intervjujev bo sestavljen iz različnih profilov (brezposelni mladi, zaposleni mladi, mladi dijak, uspešen študent, brezposelni diplomant ...) 25 mladih, starih ob 15–29 let, iz vseh treh obdobj mladosti. Vzorec bo spolno, ne pa tudi geografsko razpršen (območje raziskovanja bo Podravska regija).

1.4 Struktura magistrskega dela

Magistrsko delo bo okvirno razdeljeno v 6 sklopov. V uvodnem delu bomo opredelili pojme, v zvezi z našimi primarnimi subjekti raziskovalnega problema – mladimi. Podali bomo definicije mladosti, psihosocialni kontekst odraščanja in razložili adolescenco ter razvoj avtonomije in identitete pri mladih. Drugi del poglavja o mladini bo družbeni kontekst mladosti, kjer bomo spoznali mladost kot moratorij ter obdobja mladosti. Problematizirali bomo spremembe načinov odraščanja in družbo tveganja, ki uokvirja mlade ter mladost kot tako (globalizacija, šolstvo in spremembe na trgu dela, demografski trendi, mediji ...).

Naslednje poglavje bo definiralo družbene spremembe in družbena gibanja kot silo teh sprememb. Spoznali bomo značilnosti družbenih gibanj in razloge za njihov izjemen pomen v sodobnem času. Tipološko bomo razdelili družbena gibanja in podrobneje pogledali tip družbenega gibanja – protestna gibanja, ter njegove značilnosti: načela upora in prediktorje protesta.

Sledil bo oris družbenega dogajanja na ravni globalnega in slovenskega prostora. Podrobno bomo spoznali sodobno krizo smisla, svetovno krizo gospodarstva in slovensko krizo. Vzroke za nastanek krize na globalni ravni bomo skušali razložiti z upoštevanjem dolgoročne dinamike Marxovega kapitalizma in rešitve iskali v Giddensovi tretji poti. Izpostavili bomo problem neoliberalistične ideologije in iskali poti iz slovenske krize.

Nadalje bomo predstavili celoten pregled zgodovine gibanj mladih – od stare Grčije, srednjega veka, časa francoske revolucije, vse do 20. stoletja. Posebej bodo izpostavljena uporniška 60-ta, še posebej leto 1968, čas »globalnih« študentskih uporov. Posebno poglavje bo namenjeno jugoslovanski in slovenski mladini ter njihovi družbeni in politični organiziranosti skozi čas. Poglavje mladi in družbene spremembe bo zaključevalo gibanje »jeznih«, ki je pred leti prvič zatreslo Evropo in se kot virus širilo med intelektualno evropsko mladino.

V zaključku teoretičnega dela bodo orisana protestna gibanja po Sloveniji in angažiranost slovenske mladine pri vstajniški aktivnosti. Predstavljeni bodo izsledki raziskave Mladina 2010 – glede stisk slovenskih mladih, političnega ne/zaupanja in protestne participacije. Izpostavljene bodo tudi nekatere organizacije, ki pri nas spodbujajo aktiven državljanski angažma.

Zadnje poglavje bo namenjeno empirični raziskavi, kjer bodo predstavljeni izsledki in premisleki intervjujev s 25 mladimi – njihovo pojmovanje mladosti, mnenje o aktualnem družbenem stanju, krizi, vrednotah, vizijah prihodnosti. S pomočjo intervjujev si bomo poskušali ustvariti sliko peščice slovenskih mladih o tem, ali sami sebe vidijo kot nosilce bodočih družbenih sprememb.

2 MLADOST – MLADINA

2.1 Odkritje mladosti

Že predindustrijska družba je prepoznavala stopnjo v življenju, ki se je razlikovala tako od otroštva kot od odraslosti. Kar so po navadi imenovali »mladost«, je bilo zelo dolgo prehodno obdobje ki se je definiralo glede na stopnjo odvisnosti oz. čas ločitve od družine (Griffin 1997, 18) – raztezalo se je od trenutka, ko je majhen otrok postal nekoliko neodvisen od svoje družine, do takrat, ko je s poroko v srednjih dvajsetih dosegel popolno neodvisnost (Gillis 1999, 14). V razsvetljenstvu je postal mladostnik subjekt različnih disciplinarnih in izobraževalnih praks (Ule 1996, 16–17), do sociološke tematizacije mladosti pa je prišlo šele v 20. stoletju. Mladost, kot posebno življenjsko obdobje, je prvi raziskal psiholog G. Stanley Hall (1904) in ga poimenoval z besedo »adolescenca«. Ugotovil je, da je to obdobje viharništva, stresa in upora mladih proti različnim avtoritetam, kar je bilo nujno za razvoj sodobnega individualizma in za samostojni vstop mladih v odraslost.

Mnogi sociologi in kulturni kritiki so bili dolgo zmedeni ob terminu »adolescenca«. Zdelo se je, da so mladi včasih popolnoma drugačna »vrsta« kot odrasli, njihove navade in »čudaštva« so dolgo begala odrasle. Čeprav so nekateri raziskovalci in kritiki pozitivno ocenjevali takratni status adolescentov, so mnogi izhajali iz definicije adolescence, kot družbenega problema. S pristopi s konca prejšnjega tisočletja je naloga definirati mladega človeka postala nujna.

Epstein (1998) je prvi ponudil bolj razumno razumevanje tega, kaj pomeni biti mlad v hitro se spreminjajočem svetu. Menil je, da je adolescenca obdobje v življenju, v katerem se posameznik najverjetneje odtuji (alienation). Adolescent ni več otrok, prav tako še ni odrasel in prav v tej napetosti med otroško svobodo in odraslo odgovornostjo nastajajo plodna tla za vznik alienacije¹ (prav tam, 4).

¹Koncept alienacije uporabljamo za opisovanje različnih načinov, po katerih je posameznik odtujen od družbe kot celote, od partikularnih institucij, kot sta religija in izobraževanje, ter od vrstnikov. Tako lahko na alienacijo gledamo z dveh smeri, prva se ukvarja s strukturnimi vprašanji alienacije kot značilnosti pripadnikov določene skupine, druga s socialno-psihološkimi instancami, ki lahko vodijo v odtujenost posameznika. Sociološko alienacija pade v dve veliki kategoriji. Prvič, odtujitvena izkušnja kot rezultat družbeno strukturnega položaja. Alienacija kot nasprotje družbeno-strukturni poziciji partikularne skupine v družbi. Druga kategorija alienacije je socialno-psihološka narava. Ta konceptualizacija se nanaša na posameznikova notranja občutja odtujenosti v določenih situacijah (Epstein 1998, 4–5).

Kljub mnogim nestrinjanjem in nasprotujočim si argumentom adolescenca še danes velja za obdobje, za katerega so bolj kot za druga življenjska obdobja značilna viharništva in stres. Ideja, da je to obdobje težavnejše od drugih, zajema tri ključne elemente (Arnett 2002a, 7–9): konflikte s starši, nihanja razpoloženja in tvegano vedenje (kršenje pravil ter motenje družbenega reda). Odgovor na vprašanje, zakaj se v adolescenci odvijajo viharji in stres, Arnett (prav tam, 12–14) najde v težnji mladostnikov po neodvisnosti (prepiri s starši in težnja k tveganemu vedenju) ter v vse večjem individualizmu in družbenih spremembah (mladostniki se soočijo z mnogoterimi spremembami na individualnem ter družbenem prostoru).

Zaradi dolgega obdobja, imenovanega »mladost«, Gillis (1999, 17) razlikuje med odvisnostjo najstniških let (adolescence) in relativno neodvisnostjo v zgodnjih dvajsetih letih (mladost). Adolescenco povezujemo z določenimi nalogami osebne rasti, ki vsebuje oblikovanje osebnosti (psihosocialni kontekst), na poznejša leta pa se prenesejo odločitve o poklicu, izbiri partnerja, političnih dejavnostih in drugih družbenih odgovornostih (družbeni kontekst).

2.2 Psihosocialni kontekst odraščanja

2.2.1 Adolescenca

Pojem adolescenca uporabljajo razvojni psihologi za pojasnitev procesov odraščanja med otroštvom in odraslostjo (Ule 2008, 53). Pojem zajema psihofizične spremembe v obdobju zgodnje mladosti, med 12. in 18. letom. Obsega primarno biološke in psihološke procese razvoja, ne pa toliko družbenega položaja mladostnikov.

Po Hillu (Steinberg 1993, 6) je razvoj mladega človeka sestavljen iz treh obdobj, ki dajo poseben pomen adolescenci: (1) nastop pubertete, (2) pojav naprednega mišljenja in (3) prehod v nove vloge v družbi. Te tri spremembe – biološko, kognitivno in družbeno – štejemo za temeljne spremembe adolescence, ki jo zaznamuje pet sklopov psihosocialnih vidikov/vprašanj. Med najpomembnejše štejemo identiteto in avtonomijo.

2.2.1.1 Razvoj identitete v adolescenci

Adolescenca je obdobje v posameznikovem življenju, ko se začnejo izbire, odločitve in se oblikuje identiteta. Adolescent se sprašuje, kdo je in kam gre (Steinberg 1993, 13–14), ter

poskuša določiti samega sebe kot neodvisnega posameznika (v svojih očeh in očeh drugih) na način, da postane manj čustveno navezan na starše, da začne sam sprejemati svoje odločitve ter da vzpostavi osebno noto vrednot in morale.

Psihoanalitik, ki je prvi raziskal pomembnost koncepta identitete je Erik Erikson (1968), ki je s kros-kulturnim raziskovanjem mladih ljudi v različnih fazah razvoja ugotovil, da se človek v svojem življenjskem poteku razvija skozi serijo osmih psihosocialnih kriz. Odločilna doba v razvoju identitete nastopi prav v fazi adolescence, to je doba krize identitete (prav tam, 128–135). Za to je značilno nasprotje med potrditvijo identitete, razvojem ugodne samopodobe in difuzijo identitete. To dobo pa označuje tudi razvoj duševnih in telesnih sposobnosti ter večja pričakovanja družbe glede dejanj, odločitev in načinov sprejemanja socialnih vlog. Med mnogimi možnostmi, ki jih ima mladostnik, mora sprejeti serijo osebnih, seksualnih, poklicnih in ideoloških odločitev (prav tam, 245), ki postanejo del njegove končne identitete (Steinberg 1993, 268). Čeprav so mladi ljudje pri doseganju svoje odrasle identitete soočeni z mnogimi družbenimi in psihološkimi nalogami, jih kljub stresu večina najde rešitev problemov v relaciji do identitete ter razvoja samozavesti (Hendry 1993, 19).

2.2.1.2 Avtonomija

Za večino adolescentov je vzpostavitev občutka avtonomije ključna pri prehajanju v odraslost in pri oblikovanju identitete. Postati avtonomna, samoupravna oseba je ključna razvojna naloga v adolescentskih letih. Koncept avtonomije gre z roko v roki s konceptom, ki ga je oblikoval Stanley Hall (1904), in sicer da je obdobje mladostništva obdobje viharištva, stresa ter upora proti avtoritetam. Psihologi razločujejo med tremi tipi avtonomije v adolescenci (v Steinberg 1993, 289): emocionalna avtonomija se nanaša na emocionalno neodvisnost v odnosu do drugih, vedenjska avtonomija pomeni razvoj neodvisnega odločanja, vrednostna avtonomija pa se tiče razvoja neodvisnih prepričanj. Slednja je za naše raziskovanje še najpomembnejša. Razvoj vrednotne avtonomije namreč spreminja adolescentovo razumevanje moralnih, političnih, ideoloških in religiozних problemov² (prav tam, 303).

²Steinberg (1993, 303–304) to ponazori s primerom 18-letnika, ki se odloča, ali naj demonstrira proti politiki, ki podpira apartheid. Namesto da bi na situacijo pogledal samo skozi specifike apartheida, pomisli na implikacije kršenja zakona v splošnem. Nato si reče, da so demonstracije proti apartheidu sprejemljive, zakaj zavzemanje za rasno enakost je pomembnejše od življenja po načelih zakona. Nato začne razmišljati o apartheidu na svoj način, ne pa na način, ki so mu ga podali starši.

Razvije se abstrakten način mišljenja, prepričanja so izoblikovana na posameznikovih vrednotah, ne pa na tistih, ki so bila »naučena« od staršev in drugih avtoritet.

2.3 Družbeni kontekst mladosti

Bolj sociološki od adolescence je pojem mladosti, ki se nanaša na analizo družbenih sprememb in zajema daljše, nedoločeno časovno obdobje ekonomske odvisnosti in podrejenega položaja mladih v družbi (Ule 2008, 53).

Eno najpomembnejših vprašanj, ki se dotika področja proučevanja mladosti, je simetrija med biološkim in družbenim procesom. Starost je koncept, ki se nanaša na biološko realnost, pomen in doživljanje starosti, je subjekt zgodovinskega in kulturnega procesa (Wyn in White 1997, 9–10). Čeprav se življenjski potek posameznika lahko meri objektivno skozi čas, imajo kulturni pomeni življenjskih stopenj odraščanja in staranja družbeni pomen. Koncept mladosti je tako v sodobnih zahodnih družbah idealiziran in institucionaliziran ter ima kot obdobje tranzicije v odraslost pomen samo v relaciji do specifičnih družbenih, političnih in ekonomskih okoliščin. Če je mladost stanje »postati«, je odraslost »prihod« (prav tam, 11).

Mladino oziroma mladostnike običajno definirajo tudi v nasprotju z otroki in odraslimi, kot tiste, ki so dosegli biološko spolno zrelost z obdobjem pubertete, niso pa še s poroko ali poklicem dosegli splošnih pravic in dolžnosti, ki omogočajo udeležbo pri bistvenih temeljnih procesih družbe (Niedhart v Schurian in Horst 1976, 52). Izhajajoč iz te opredelitve, so mladi po Makaroviču (1983, 18–20) na robu »generacijskega obrata« – so pred tem, da prevzamejo funkcije odraslih. To odraslim pomeni obet nadaljevanja njihovega dela, hkrati pa grožnjo, da jih bodo mladi spodrinili z njihovih položajev. T. i. izmenjavo generacij sta problematizirala že Marx in Engels (1967, 43), ki sta zapisala, da je zgodovina nič drugega kot sosledje posameznih generacij.

2.3.1 Mladost kot moratorij

Na moratorijski status mladosti je prvi opozoril Erikson (1968, 157–158). Mladost je kot posebno življenjsko obdobje prostor mnogih nasprotij in je čas, ko se dogaja tranzicija, prehodi. Ti predstavljajo biografski, socio-psihični in generacijski, predvsem pa statusni premik od ekonomsko ter socialno odvisnega in heteronomnega člana družbe k ekonomsko

ter socialno neodvisnemu posamezniku (Ule in Miheljak 1995, 16). Prehodi od nižje k višji fazi življenjskega ciklusa vključujejo:

- prehod iz fluidne zavesti posameznika k zgrajeni podobi o sebi in svojem mestu v družbi (identiteta),
- prehod od omejenega spektra socialnih vlog mladostnika k celostnim socialnim vlogam odraslega človeka,
- prehod od šolskih dejavnosti k svetu dela in zaposlitve,
- prehod od ekonomske odvisnosti k ekonomski neodvisnosti,
- prehod od pravno in politični nekompetentne osebe k politični odgovorni osebi,
- prehod od pretežnega sprejemanja znanja in informacij k njihovi uporabi.

Mladost je družbeno institucionaliziran moratorij, kar pomeni, da je družbeno regulirano in strukturirano, kdaj bo mladostnik vstopil v kak moratorij (Ule 2000, 137). Institucionaliziranje poteka v treh smereh: Prvič – mladost je življenjski moratorij, ki se oblikuje kot eden mnogih v celotnem življenjskem poteku posameznika, drugič – mladina se izoblikuje kot moratorijska socialna skupina v odnosu do drugih skupin, tretjič – v okviru institucije mladosti se razvijajo značilni življenjski stili, ki se ločijo in osamosvojijo v razmerju do realnih življenjskih položajev mladih ljudi (Ule in Miheljak 1995, 20-21). Socialni status je vezan na življenjske perspektive in tako vključuje pričakovanja glede prihodnosti. Ta pa so odvisna predvsem od položaja v širši družbi, ki je pokazatelj tega, ali imajo mladi občutek perspektivnosti ali neperspektivnosti.

Po Uletovi (2000, 137) delimo v sodobnih družbah mladostniški moratorij v dve glavni obliki: prehodni in izobraževalni moratorij. Pri prehodnem gre za krajše obdobje uvajanja v odraslost, mladostniki imajo status novincev, njihov prehod v odraslost pa potrdijo odrasli in njihove institucije. V prehodnem moratoriju je delovanje mladostnika podrejeno čimprejšnjemu prehodu v odraslost, mladostnik je podvržen neposrednemu nadzoru avtoritet (Ule in Miheljak 1995, 21). Tu mladost predstavlja vstopno fazo v poklicni in družinski potek sveta odraslih. Šola pa je tista, ki je razvila novo vrsto mladosti. Z razširitvijo in podaljševanjem intenzivnega šolanja za vse socialne sloje in oba spola se je razširil ter utrdil izobraževalni moratorij, ki ima poseben pomen: podaljšano in osamosvojeno mladost (prav tam, 22-23). Izobraževalni moratorij je časovno razširjen moratorij, ki zaznamuje daljše življenjsko obdobje zadolžitve glede na področje dela, družine in javnosti. V središču moratorija stoji izobraževalni sistem, kjer si mladi naberejo raznolikih izkušenj v oblikovanju

socialnih vlog in odnosov, značilnost tega obdobja pa je pomikanje meja med otroštvom ter mladostjo v vedno zgodnejša leta, na drugi strani pa pomikanje meja med mladostjo in odraslostjo v vedno bolj pozna leta. Številni raziskovalci (Ule 1995, 1996; Bois-Reymond 2009; Tanner in Arnett 2009) menijo, da gre pri tem za podaljševanje adolescence in s tem globalne odvisnosti mladih od odrasle družbe ter za iluzijo avtonomnosti.

2.3.2 Obdobja mladosti

Ni lahko definirati, kdo je mlad in zakaj. Starost, nekoč pomemben pokazatelj, danes ni več zanesljiv indikator. Tradicionalne življenjske faze otroštva, mladosti in odraslosti so izgubile jasne pomene ter postale zabrisane (Bois-Reymond 2009, 32). To je tudi znotraj obdobja mladosti povzročilo diferenciacijo v več različnih obdobjih. Mladost se kot sociološki pojem tako deli na tri obdobja (v Ule 2008, 126):

- klasična mladost (14–18 let): mladi imajo status srednješolcev, dijakov;
- podaljšana mladost (19–24 let): obdobje visokošolskega in univerzitetnega študija;
- predodraslo obdobje (25–29 let): obdobje prehoda v ekonomsko in socialno neodvisnost
- v zaposlitev, kariero, lastno družino.

Podaljševanje izobraževanja je povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost. V poznih 60-ih so se tako zgodile spremembe v prehodu iz klasične mladosti v odraslost. Med adolescenco in odraslost se je namreč umestilo še eno formativno obdobje »podaljšane mladosti«, tj. novo življenjsko obdobje, ki nastopi po »viharniškem« obdobju mladosti ter se umešča pred odraslost (Ule 1996, 18). Arnett (2002b) je prvi predstavil teorijo podaljšane adolescence za opisovanje podaljšane dobe razvoja med adolescenco in mlado odraslostjo, ki je tipična za dobo od 18 do 25 leta. Centralnega pomena teorije je dejstvo, da je podaljšana adolescenca distinktivno obdobje razvoja, različno od faze adolescence in faze mlade odraslosti, ki sledi (Tanner in Arnett 2009, 39). To je obdobje posameznikovega raziskovanja identitete in možnosti, je obdobje nekje vmes. Za razvoj podaljšane adolescence so pomembni trije dejavniki: (I) sprememba iz industrijske v informacijsko družbo, ki zahteva več kot srednješolsko izobrazbo, (II) dramatično povečanje možnosti izobraževanja za ženske, ki imajo tako možnost razviti kariero namesto se poročiti in imeti otroke že v zgodnjih dvajsetih, (III) večja toleranca do spolnosti pred poroko, ki mladim dovoljuje spolno raziskovanje dolgo pred poroko (prav tam, 40–42).

Za mlade industrializiranih družb je obdobje poznega najstništva in 20-ih let obdobje globokih sprememb ter je izrednega pomena. V tem času so mladi na stopnji izobraževanja in prakse, ki jih pripravlja na vstop v odraslo delovno življenje. Za večino sta poroka in starševstvo odložena do poznih 20-ih let, zato to obdobje (pozno najstništvo in zgodnja 20-ta) ne predstavlja več časa vstopanja v dolgoročne vloge odraslosti (Arnett 2002b, 18).

»Ko so bile naše matere naših let, so bile zaročene ... Ali pa so vsaj imele idejo, kaj bodo počele s svojim življenjem ... Jaz, po drugi strani, pa imam dvojno diplomo iz smeri, ki sta ambiciozni in hkrati nepraktični (angleščina in politične vede), sem brez prstana na roki in nimam ideje, kdo sem, še manj kaj hočem v življenju početi« (Kristen, 22 let) (prav tam, 17).

Družbeno določene meje let, ki definirajo čas prehoda v odraslost, so v zadnjih dveh desetletjih izgubile normativno moč, čeprav jih mladi, odrasli in institucije zaradi orientacije še vedno uporabljajo. Meje med različnimi fazami življenja so postale zabrisane, čas in trajanje tranzicije med otroštvom, mladostjo, odraslostjo in starostjo pa je vse manj odvisen od let ter zahteva serijo individualnih odločitev (Heinz 2009, 3). Mnogi raziskovalci mladine zagovarjajo kulturno pozicijo in opažajo strukturne spremembe življenjskih potekov, ki so znak vse večje avtonomije. Družbene politike postindustrijskih družb so restrukturirale mladostniške prehode in ustvarile še novo obdobje mlade odraslosti. Redna zaposlitev je bila zamenjana s fleksibilnim delom in negotovo kariero, tak razvoj pa otežuje individualno koordinacijo mnogoterih tranzicij, ki definirajo pot v odraslost, ter zahteva potrebo po preprečitvi družbene izključenosti in prikrajšanosti mladih.

2.4 Življenjski poteki in spremembe odraščanja

»Če je bila leta 1970 v ZDA povprečna starost poročanja mlade ženske 21 in moškega 23 let, je leta 1996 poskočila na 25 pri ženskah in 27 let pri moških« (Arnett 2002b, 18).

V zadnjih dveh desetletjih smo priča velikim spremembam življenjskih potekov in odraščanja. Današnja generacija mladih vstopa v odraslost drugače kot prejšnje, saj se podaljšujeta ekonomska odvisnost in izobraževanje, prav tako se pomika vstop v zaposlitveno obdobje ter obdobje starševstva. Spremembe so nedvomno odraz družbenih in kulturnih sprememb časa, v katerem živimo. Sestavina, ki jo je prineslo sodobno življenje, je izbirljivost življenjskih poti. Tradicionalne izbire ustaljenega reda navad je zamenjala kompleksnost izbire, pri kateri

dejavnosti posameznikov niso več strogo vezane na posamezna življenjska obdobja. Uletova (2008, 13) to lepo oriše s povedjo: »igra ni več značilna samo za otroštvo, učenje in izobraževanje nista več domena otrok in mladostnikov in delo ni več zagotovljeno odraslim«. Med najpomembnejše dejavnike, ki usmerjajo življenjski potek posameznika, štejemo: *družbeno in normativno delitev vlog*: spreminjanje socialnega položaja, vključno s spremembami; sledenje, odpor in drugi odzivi posameznika na prehode; razvoj, širjenje in spreminjanje socialnih omrežij; optimizacija odnosa med individualizacijo in avtonomijo ter socialno vključenostjo; razvoj sebstev in ravnotežje identitet; *rituale in institucije prehodov ter medgeneracijska razmerja*; *življenjske dogodke, biografske spremembe*: izobraževanje, delovno okolje, družina, poraba in trg, sfera političnega (prav tam, 18).

Spremembe življenjskih potekov lahko razumemo samo v okviru družbenih sprememb (in modernizacije). V vseh sodobnih družbah se podaljšuje čas šolanja in zvišuje povprečna starost vstopa v prvo zaposlitev, prehodi so tako postali poljubni in pluralizirani.

Buchmannova (1989, 76–78) meni, da trendi naraščajoče diskontinuitete/fleksibilnosti in diverzifikacije življenjskih potekov vplivajo na način, kako posamezniki organizirajo svoja življenja:

- zaradi vedno večje raznolikosti v vzorcih življenjskega poteka je posameznikovo doživljanje usode kot kolektivne vedno manjše, vse večja pa je odvisnost od posamičnih odločitev;
- hkrati se povečuje individualizacija doživljanja in spopadanja s prelomnimi življenjskimi dogodki, več je biografske refleksije;
- konstruiranje identitete se osredišči okrog posameznika, življenjski načrti so manj stabilni in se stalno preurejajo, tako tudi iskanje identitete postane nedokončan projekt;
- stalno preurejanje, medtem ko posameznik potuje skozi različne družbene kontekste, povzroči pluralizem identitet;
- prožnost teh ureditev vlog in položajev zmanjšuje možnosti za predvidevanje prihodnosti ter izoblikovanje dolgoročnih pričakovanj;
- večja prožnost in raznolikost vzorcev življenjskih potekov podpira delovanje, usmerjeno v sedanost in ne v prihodnost.

Faza mladosti zahteva »navigacijo«: serijo individualnih odločitev in aktivnosti na družbeni poti, ki vodi iz ene življenjske faze v drugo. Mladi ljudje želijo biti lastni oblikovalci svojih

priložnosti. Danes postati odrasli pomeni koordinirati multiple tranzicije in konstrukcijo življenjske kontinuitete glede na diskontinuitete, preobrate, »ovinke«. Kljub svoji negotovi prihodnosti mnogi mladi poskušajo sprejemati odločitve z aktivnim oblikovanjem življenjskega poteka, s pogledom na prihodnost (Heinz 2009, 7). Skozi ta proces lahko akumulirajo sredstva, ki jim pomagajo oblikovati življenje in sprejemati odločitve.

2.5 Mladi v družbi tveganja

Furlong in Cartmel (2007) proučujeta spremembe družbene strukture skozi študijo mladih in mladih odraslih v sodobnih družbah. Menita, da so se doživljanja mladih ljudi zadnja tri desetletja spremenila, in dodajata, da v dobi »visoke modernosti« življenjske možnosti in procesi družbene reprodukcije ostajajo visoko strukturirani. Giddens (1991) in Beck (2001) v svojih delih orišeta naravo teh sprememb in postavita bazo za študij mladih ljudi v pozni modernosti.

V *družbi tveganja* Beck (2001) razpravlja o tem, kako se zahodni svet sooča z zgodovinskimi transformacijami. Industrijske družbe je zamenjala nova modernost, v kateri je stari »znanstveni« svet pod vprašajem, pojavlja pa se nov niz tveganj in priložnosti. Nova modernost je tako nevaren svet, v katerem se vas čas soočamo s tveganjem. Razredne vezi so se zrahljale, načina življenja, političnih prepričanj in mnenj pa ni več mogoče predvideti (prav tam 2001, 131). Beck (prav tam, 88) novi svet poimenuje kapitalizem brez razredov. Posamezniki v center načrtov postavljajo sami sebe, tudi trg dela je izredno individualiziran. Furlong in Cartmel (2007, 9) menita, da prav kombinacija individualne odgovornosti na eni strani ter ranljivosti in pomanjkanja nadzora na drugi vodijo do še večjega občutka tveganja ter negotovosti. Giddens (1991, 109–140) tako predlaga, da morajo ljudje v svojem življenju sprejeti tveganje. Življenje v družbi tveganja zanj pomeni živeti odprto in sprejemati možnosti akcije, pozitivne ali negativne, s katero smo kot posamezniki ter globalna družba soočeni v sodobnem družbenem obstoju (prav tam, 92).

2.5.1 Globalizacija in družbene spremembe

Globalizacijo običajno razumemo kot gospodarsko in vsesplošno povezanost, ki obsega ves svet, se nanaša na vsestranske spremembe našega življenja v času ter prostoru, tesno povezana z njo je revolucija v komunikacijah in informacijski tehnologiji. Najpomembnejša sprememba

pa je naraščajoča vloga mednarodnih finančnih trgov (Giddens 2000, 37-41). Družbeni konteksti življenja mladih so se v zadnjih dveh desetletjih v postmodernih družbah izrazito spremenili. Te spremembe so odraz družbenih politik (prehodi na trg dela, ekonomske in ideološke spremembe), ki so podaljšale dobo, v kateri mladi postajajo neodvisni od svojih družin.

Mladost je obdobje, v katerem poteka proces vključevanja posameznikov v vse pomembnejše družbene vloge, s katerimi je določena odraslost. Mladi v tem obdobju razvijajo veščine in sposobnosti za prevzemanje statusa odrasle osebe na različnih področjih – poklicnem, političnoetičnem, potrošniškokulturnem. Sodobne družbe, ki jih označuje naraščajoča dinamika sprememb, prinašajo posameznikom nova tveganja. To vpliva na spremembe procesa odraščanja, največja posledica pa je podaljševanje obdobja mladosti v pozna dvajseta leta in vse kasnejše ekonomsko osamosvajanje mladih.

2.5.2 Šolstvo in spremembe na trgu dela

Ker je od 80-ih dalje vstop na trg delovne sile vedno bolj priložnost in negotov, se glavne spremembe dogajajo prav tukaj, na prehodu iz izobraževanja na trg delovne sile. Furlong in Cartmel (2007, 34-35) ugotavljata, da je prehod vedno bolj dolgotrajen, fragmentiran ter nepredvidljiv. Pomanjkanje ekonomskega razvoja najverjetneje vodi v nezaposlenost ljudi, ki je večja pri mlajši kot pri starejši populaciji. Tranzicija iz šole v delo vpliva na zgodovino mladih in ekonomski ter družbeni razvoj družb. Z začetkom 21. stoletja so se pojavile večje grožnje ob pripravi mladih na vstopanje v odraslost: pomanjkljivosti v šolah, nevarnost neformalnega sektorja dela, pomanjkanje bistvene povezave med šolo in delom (Shanahan in drugi 2002, 101-117). Prav tako so se spremenili trg dela in tipi služb, v katere mladi nastopijo. Več je fleksibilnega dela in zaposlitev za določen čas (Furlong in Cartmel 2007, 16-32).

2.5.3 Demografski trendi

Demografija igra pomembno vlogo pri oblikovanju prihodnosti mladih. Rast prebivalstva se veča, trendi do leta 2050 napovedujejo povečanje svetovne populacije na 11,2 milijarde ljudi (Larson 2002, 8). Največje posledice, ki jih bodo ob rasti prebivalstva okusili mladi, bodo najverjetneje ekološke. Spremembe že vplivajo in še bodo vplivale na kakovost življenja ter

možnosti razvoja. Povečali se bodo mesta, onesnaževanje, promet. Znotraj rasti prebivalstva se bo seveda večalo tudi število otrok in mladih, kar bo vplivalo na pomanjkanje prostora v šolah ter službah (prav tam, 10).

2.5.4 Vladni trendi in mediji

Poleg ekonomske aktivnosti vlade oblikujejo institucionalni red, v katerem mladi živijo in se pripravljajo na prihodnost. Dobra vlada skrbi za infrastrukturo organizacije, institucionalno podporo, predvidevanja, ki so pomembna za državljane, še posebej pa za mlade. Trajanje in zaključek adolescence zaradi daljšega šolanja je odvisen od stabilnosti, ki jo zagotavlja vlada. Vlada je pomembna podpora institucija razvoja neke družbe (Larson 2002, 15-19). Prihodnost družb je odvisna od njihovega uspeha pri omogočanju poti razvoja mladih ljudi, da bodo nekoč kot odrasli prispevali k oblikovanju in razvoju svoje družbe. Če je pot odraščanja nepredvidljiva, nevarna, je prihodnost negotova za mlade in za celotno družbo. Zato je v domeni družbe in njenih institucij, da pomagajo mladim v tem prehodnem obdobju.

Pomemben spremljevalec množice družbenih, tehnoloških, ekonomskih in drugih sprememb so postali masovni mediji. Televizija in internet sta postala neločljiva spremljevalca sodobnega življenja, saj širše množice na splošno dostopen način seznanjata z dogajanjem v celotnem svetovnem prostoru (Makarovič 1983, 178). Pomembna sta z vidika povezovanja mladih z drugimi, kar lahko vpliva na večjo angažiranost v družbi, aktivizem, boljše zaposlovanje (iskanje dela preko interneta), prepletanja vezi s podobno mislečimi.

3 DRUŽBENE SPREMEMBE

Sprememba je očitna prihodnost vsake družbene realnosti. Koncept družbene spremembe se je rodil v 19. st. v pomoč razumevanju tranzicije iz tradicionalne v sodobno družbo in urbanih, industrijskih ter kapitalističnih redov. Družbena sprememba govori o spremembi znotraj družbenega sistema, o razliki med stanjem, ki ga opazujemo v neki točki časa, in med stanjem, ki ga vidimo po tej točki v času (Sztompka 1993, 1-5). O družbeni spremembi govorimo takrat, kadar gre za dogodke, ki niso samo individualno relevantni, ampak imajo posledice v širših družbenih razsežnostih in vplivajo na organizacijo ter funkcioniranje družbenih sistemov (Klanjšek 2007, 21). Spremembe so včasih delne, pri takih sistem kot

celota ostane nespremenjen, drugič lahko spremembe zajemajo in ogrozijo/spremenijo sistem v celoti³.

Obstaja več definicij družbene spremembe znotraj sociologije, vsem pa je skupno dejstvo, da se družbena sprememba nanaša na strukturno spremembo odnosov, organizacije in vezi med družbenimi komponentami. Sztompka (1993, 6) povzema avtorje, ki govorijo o družbeni spremembi: Macionis meni, da je družbena sprememba transformacija organizacijske strukture družbe in vzorcev razmišljanja ter delovanja v času; po Ritzerju se družbena sprememba nanaša na variacijo odnosov med posamezniki, skupinami, kulturami in družbami v času. Klajnšek (2007, 24) pa definira družbeno spremembo kot zaporedje dogodkov, ki pomembno modificirajo specifične in ustaljene podobe, vzorce delovanja ter interakcije na različnih ravneh. Družbena sprememba je del družbenega življenja.

3.1 Družbena gibanja kot sila spremembe

»Družbeno življenje proizvajajo kulturni dosežki in socialni konflikti, v samem središču družbe pa tli ogenj družbenih gibanj (Touraine 1981, 1).«

Družbena gibanja so največjo vodilo družbenih sprememb našega časa in niso izjeme ali dramatični dogodki: ležijo močno v središču družbenega življenja ter so izraz kolektivne volje. Touraine (prav tam, 77) definira družbena gibanja kot »organizirana kolektivna vedenja skupine akterjev, ki se borijo proti nasprotni skupini za družbeno kontrolo zgodovinskosti v konkretni skupnosti«. Prizadevajo si vplivati na spremembe družbenega reda, hkrati pa so odgovorna tudi za spremembe družbenih pogojev, ki se ustvarijo neodvisno od teh prizadevanj (Lauer 1976, xiv).

Spremembe lahko izvirajo od spodaj (v dejavnostih, ki se jih lotevajo množice običajnih ljudi) ali od zgoraj (dejavnosti vplivnih elit – voditeljev, vlad, politike). Lahko so namerne (načrtovane) ali nenamerne (stranski produkt namere, ki je imela čisto drugačen cilj). Sztompka (1993, 275) križa te kriterije in razvije tipologijo sprememb: 1. latentna sprememba od spodaj (delovanje ljudi v vsakdanjem življenju), 2. latentna sprememba od zgoraj (akcije s strani vlade), 3. manifestna sprememba od zgoraj (npr. vsiljevanje političnih reform), 4. manifestna sprememba od spodaj (situacije, kjer se ljudje organizirajo skupaj z namenom, da

³Lep prikaz tega so večje družbene revolucije iz preteklosti.

bi proizvajali predvidene spremembe v svoji družbi). Zadnja kategorija opisuje situacijo, v kateri se ljudje organizirajo do določene stopnje z namenom uveljavljanja spremembe v svoji družbi. Touraine (1981, 81) še dodaja, da so družbena gibanja kombinacija načel identitete, opozicije in celote. Tako se pri vseh družbenih gibanjih vprašamo, v čigavem imenu se kdo bori, proti komu in na kakšnih tleh.

Značilnosti družbenih gibanj po Sztompki (1993, 275-276) so: *I.* kolektiv ljudi, ki delujejo skupaj; *II.* skupen cilj kolektivne akcije je neka sprememba v njihovi družbi; *III.* kolektivnost je razpršena z nizko stopnjo formalne organizacije; *IV.* akcija ima relativno visoko stopnjo spontanosti, ter ne-institucionalizirane, nekonvencionalne forme.

Če povzamemo, gre za ohlapno organizirano skupino ljudi, ki deluje skupaj na ne-institucionaliziran način, da bi dosegla spremembe v svoji družbi.

Ker družbena gibanja povzročajo spremembe, so se s tem pojavile sodobne družbe kot napredne družbe. Družbena gibanja so zgodovinsko univerzalen fenomen. Ljudje v vseh družbah morajo imeti razloge, da se združijo in borijo za skupne cilje ter pravice proti tistim, ki jih pri tem ovirajo. Zgodovina piše o uporih že v antičnem času, ki so se pojavljali skozi ves srednji vek, renesanso. A šele 19. in 20. stoletje sta družbenim gibanjem dala maso, izjemen pomen in posledice za tok družbenih sprememb. Alain Touraine (1981) je v 70-ih letih 20. st. začel govoriti o post-industrijski programirani družbi in treh bistvenih spremembah, ki upravičujejo uporabo tega termina (prav tam, 6): V industrializiranih družbah so osvajanja in podjetniški duh zamenjani z močjo človeške vlade, menedžmenta, politike; hkrati tako tudi družbena gibanja drsijo proti neposrednemu političnemu boju. Te družbe so vedno manj družbe dediščine in reprodukcije ter vedno bolj družbe produkcije in spremembe. In nazadnje, moč v teh družbah je vedno manj enotna in država ni več vsemogočni bog, kot je bila v preteklosti. Neidhardr in Rucht (v Sztompka 1993, 279) pravita, da so visoko modernizirane družbe nagnjene k temu, da postanejo »družbe gibanja« (movement societies). Sztompka (prav tam, 279-281) navaja razloge za izjemen vpliv in pomen družbenih gibanj v sodobnem času:

- Prvi, t. i. »Durkheimovski motiv« najde vzroke v fizični prezasedenosti širših množic ljudi na nekem območju, ki se je pojavila z urbanizacijo in industrializacijo. To je povečalo možnosti interakcije, deljenja enakega pogleda na svet in skupnih ideologij (npr. socialistična revolucija združenih delavcev).

- »Tonnievski motiv« vključuje izolacijo posameznika v neosebni Gesellschaft. Izkušnja alienacije vzpodbudi solidarnost in »skupnostnost« ljudi.
- »Marksistični motiv« pojasnjuje rast družbenih neenakosti (izkoriščanje, opresija, nepravilnost) sodobne kapitalistične ekonomije, ki združi ljudi v boju proti tem neenakostim.
- »Webrski motiv« se tiče demokratičnih transformacij političnih sistemov, ki odpirajo polje za kolektivno akcijo širših množic ljudi.
- Razlog za »Comtejev motiv« tiči v sodobnem poudarku na kontroli, dominaciji in manipulaciji realnosti. Sprememba tega je odvisna od množične akcije.
- Sodobne družbe doživljajo kulturno in izobraževalno nadgradnjo. Sodelovanje v družbenih gibanjih zahteva domišljivo, moralno občutljivost in skrb za civilne probleme, kar pozitivno korelira s stopnjo izobraženosti.
- Zadnji razlog je porast vpliva množičnih medijev, ki so močan instrument za oblikovanje javnega mnenja. Razširijo obzorje posameznika izven njegovega lastnega sveta in vplivajo na učenje posameznika o problemih drugih, o političnih spletkah, deprivacijah. Vse to lahko ima demonstracijski učinek.

3.1.1 Tipi družbenih gibanj

Družbena gibanja prihajajo v vseh obsegih in oblikah. Tipološko jih razlikujemo *glede na obseg nameranih sprememb*. Ljudje si bolj želijo spremembo *in* (v) kot spremembo *of* (spremembe v sistemu bolj kot spremembe celotnega sistema). Skladno s tem ločimo reformna gibanja (spremembe v družbi), radikalna gibanja (spremembe družbe) in revolucionarna gibanja (popolna sprememba družbe). Nadalje se družbena gibanja razlikujejo *glede na kvalitete nameranih sprememb*. V prihodnost usmerjena progresivna gibanja poudarjajo inovacije, nove zakone in nove oblike življenja, konservativna gibanja pa želijo obnoviti stare zakone, stari način življenja. Naslednja razlika je v *ciljih nameranih sprememb*. Tu ločimo strukturno usmerjena gibanja (družbenopolitična, družbenokulturna) in individualno usmerjena gibanja (religijska oz. sekularna). Gibanja delimo tudi *glede na vektor nameranih sprememb* – prinašajo spremembe, ki jih preprečujejo ali pa so jim nasprotna. Gibanja delimo tudi na *zgodovinski podlagi*. Ločimo stara družbena gibanja (ekonomski interesi, centralizirana) in nova družbena gibanja (post-materialne, neekonomske vrednote, decentralizirana) (Sztompka 1993, 281–285).

3.1.1.1 Protestna gibanja

Kar označuje družbena gibanja, je skupina posameznikov združena s skupnim namenom izražanja nezadovoljstva (Eyerman in Jamison v Sztompka 1993, 276) na način, ki seže izven meja konvencionalne politike, ter lahko zajema demonstracije, proteste in druge forme nekonvencionalne politične akcije (Dalton 1988, 59). Te akcije se od konvencionalne politike razlikujejo v več vidikih: gre za tehnike neposrednega soočanja s političnimi elitami namesto delovanja znotraj okvirjev, ki jih definira ta politika; demonstracije ali protesti so fokusirani na specifične probleme ali politične cilje, čas in lokacijo teh aktivnosti pa nadzorujejo množice. Beznec (2005, 94) pa omenja tri načela in merila sodobnega upora. *Prvo* načelo je merilo učinkovitosti v specifični zgodovinski situaciji. Vsaka oblika organizacije mora za maksimizacijo sposobnosti upiranja, boja ali strmoglavljenja vladajočih oblik oblasti izrabiti priložnost in zgodovinski trenutek, ki jih ponujajo trenutna razmerja sil. *Drugo* načelo sodobnega upora je potreba po obliki politične organizacije, ki ustreza trenutnim oblikam družbene in ekonomske proizvodnje. *Najpomembnejše* vodilno načelo pa je, da v razvoju organizacijskih oblik upora delujeta demokracija in svoboda.

Dalton v knjigi *Citizen Politics in Western Democracies* (1988) ugotavlja, da je zgodovina zahodnih demokracij prežeta s ponavljajočimi se epizodami protestov⁴ in politične akcije civilistov. V 60-ih in 70-ih letih 20. st. so se začele pojavljati nove oblike protestov, ki so postali stalna oblika politične akcije naprednih industrijskih družb. V zgodovinskih pogojih sta bila protest in kolektivna akcija mnogokrat zadnji obupani akt državljanov, ki je izhajal iz občutkov frustracije in deprivacije. Protest je bil sprva skoncentriran na družbeno deprivilirane, zatirane manjšine, skupine, ki so bile odtujene od vzpostavljenega političnega reda. Politična akcija je bila nadomestilo za pomanjkanje dostopa do konvencionalnih političnih kanalov (prav tam, 60). V 60-ih pa se je uporaba protesta, kot forme politične akcije, od depriviliranih razširila v širši spekter politične skupine. Val študentskih protestov, ki je zajel zahodno družbo, je tako postal oblika politične akcije bolj izobraženih (prav tam, 61, in Gillis 1999). Z »novimi protesti« se je izgubila stara »revolucionarna« drža, ki jo je zamenjala »reformistična« (Kenniston 1969). V nasprotju s starimi protesti, ki so bili spontani

⁴Protest kot forma, v zahodnih demokracijah ni nova komponenta politike. Že zgodovina Združenih držav je od nekdaj konfliktna. Kolonialni čas so označevali agrarni odpori proti davkom, nato se je zgodila revolucija proti britanski nadvladi. Po osamosvojitvi (okrog 1800) pa so zrasla delavska in agrarno populistična gibanja. Revolucionarna tradicija je morda najbolj globoko integrirana v francoski politični kulturi, ki je v zadnjih 2 stoletjih razvila visoko raven protestne in kolektivne akcije (revolucije 1789, 1830, 1848, 1871). Dalton (1988, 60) z malo šale malo resnice reče: »protest je v Franciji nacionalni način življenja.«

in neorganizirani, so v sodobnem času protesti postali načrtovana in organizirana aktivnost. Sodobni protest je organiziran, z vnaprej pripravljenim prostorom, s transparenti, z demonstracijskim koordinatorjem in s prostorom za medije.

Dalton (1988, 66–69) navaja prediktorje protesta, motivacije, ki bi razložile generalni vir protestnih aktivnosti. Prvi, t. i. *deprivacijski pristop* predpostavlja, da protest temelji na občutenju frustracije in politične alienacije. Analitiki od Aristotla dalje vidijo v protestih osebno nezadovoljstvo in prizadevanje za boljše pogoje. Glavni vzrok za revolucijo je aspiracija po ekonomski in politični enakosti s strani preprostih ljudi, ki jim te primanjkuje. Morrison (v Lauer 1976, xvii) najde pet strukturnih pogojev, ki so potrebni za razvoj gibanja v relativni deprivaciji: I. deprivacijo mora izkusiti veliko število ljudi; II. pomembna je »gostota« deprivacije – ljudje morajo komunicirati, biti v interakciji; III. tistim, ki so depriviligirani, morajo biti skupne vloge in statusi; IV. obstajati mora stratifikacijski sistem znotraj definiranih meja in očitna razlika v moči med sloji; V. obstajati morajo prostovoljna združenja znotraj družbenih možnosti, saj se predpostavlja, da sprememba lahko pride skozi prostovoljna, kolektivna prizadevanja. Drugi, t. i. »*resource model*« pa protesta ne vidi kot kolektivno akcijo, ki bi izbruhnila s strani frustrirane množice, temveč ga smatra kot še eno politično sredstvo, ki ga skupina uporabi za doseganje svojih ciljev. Bezenc (2005, 75) še ugotavlja, da najpomembnejše sile, ki so poleg sodobnih gibanj usmerjale zgodovino uporniških bojev in osvobodilnih gibanj, ne ženejo samo prizadevanja za odpravo bede ter revščine, temveč tudi globoka želja po demokraciji, tj. vladavini vseh, ki temelji enakosti in svobodi.

4 DRUŽBENI KONTEKST

4.1 Globalna kriza gospodarstva

Proti koncu 2007 se je začel ameriški finančni sistem podirati in nastopila je tako imenovana velika recesija, ki ja zajela ves svet. Ta se sedaj preveša v okrevanje, ki je očitno okrevanje brez zaposlitve, okrevanje z nemiri na finančnih trgih. Mattick (2011, 7–8) meni, da moramo, če hočemo razumeti veliko recesijo, upoštevati dolgoročno dinamiko kapitalizma.

4.1.1 Kapitalizem

Današnje stanje lahko razložimo tako, da ga postavimo v kontekst dolgoročne dinamike, s tem da se opremo na kritika ekonomske teorije Karla Marxa. Ta je živel pred mnogimi leti in kapitalizem se je od takrat, ko je pisal o njem, močno spremenil, hkrati pa ostaja njegova teorija relevantna tudi za svet, v katerem živimo danes. Marx (2012) je menil, da so vzroki gospodarskih kriz in razmerja med krizo ter blagostanjem tema, ki ji lahko sledimo skozi tisoče strani »kritike politične ekonomije« v Kapitalu (prav tam). Iz narave kapitalizma lahko izpeljemo njegovo nagnjenost h krizam, ki se udejanja v ponavljajočih se depresijah in ki bo pripeljala do zatona sistema.

Kot je predvidel Marx (prav tam, 613–623), je bilo za razvoj kapitalizma po 19. st. značilno nenehno spreminjanje aktivnega prebivalstva na vseh koncih sveta v mezdne delavce kapitalističnih podjetij. Zaradi svoje odvisnosti od izžemanja profita iz proizvodne dejavnosti delavcev kapitalizem nenehno obnavlja osnovno nasprotje interesov med delovnimi in delodajalskimi razredi. V zadnjih letih ta nasprotja spremljajo še ekološke in vojaške nevarnosti, ki ogrožajo nadaljnjo blaginjo ter obstoj človeštva kot takega. Družbenih organizacij in gibanj, ki so se nekoč borila za odpravo kapitalizma in izgradnjo nove oblike družbe, v kateri bi se delavci rešili izkoriščanja, ni več (Mattick 2011, 115). Stare organizacije (sociologi 50-ih, levičarji 60-ih, postmodernizem 80-ih, komunizem) niso več agenti družbene spremembe, ideologije iz preteklosti pa vse manj vplivajo na mišljenja ljudi (prav tam, 116). Kapitalizem neizbežno poraja nasprotovanje delavskega razreda kot takega. Za Marxa (2012, 128–137) je bil kapitalizem sistem, ki je v protislovju sam s sabo. Mehanizem tržne menjave, ki jo posreduje denar in ki jo poganja izžemanje profita, je prihajal v nasprotje z družbeno naravo proizvodnje ter delitve, kar se najbolje pokaže ob tem, kadar pride zaradi povečane produktivnosti dela do gospodarske krize in depresije. Nasprotje si je predstavljal kot nasprotje med obstoječim in prihodnjim sistemom zavestno podružbljene proizvodnje (prav tam, 622). Nasprotje naj bi idejno obliko dobilo v politični zavesti vladajočih razredov in upornega proletariata. Organizacije delavskega razreda naj bi se na koncu s kapitalistično državo spopadle za oblast. Zaradi evolucije, ki je gnala gospodarski sistem od krize do krize, naj bi se organizacije zaradi izkušenj ponavljajočega se osiromašenja in izkoriščanja iz struktur upora spremenile v strukture revolucije (Mattick 2011, 117).

Prva svetovna vojna, ki je velikanske socialistične organizacije podredila vojnim naporom, je pokazala, da delavska politika ne more biti glasnik strmoglavljenja kapitalizma. Kljub temu je na nekaterih predelih prišlo do revolucij delavskega razreda (Rusija, Nemčija, Srednja Evropa). Desetletje zatem, ko je svetovno gospodarstvo zatonilo v novo globoko depresijo in je prišlo do nove svetovne vojne, ni prišlo do nove revolucije, ampak do novega obdobja razmaha kapitalizma (prav tam, 118–119). Čačinovič Vogrinčičeva (2013, 6) se sprašuje, kaj se je zgodilo, da smo ljudje dopustili zdrs v brutalni kapitalizem, ki je namenjen le 1 % ljudi? Zakaj nismo že zdavnaj dokončno zavrnilo politike, ki jemlje, in kjer je osebna lastnina postala temeljna vrednota, javno dobro pa utopične sanje prepovedanega socializma?

Čeprav se je kapitalizem transformiral, ni omilil sistemskih problemov, ki so jih zaznali že v 19. st. Zato je kriza, ki jo spremljamo, verjetno še hujša od velikih depresij v 19. in 20. st. Mattick (2011, 121) meni, da si »od kapitalizma lahko obetamo še desetletja gospodarskih težav z vse hujšimi napadi na zaslužek in delovne razmere tistih, ki bodo imeli srečo, da bodo ostali mezdni delavci«.

Pri razmišljanju o prihodnosti kapitalizma je največja neznanka ta, v kolikšni meri je svetovno prebivalstvo pripravljeno prenašati razdejanje, ki ga bodo težave sistema prinesle v njihova življenja. Medtem ko zdaj še čakajo na vrnitev obljubljenega blagostanja, se bodo mogoče na neki točki v prihodnosti milijoni zazrli v prazne hiše, neprodane potrošne dobrine. Družbeno razmerje med delavcem in delodajalcem, v katerem je odvisnost združena z nasprotjem, je danes po vsem svetu osnovno družbeno razmerje. Po Matticku (prav tam, 127–128) bo odločilen način, kako se bodo ljudje odzivali na prihodnost. Ali bo spoprijemanje s katastrofami, ki jih prinaša dolgotrajna gospodarska stagnacija, zahtevalo izgradnjo novega sistema? Če si hoče človeštvo zagotoviti boljšo prihodnost, mora preseči nedelujoči sistem, podrejen imperativom zasebnega profitnega motiva.

Giddens piše (2000, 10–11), da sta socializem in komunizem tista preteklost, ki nas še vedno preganjata. Vrednot in idealov, iz katerih sta se napajala, ne moremo odriniti v stran, saj so mnogi še vedno bistveni sestavni del kakovostnega življenja, ki je končni smisel družbenega ter gospodarskega razvoja.

Izziv današnje družbe je vzpostaviti ponovno veljavo teh vrednot na tistih področjih, kjer je spodletelo socialističnim gospodarskim programom. Prodornost socializma je v prepričanju,

da je s socialističnim vodenjem gospodarstva mogoče počlovečiti kapitalizem (prav tam, 12–20). Po Marxu (2012) naj bi socializem obstal (ali padel) zaradi sposobnosti, da ustvari družbo, ki bo bogatejša od kapitalistične, bogastvo pa bo razdeljeno bolj pravično.

4.1.2 Tretja pot

Anthony Giddens (2000) temu pravi iskanje politike tretje poti, ki mora ohraniti svojo osnovno skrb za socialno pravičnost, poiskati nova razmerja med posameznikom in skupnostjo ter na novo definirati pravice in odgovornosti. Po Giddensu (prav tam, 70–74) vsebuje pozitivna opredelitev tretje poti naslednje vrednote: enakost, zaščito nemočnih, svobodo v obliki avtonomije, pravice, vezane na odgovornost, avtoriteto, odvisno od demokracije, kozmopolitski pluralizem in filozofski konservatizem. Izrednega pomena je koncept »v družbo investirajoče države«, ki izpostavlja enakost in obnovo javnega prostora ter bo delovala v okviru družbe s pozitivno blaginjo.

Ključni del vključujoče družbe je »državljski liberalizem« – ponovno zavzetje javnega prostora. Giddens (prav tam, 104–115) se sprašuje, kako lahko ta liberalizem prenovimo ali ohranimo? En način je uspešno gojenje ideje kozmopolitskega naroda – ljudje, ki se čutijo kot člani narodne skupnosti, bodo bolj verjetno sprejeli obvezo do ostalih članov skupnosti. Pomembno je izboljšati kakovost javnega šolstva, ohraniti dobro financirano javno zdravstvo, spodbujati varne javne prostore za druženje ... Po njegovem mnenju lahko samo socialni sistem, od katerega ima korist večina prebivalstva, ustvari skupne vrednote državljanstva.

Hessl (2011, 31–34) izpostavlja velikanski prepad med revnimi in bogatimi, ki se še povečuje, človekove pravice ter stanje našega planeta pa so vedno slabše. Tu navaja 22. člen Splošne deklaracije o človekovih pravicah, ki pravi: »Vsakdo ima kot član družbe pravico do socialne varnosti in pravico do uživanja, s pomočjo prizadevanja svojih skupnosti in mednarodnega sodelovanja in v skladu z ureditvijo in sredstvi neke države, ekonomskih, socialnih, kulturnih pravic, nepogrešljivih za njegovo dostojanstvo in svoboden razvoj njegove osebnosti.« »Državo blaginje mora zamenjati družba blaginje,« dodaja Giddens (2000, 122) – reforma socialnih ukrepov mora biti vključena v programe za aktiven razvoj civilne družbe. Tudi Rizman (2014, 52) meni, da nobena družba ni ekonomsko samozadostna. Poleg ekonomskih jo sestavljajo tudi drugi – politični, civilni, kulturni in drugi regulativni podsistemi. Enega največjih stebrov družbene kohezije predstavlja solidarnost, ki pa mora biti medgeneracijska.

4.1.3 Neoliberalizem

V kolumnah, zbranih v knjigi *Čas (brez) alternative – Sociološke in politološke refleksije* (2014) Rizman problematizira o svetu, ki je zapadel v globoko krizo, ker ga je vanjo pahnil neoliberalizem⁵. Ključne strategije neoliberalizma – liberalizacija (kapitalističnih odnosov), prosti trg, konkurenca in svobodna trgovina – so povzročile, da politika ne daje prednosti javnemu dobru, družbi, ampak plenilskim interesom finančnih ustanov. Vladajoča politična in ne ekonomska elita, ki sta odgovorni za krizo svetovnih razsežnosti, še do danes nista odgovarjali zanjo. Priča smo obrnjeni sliki razrednega boja – bogati se opirajo na socializem (socializacija njihovih izgub in dolgov), revnim pa ostaja na voljo surovi kapitalizem (znajti se, kakor se znajo, ter trpeti pomanjkanje zaradi varčevanja) (Rizman 2014, 50). Finančna globalna kriza je ogrozila demokratični model družbe.

Hessel (2011, 28-29) tako vidi dve viziji zgodovine. Prva, hegeljanska zgodovina človeštva, ima nek smisel: svoda človeka, ki napreduje z ene stopnje k drugi. Zgodovina je sestavljena iz zaporednih pretresov in prav tako napredka. In ko bo na koncu človek dosegel popolno svobodo, »bomo dobili demokratično državo v njeni idealni obliki«. Druga vizija zgodovine je tista, kjer je napredek odvisen od svobode, tekmovalnosti, dirke in kopičenja »vedno več« – kar lahko preraste v »orkan z uničevalno močjo«.

4.2 Moderna kriza smisla

Kriza današnjega časa se bistveno razlikuje od nekdanjih tegob. Berger in Luckmann (1999) govorita o novem pojmovanju smisla človekovega življenja v sodobnem času, ki peha človeško življenje v krizo.

Smisel izkustva vedno nastaja v zavestnem druženju posameznika z njegovim naravnim in družbenim okoljem. Družbe svoje sestavine smisla posredujejo in ohranjajo posameznikom ter življenjskim skupnostim. Osebna identiteta otroka, mladostnika nastaja s tem, ko otrok zaznava odsev svojega vedenja v dejanjih oseb, ki so mu blizu. Če je skladnost delovanja teh oseb motena, obstaja velika verjetnost nastanka subjektivnih kriz smisla. Življenjske skupnosti za to potrebujejo minimum skupnih potez tolmačenja resničnosti, le tako lahko

⁵Neoliberalizem je ekonomsko-politična filozofija in ideologija, ki je vplivala na politiko vseh svetovnih vlad od leta 1970, prevladujoča pa je postala v 80-ih letih prejšnjega stoletja. Zanj je značilen obrat proč od države in njene regulacije (nadzora) v gospodarstvu, za gospodarski napredek naj poskrbi neomejeni kapitalizem v razmerah domače in svetovne svobodne konkurence ter odprtih trgov – neomejeno delovanje svobodnega trga (Rizman 2014, 45-54).

namreč skupnosti igrajo nosilno vlogo v proizvodnji smiselnosti v življenju njihovih članov. Sodobne (predvsem zahodne) družbe imajo značilnosti, ki so škodljive za stabilizacijo smisla. Splošna značilnost teh družb je velika *diferenciacija dejanj* v lastna področja institucij, vsako od teh področij stremi k avtonomiji, k emancipaciji nadrejenih vrednot. Sheme delovanja, ki jih določajo te institucije (gospodarstvo, oblast, religija), imajo objektivni smisel in so smotrno-racionalno orientirane. Posameznik se mora tako podrediti organizacijskim ciljem. Druga značilnost sodobnih družb pa je *pluralizem*, v katerem ni več mogoče ohranjati pregrad, ki varujejo zalogo smisla. Posledica sodobnega pluralizma se kaže v relativizaciji vrednot in interpretacij (stari⁶ sistemi vrednot ter interpretacij so dekanonizirani), ki vodi v dezorientacijo posameznika in skupin (prav tam, 28–38).

Koširjeva (2013, 11) s pomočjo filozofa Taylorja na podlagi »treh nelagodnosti« skicira dobo dezorientiranih ljudi, iz katere se dvigujejo množice po svetu. Te množice vedo, česar nočejo, in počasi artikulirajo zahteve, kaj hočejo. Za Taylorja (prav tam, 12) je prvi vir zaskrbljenosti *individualizem*. Ljudje si sami izbirajo lasten vzorec življenja, nimajo več smisla za višji smoter, izgubili so širši pogled, s tem ko so se osredotočili na svoja individualna življenja. To je temna stvar individualizma, ki torej privede do manj skrbi za druge in družbo. Na to brezbriznost, ki je najslabše, kar lahko izberemo za graditev etičnega sveta, opozarja tudi Hessel v svoji knjigi *Dvignite se!* (2011).

Odčaranje sveta je povezano z drugim pomembnim pojavom, s primarnostjo *instrumentalnega uma*. Z racionalnostjo, ki jo uporabljamo, izračunavamo najbolj ekonomično uporabo sredstev za dani cilj. Nad večino našega družbenega načrtovanja namreč dominirajo oblike stroški – korist analize. Ljudje živimo – po Webru – v »železnih kletkah« neosebnega mehanizma družbenega življenja, ki jemlje človeku svobodo, dostojanstvo ter lastno orientacijo. Vse to nas je – po Taylorju (v Košir 2013, 12) – pripeljalo do še ene vrste izgube svobode. Živimo namreč v času paternalističnega vladanja, kjer so na oblasti skrbniki, nad katerimi imajo ljudje malo nadzora.

⁶Moderni pluralizem je po Bergerju in Luckmanu najpomembnejši dejavnik nastanka krize smisla v družbi in v življenju posameznika. V stari Indiji ali srednjem veku so se različne oblike (kaste, stanovi) življenja nanašale na skupni red vrednot. Različne skupine so delovale vzajemno na smotrno-racionalnih področjih delovanja, a so se hkrati držale lastnega reda vrednot. Ko take ureditve ni več mogoče vzdrževati (življenjskih skupnosti, etničnih in religioznih skupin ne ločuje več fizična razdalja: stanovi, getozacija), pride do konfliktov samoumevnosti vrednot in svetovnih nazorov. To je oblika modernega pluralizma, ki pride do popolnega izraza v industrijskih družbah, kjer zaradi modernizacije redi vrednot in zalog smisla niso več skupni vsem pripadnikom družbe (Berger in Luckmann 1999, 28–29).

Koširjeva se sprašuje, zakaj si je tako težko predstavljati drugačno družbo, drugačen sklop ureditev, ki bi nam bil v skupno korist. Odgovor najde v nezmožnosti diskurzivne narave. Nezmožnosti pogovarjanja o najpomembnejših rečeh, tako oblasti kot apatičnih državljanov (prav tam, 13). Smisel bivanja bi lahko ponovno vzpostavili s pomočjo starih grških vrednot: sreča, prijateljstvo, iskrenost, potrpljenje, poštenje. Treba je poudariti, da je mišljena blaginja vseh ljudi, ne le peščice najbogatejših, saj je problem prav v slednjih, ki so si nagrabilo večino dobrin sveta in s pohlepom ustvarili množico brezpravnih ter obupanih revežev.

4.3 Slovenska kriza

Gospodarska kriza je v Sloveniji izbruhnila konec leta 2008. Vzroke za tako stanje Murnova (2013, 50) razvršča v tri sklope: prva je svetovna finančna kriza, drugo so notranje težave in neravnovesja, ki so posledica *napačnih političnih odločitev v preteklosti*⁷, ter nazadnje naraščajoča brezposelnost, kot posledica hitrega propadanja podjetij, in varčevalni ukrepi.

Dosedanji globalni razvojni model, ki mu je sledila tudi slovenska politika, izhaja iz ideologije prevladovanja: ekonomije nad ostalimi deli družbe, kapitala nad delom, materialnih koristi nad spodbujevalci družbeno koristnega delovanja. Nad vsem pa prevladuje finančni sektor, ki določa smer rasti vseh delov družbe. Trg ob izbiri zmagovalcev ne izbira sredstev (izčrpava planet, krade družbeno premoženje, množi konflikte in vojne, krči socialne, delavske, politične in človekove pravice) (Kapš 2011, 9–10). Hanžek (2013, 44) meni, da je povečevanje kapitala na način ropanja drugih delov družbe in ne prek proizvodnje nove vrednosti, pripeljalo do sedanje družbene in ekonomske katastrofe. To je obdobje doktrine rasti na račun izkoriščanja javnega dobra – obdobje zmagovalcev in poražencev. Je obdobje razkrajanja socialnega tkiva in »hromitev kohezije skupnosti. Zaradi takega delovanja družbe je količina začela prevladovati nad kakovostjo – vedno več namesto vedno boljše. Prevrednotila pa se je človekova ustvarjalnost: ta je postala le še sredstvo za povečanje dobička in materialne blaginje. Glavno merilo uspešnosti je postala rast materialnega standarda, čeprav na račun zadolževanja. Po Koršiču (2013, 19) je ta ekonomska kriza v Sloveniji predvsem posledica krize demokracije, ki jo je povzročila odsotnost demokratične tradicije. Poleg ostalih vzrokov tiči namreč glavni vzrok krize v Sloveniji v arogantni in od ljudi odtujeni moči politike. Krivda za krizo leži na plečih elit, ki »vodijo igro« in katerih

⁷»Oblast je začela uničevati mojo državo takoj po osamosvojitvi, to z vso jasnostjo razumem šele zdaj, pozno, a upam, da ne prepozno« Čačinovič Vogrinčič (2013, 7).

logika je imperialna, neetična ter brezobzirna (Kramberger 2010, 48-67), »priča smo pohodu negativnih moralnih, od pohlepa in napuha, ki s svojimi destruktivnimi posledicami napovedujejo boj družbi in na koncu, praktično, tudi njen razkroj (Rizman 2010, 34).«

Vesna Godina v svoji najnovejši raziskavi *Zablode postsocializma* (2014) izpostavi fiasko t. i. slovenske tranzicije in zastavljenih postsocialističnih ciljev. Četrto stoletje po osamosvojitvi je postalo jasno, da se realizirajo samo nasprotja: namesto več, vsega manj – manj pravic, manj dela, manj denarja, manj lastnine, manj socialne varnosti – kot ga je bilo v socializmu. Tranzicija v Slovenijo ni prinesla boljšega življenja za vse, večje nadziranosti političnih elit, bolj demokratičnega političnega življenja. Razočaranje, da se vračamo v kapitalizem, odpira zagrenjenost, bes in zahteve po bolj ali manj radikalnih spremembah (prav tam, 14-15).

Godina (prav tam, 15) nasprotuje razlagi fiaska slovenskega postsocializma z mednarodno ekonomsko krizo. Trdi, da so izvori fiaska predvsem interni, slovenski in da so bili problemi na delu že pred izbruhom mednarodne ekonomske krize, le da so bili takrat še nevidni. Vzroke najde v dejstvu, da Slovenija ni nikoli povsem »prekinila« s socializmom.

4.3.1 Pot iz krize

Za pot iz krize kljub temu potrebujemo odgovor na vprašanje, kako uresničiti vizijo drugačnega sveta, v katerem si želimo: odlično in vsem dostopno javno šolstvo, zdravstvo, kulturo, socialno ter pravno državo, ki varuje in spodbuja. Ljudje se moramo vprašati, kakšno družbo želimo, in se odločiti za korenite spremembe. Moramo se vprašati, kako spremeniti sistem, ki temelji na dominaciji.

Avtorji dokumenta *Kam po krizi* (Kapš 2011, 13-16) menijo, da je potrebno družbeno soglasje o skupni viziji, ob čemer moramo premisliti temeljne razvojne ideje in na razvoj gledati kot prepleteno spreminjanje družbenih podsistemov: kulturno-vrednotnega, okoljskega, ekonomskega in socialnega. *Prvič*, pomemben je celotni sklop družbenih in kulturnih vrednot, ki predpostavljajo sožitje v duhu sodelovanja ter delitve ustvarjenega in hkrati posameznikovo samouresničevanje. V družbi, ki jo želimo, naj prevladujejo vrednote strpnosti, solidarnosti in sodelovanja, za uveljavljanje katerih mora skrbeti država z lastnim zgledom ter izobraževalnim sistemom. *Drugič*, regionalno in globalno gospodarstvo se mora prilagajati nosilnosti okolja. *Tretjič*, kakovostna gospodarska rast je pogoj za kakovostnejše življenje in s

tem za zmanjševanje materialne revščine ter drugih prikrajšanosti. Gospodarska rast mora biti usmerjena k izboljševanju blaginje prebivalcev (zmanjševanje brezposelnosti, boljši izobrazbi, boljšemu zdravju ljudi), brez uničevanja vrednot in trganja povezav med ljudmi. Četrto, relativni dohodek je mera povezanosti posameznika z družbo. Socialna integracija pa je možna le ob materialni integraciji – družbeno sprejemljivi stopnji dohodkovne neenakosti, ki tudi najšibkejšim omogoča dostojno življenje.

Za enakomeren družbeni razvoj je nujno »ustvarjati delovna mesta, utemeljiti razvoj na kulturi in vrednotah družbe in posameznikov, uveljavljati visoke standarde varovanja okolja ter ustrezne delovne in socialne standarde, omogočati udeležbo vseh ljudi, omogočati svobodo izbire in zagotoviti trajnostni pristop« (prav tam, 15).

Avtorji dokumenta *Kam po krizi?* (prav tam, 16–22) predlagajo nekatere pomembne politike, ki naj jih oblikuje država in ki bi zadovoljevale potrebe današnje ter prihodnjih generacij:

- *Redefinirati javno in zasebno, kolektivno in individualno*: razkrajanje skupnega lastništva je namreč povzročilo razjedanje socialne blaginje, družbene kohezije, prelaganje odgovornosti.
- *Na novo načrtati ločnico med obveznostmi države in obveznostmi državljanov za skupno socialno blaginjo*: med lastništvom države in lastništvom zasebnih institucij. Kaj bomo naredili s tistimi podjetji, storitvami, naravnimi viri, ki so osnova človeške eksistence in niso več v lasti države?
- *Določiti prioritete za reševanje problemov*: ali bo država pozorna na razpadanje zdravstvenih, izobraževalnih, socialnih javnih servisov, ali bo z investicijami prekrivala neodgovoren regionalni razvoj in sanirala podjetja, ki so v zasebni lasti.
- *Kolektivno določiti, kateri družbeni sektorji in naravni viri bi morali postati skupnostni*: vodni viri, gozdovi.
- *Uvajati politiko redistribucije in solidarnosti*: vizija razvoja mora določiti mehanizme, ki bodo zagotavljali večjo udeležbo ljudi pri porazdelitvi bogastva.
- *Redefinirati odnos med delom in kapitalom*: bo delavec samo še sredstvo za doseg cilja, ali bomo razvojne politike gradili na samoizčrpavanju dela in nadaljnjem povečevanju delovne produktivnosti, ali bo dobro ter dostojanstveno življenje postalo cilj razvoja Slovenije?

- *Uvajati standarde in načela odgovornosti*: jasno opredeliti pretekla neodgovorna ravnanja politikov, vlad, lastnikov kapitala in preurediti lastništva, vloge ter obveznosti in s tem tudi odgovornost.
- *Preiti od nadzorništva k samonadzoru*: preurediti obstoječe sisteme in podsisteme, da bodo notranji nadzor ter kolektivna kontrola sestavine delovanja samega sistema.
- *Preiti od politik odvisnosti k politikam trajnostne samozadostnosti*: na novo naravnane strategije, ki bi krepile človekovo in nacionalno samozadostnost (prehranska, energetska samozadostnost).

To so nekateri premisleki, ki so jih predstavili avtorji dokumenta *Kam po krizi?* (2011). Govorijo o vzajemnem, odgovornem razvoju Slovenije, ki ni utemeljen na spodbujanju enostranske in količinsko zasnovane gospodarske rasti, temveč na sozvočju narave ter družbe, na krepitvi solidarnosti v vseh segmentih družbe, na novi družbeni vlogi delavca, državljana, mladine (prav tam, 23). S predstavljenimi politikami skupnega, pravične porazdelitve dobrin in odgovornosti se lahko Slovenija reši krize, v kateri je. V tem okviru bi lahko svojo vlogo uveljavila tudi civilna družba, ki bi postala dejaven in kreativen akter družbenih sprememb.

5 MLADI IN DRUŽBENE SPREMEMBE

Mladi so videni kot nosilci sprememb, kot znanilci nove dobe, ki naj bi družbo spreminjali od spodaj. Da so mladi aktivni agent družbene spremembe, so pokazale številne študije (Keniston 1969; Lauer 1976; Touraine 1981) in dogajanja v zgodovini. Ta kažejo, da so mladi pogosto kritični do oblasti in da pogosto izrazijo nezadovoljstvo.

5.1 Gibanja mladih – zgodovinsko

Vloga, ki jo je imela mladina v družbenih spremembah v tradicionalnih družbah, je bila predvsem pasivna. Čim hitreje pa si sledijo spremembe, bolj vplivajo mladi na družbeni razvoj neposredno, aktivno – z neposredno akcijo in neposrednim spreminjanjem stvarnosti. S tem postajajo pogostejši tudi konflikti med generacijami (Makarovič 1983, 178).

Spopadi med generacijami imajo temelje že v stari grški mitologiji. Kronos, oče bogov, žre svoje otroke, dokler ga njegov sin Zevs ne pahne s prestola in zavlada svetu. V Ojdipovem

mitu⁸ imamo uboj očeta, v Antigoni pa spopad med oblastnikom in mlado generacijo (prav tam, 197).

Eden najbolj zgodnjih nastopov mlade generacije je otroška križarska vojska. V 9. stoletju, po vikinških in madžarskim vpadih, je Evropa v času mirnega obdobja doživela populacijsko eksplozijo. Do 11. stoletja se je prebivalstvo podvojilo⁹, presežek so mladi. 1195 je papež pozval evropsko mladino, naj se odpravi osvobajati Kristusov grob in po začetnih uspehih se je začela širiti vera, da bi edino »nedolžni« otroci lahko osvobodili Sveto deželo. A pohodi francoskih in nemških otrok 20 let kasneje so se klavrno končali¹⁰. Nekaj tednov po pohodu francoskih otrok se je pričel pohod nemških, njegov pobudnik je bil pastir Nikolaj, ki je 1212 začel pridigati v Kölnu. Bil je prepričan, da otrokom orožje ne bo potrebno, da bodo spreobrnilo Saracene kar z ljubeznijo. Vojska 20.000 otrok se je odpravila v Italijo, blodila in se žalostno porazgubila (prav tam, 180).

Ti dogodki pokažejo kontrast med treznim, stvarnim, previdnim, sebičnim in makiavelističnim ravnanjem odraslih ter naivno, zaletavo, neumno, a v svoji iskrenosti ganljivo vero in z neustrašnostjo mlade generacije.

V stoletjih, ki so sledila, se je neustrašnost mladine kazala v skupnostih študentov in v šolskih uporih. V 18. stoletju pa se je konflikt znotraj šolskega sistema prenesel v novo, politično obliko konflikta med generacijami, ki pomeni čisto nekaj novega. Otroci križarskih vojsk so ravnali po idejah, ki so bile splošna last tedanje družbe, študentje v srednjem veku so razgrajali in ščitili predvsem lastne interese, revolucionarji 19. stoletja pa so tvorili prve pomembne skupine mladih, ki so skušale s svojimi idejami preoblikovati celotno družbo (prav tam, 181).

Francoska revolucija 1789 je bila polna mladih ljudi, prav tako je bilo očitno spopadanje generacij v revolucionarnem gibanju v Italiji. Mladost je bila tam vključena že v samo ime, Mlada Italija. Mazzini¹¹ (prav tam, 181–182) je pisal: »Postavite mlade na čelo uporniških

⁸ Ojdipov uboj očeta, Antigona – spopad med oblastnikom Kreontom in mlado generacijo, ki jo zastopajo Antigona, Ismena in Haimon.

⁹ Iz 15 mio v času vikinških in madžarskih vpadov (Makarovič 1983, 179).

¹⁰ Trinajstletni pastir Štefan iz Cloyesa je imel na paši mistično videnje in začel pridigati pred katedralo v Saint Denisu. 7000 otrok, ki jim je pridigal, se je peš odpravilo v Marseille, na poti sta jih 1500 dva brezvestneža – Hugo Železni in Vili Svinja prodala kot sužnje v Alžir.

¹¹ G. Mazzini, ustanovitelj revolucionarnega gibanja Mlada Italija (1831), se je zavzemal za združitev Italije, z razširitvijo gibanja na Mlado Evropo pa tudi za osvoboditev drugih evropskih narodov in njihovo prijateljsko sožitje (Prešeren 2000, 261).

množic – ne veste, kakšna moč je skrita v teh mladih zvezah, kakšen magičen vpliv ima glas mladih na množico ...«

Za nas pomembno revolucionarno gibanje, ki je v svoj program prav tako vključilo mladost, je bilo gibanje Mlada Bosna z Gavrilom Principom, ki je spremenil tok zgodovine in vplival na prihodnost našega razvoja. Člani Principove trojke so bili vsi mlajši od 20 let.

Marčna revolucija 1848 je bila po udeležbi večinsko študentska (20-30 let, tri četrtine generacije so tvorili študentje), pri čemer so imeli svoj delež tudi slovenski študentje. Mladim, ki so bili glavna udarna sila revolucije, je preroško nazdravil Prešeren, verjetno kot odmev Mazzinijevih idej (Prešeren 2000, 122):

*Mladenči, zdaj se pije
zdravljica vaša, vi naš up;
ljubezni domačije
noben naj vam ne usmrti strup;
ker zdaj vas
kakor nas,
jo srčno branit kliče čas!*

Tudi povod za gibanja, ki so privedla do oktobrske revolucije v Rusiji, so bili mladi intelektualci, ki so zaradi vse daljšega šolanja v 20. stoletju vedno bolj izstopali kot posebna družbena skupina.

Makarovič (1983, 184) je drugo polovico 20. st. oklical za »vihar«. Prvi znaki so se pojavili na vzhodu – 1953 so izbruhnili nemiri v Vzhodnem Berlinu, tri leta zatem je Hruščov obtožil Stalinov režim, čemur so sledili nemiri v Poznanju in veliki budimpeštanski upor. Sočasno so izbruhnili protestna gibanja mladih na Zahodu – protesti proti alžirski vojni (od 1954), proti vietnamski vojni (od 1967), proti vojni v Južnem Vietnamu, Južni Koreji, na Filipinih ter v Avstraliji. Protestna gibanja so se nato prenesla v Evropo.

5.2 Upori 1968

Šestdeseta leta 20. stoletja so bila razburkana na političnem, družabnem in kulturnem področju. Hladna vojna je svet razdelila na dve ideološki polovici – komunizem in kapitalizem. Svet je doživljal izreden tehnološki napredek – potekala je tekma za osvojitve vesolja, razvijala sta se računalništvo in medicina¹², revolucija se je dogajala tudi na glasbenem področju¹³. V Vietnamu je potekala vojna, na drugem koncu sveta pa sta bili ubiti dve pomembni ikoni – John F. Kennedy in Martin Luther King.

Ameriško vojno angažiranje v jugovzhodni Aziji, položaj črncev in drugih depriviligiranih družbenih skupin, vprašanja narodnostnih manjšin po Evropi, znaki približevanja svetovne krize in mnogo drugih problematik je v ZDA povzročilo pojav množičnih socialnih gibanj (Baškovič 1982, xx). Tako so se študentski nemiri 1968 kot požar razširili po vsem svetu in že zaradi svoje množičnosti niso mogli ostati brez vpliva na širšo družbo¹⁴.

Leto 1968 je bilo rezultat sovpadanja različnih procesov – v prvi vrsti je bila tu eksplozivna politična situacija, ki pa je lahko izzvala tako dramatične učinke zaradi srečanja še z dvema dejavnikoma (Makarovič 1983, 186–187):

- baby boom prvih povojnih let je povzročil izredno močno mlado generacijo,
- nepredvidena ekspanzija visokega šolstva je omogočila mladim, da so vdrlili iz šolskega geta in postavili družbi svoje zahteve.

Svet so preplavila gibanja proti vojni v Vietnamu, boj za pravice enakopravnosti žensk, črncev, homoseksualcev, boj za okoljevarstvena vprašanja. Študentski upori 1968 tako niso imeli ne enakih vzrokov ne enakih ciljev:

»Tu policijska diktatura (Španija), tam neznosno zatiranje (Češkoslovaška); dalje skleroza univerze (Italija), eventualno komplicirana s preveč rigidnim političnim sistemom (Francija); drugje upor proti uniformno konformistični družbi (Nemčija) ali proti nepravični vojni v tujini (Združene države) itd.« (Julliard v Makarovič 1983, 185).

¹²Prva presaditev srca, na trg je prišla prva kontracepcijska tabletko.

¹³The Beatles, Rolling Stones, Bob Dylan

¹⁴»Uporniške mlade generacije same redkokdaj ustvarjajo mnogo lastnih radikalnih idej. Še redkeje se jim posreči vsiliti svoje revolucionarne koncepte družbi kot celoti. Toda kar dejansko storijo – in storijo presenetljivo dobro – je to, da prevzamejo divje ideje nespoštovanih prerokov ter jih prenesejo k pragmatičnim politikom, ki lahko spremenijo ideje v socialne institucije.« (Esler 1974, 164)

Kljub različnim vzrokom in ciljem so vsi ti upori pokazali, kako mladi, zaradi prepletenosti dogajanj v vseh deželah sveta ter zaradi vpliva sredstev množičnega obveščanja, postajajo vse bolj enotna družbena sila, ki je zmožna v enem samem trenutku pretresti celoten planet. Izrednega pomena pri tem je dejstvo, da mladi s temi upori primarno niso želeli reševati svojih lastnih, mladinskih problemov (npr. razmere na univerzah kot prej), primarna tarča njihovega protesta so bile razmere v družbi kot celoti (prav tam 1983, 185).

5.3 Slovenska in jugoslovanska mladina

Študentska gibanja niso bila pomemben fenomen samo na Zahodu, ampak so se pojavila tudi v nekdanjih socialističnih družbah, tudi v Sloveniji.

Prvi zgodovinski nastop slovenske mladine zabeležimo 1848, ob marčni revoluciji na Dunaju (Makarovič 1983, 193). Gibanje mladine in študentov pase je začelo na prehodu v 20. stoletje, ko je v glavnem dijaška mladina¹⁵ diskutirala o tem, ali je bolj pomembna usoda lastnega ljudstva ali celotnega človeštva, ali so žrtve vojne nesmiselne, ali si lahko mladina po svojih vrednostnih merilih oblikuje življenje (Tomc 1989, 33-34). V nekaterih primerih je šlo za oblikovanje lastne, avtonomne, subpolitične države. Značilen primer tega v Sloveniji je *Preporod*, ki je na našem prostoru doživel politično predelavo mladinskega gibanja – to je bilo zaznamovano z nacionalno emancipacijo, ki je bila temeljna preokupacija Slovencev v tistem času. Mladina je hotela postati enakopravna, svobodna. Po njihovem mnenju mladost ni bila samo priprava na nekaj drugega, ampak vrednota sama po sebi. Nacionalna mešanost na območju Slovenije je 1908 privedla do trenj in dosegla višek v mladinskih demonstracijah za odstranitev nemških napisov iz trgovin. Slovenska mladina se je začela politično organizirati v tujih univerzitetnih središčih – na Dunaju so prihajali v stik z mladino drugih zatiranih slovenskih narodov (Čehi, Hrvati). Tam so slovenski študentje ustanovili društvo Slovenija, s čimer se je začela doba slovenskih društev, ki je trajala vse do začetka druge svetovne vojne. Cilj mladih takrat je bil oživeti zaspano politično življenje malomeščanstva (Makarovič 1983, 193). Prvi korak v oblikovanju posebne subpolitične države je predstavljalo narodno-radikalno dijaštvo, ki je nastalo po vzoru češke akademske mladine. Glavna cilja sta bila narodnoobrambni boj in narodnokulturno delo (Tomc 1989, 37-38).

¹⁵ V srednji Evropi gibanje »potepuških ptic«¹⁵ Wandervogel.

Po vojni se je v Sloveniji razvilo več oblik družbene in politične organiziranosti mladih. Mladina je že od začetka igrala pomembno vlogo v delavskem gibanju pri jugoslovanskih narodih. 1919 je bila ustanovljena Komunistična internacionala mladih, ki je štela več kot pol milijona članov (Makarovič 1983, 193).

Tesna povezanost s tedanjimi političnimi strankami je izražala njihove liberalne, katoliške ali radikalne interese. Pred drugo svetovno vojno sta komunistična partija in njen podmladek Skoj¹⁶, ki so ga ustanovili 1919v Zagrebu in je v začetku štel več kot 5500 članov, 20 let kasneje pod Titovim vodstvom pa že okrog 30.000, zagovarjala celovito predrugačenje obstoječe družbe. Naloge Skoja so bile širiti dobro ime partije in se boriti za novo kulturo. Cilj Skoja je bil destrukcija dotedanje slovenske malomeščanske kulture in politike, pomembno vlogo je imel na področju šolstva, skrbeli so za reakcionarno vzgojo ter govorili o ideologiji OF. Največ ljudi so pritegnili z mitingi in zborovanji (Tomc 1989, 57–61).

Delavska mladina jugoslovanskih narodov je v zgodnjem obdobju industrializacije krepko garala. 1929 je bilo v kovinarski industriji zaposlenih 47 % mladoletnikov, ki so jih radi uporabljali kot ceneno delovno silo (delali so po 18 ur dnevno, za polovico so jim znižali mezde, spali so na podstrešjih ...). Leto 1929 je bilo hkrati tudi leto velike gospodarske krize in šestojanuarske diktature. Tako se je začelo obdobje protestov in demonstracij, predvsem na univerzah. Slovenski in beograjski študentje so protestirali proti fašističnemu nasilju nad Slovenci v Italiji, proti brezvestnemu prelivanju krvi. Po tisočletnem zatiranju in krvavih uporih so mladi spoznali, kako dragocena je svoboda. Druga vojna je predstavljala mejnik v razvoju slovenskih mladinskih gibanj. 1941 so bili mladi tisti, ki so v prvih vrstah na beograjskih ulicah vzklikali »Bolje rat nego pakt – bolje grob nego rob!« (Makarovič 1983, 194). Mladina tako ni samo demonstrirala, mladi delavci, študentje in srednješolci so bili jedro oborožene vstaje.

V drugi polovici 50-ih je bila najbolj znana skupina mladih – Skoj še vedno pod okriljem partije na oblasti. Nato pa so se mladi pojavili okrog Odra 57 in Perspektiv, ki sta predstavljala kontrakulturo mladih, ki jih je združevala pripadnost elitni kulturi ter levemu radikalizmu, a je bila avtonomna. Pojavila se je skupina, ki je verjela v poslanstvo elitne kulture in perspektivne socialistične revolucije. Mlade je družil odpor do neangažiranega

¹⁶Skoj = Zveza komunistične mladine Jugoslavije, srbohrvaško: Savez komunističke omladine Jugoslavije – kratica SKOJ, je bila politična mladinska organizacija Komunistične partije Jugoslavije (KPJ).

ustvarjanja in enodimenzionalnega sveta, odločeni so bili, da vzamejo stvari v svoje roke. Nujno potreben je bil občutek skupnosti in možnosti za skupno akcijo (Tomc 1989, 89–94). Kontrakulture so trdile, da temelji življenje v sodobni družbi na laži, resnica pa leži v revoluciji, ki bi odpravila vse deformacije sodobnega sveta (fašizem, zasebnost, golo proizvodnjo zaradi potrošnje). Revolucionarna mladina bi morala biti boj proti načelom sodobne družbe – proti prilagajanju, uživanju in pollašcanju ter uničevanju.

Pri nas je v primerjavi z drugimi sodobnimi družbami prišlo do študentskih uporov z rahlo zamudo. Pokazalo se je, da se vsi mladi čutijo bolj prikrajšani za možnost sodelovanja pri družbenem odločanju kot odrasli. Njihova predanost idejam socializma in samoupravljanja ter nezadovoljstvo z njuno realizacijo je povzročilo, da so se jugoslovanski študenti v protestih 1968 pridružili študentom drugod po svetu. Razkol med ideali in stvarnostjo ter iskrena predanost socializmu je bilo tisto, kar je sprožilo protest mladih (Makarovič 1983, 197).

1968 je bilo organizirano prvo zborovanje, nato so sledile različne akcije – zbiranje podpisov ob procesih na Češkoslovaškem, demonstracije ob obisku francoskega premiera, demonstracije zaradi hrupa na Aškerčevi. Makarovič (prav tam, 197) povzema nekaj besed anketirancev raziskave o stališčih ljubljanskih študentov, maja 1971:

- »Tisti, ki imajo v rokah oblast, te bodo pustili govoriti le toliko časa, dokler jim ne boš postal nevaren.« Skoraj 90 % mladih bilo takega mnenja
- »Mlad človek ima danes slabe možnosti napredovanja in uveljavljanja že samo zato, ker je mlad.«
- »Zelo me jezi, da se tako malo ljudi resno zanima za družbena dogajanja.«

Leto 1972 je prineslo vse večji partijski nadzor, zato se večina študentov zaradi vse bolj represivne družbene klime ni bila pripravljena angažirati. Osnovni problem, ki se je oblikoval v študentski subpolitiki v zvezi s kulturo, je bil cilj ukiniti aktualno odtujitev večine od proizvodov kulture. Študentska subpolitika se je na eni strani vezala na povojno kontrakulturo, na drugi pa na elitno kulturo, center gibanja pa je predstavljala Tribuna (Tomc 1989, 114–115). Osnovna aktivnost študentskega gibanja je bila opozarjati vladajočo politiko odraslih, da ne uresničuje ciljev revolucije. Gibanje je opozarjalo na pereče probleme tistega časa – socialna diferenciacija, nenačelna zunanja politika, nedemokratični postopki oblastnih organov.

Vloga, ki so jo imeli študentski nemiri pri družbenih spremembah v Jugoslaviji, je kljub neznatnemu vplivu na zahteve po odstopih političnih funkcionarjev in hladni reakciji javnosti pomembna. Mladi so namreč prispevali k osveščanju o problemih, ki tarejo jugoslovansko družbo, in vsaj posredno prispevali k nekaterim novostim.

5.4 Gibanje »jeznih«

Maja 2011 se je v Španiji začelo množično protestno gibanje, ki se je nadaljevalo v Grčiji in se širilo v Italijo, Francijo ter drugod po Evropi. Na tisoče ljudi je na protestih po ulicah večjih mest zahtevalo odgovore na vprašanja: *Zakaj bi morali ljudje plačevati za pogoltnost bančnikov, ki so krivi za finančno krizo?* in *V imenu koga odločajo ljudje, ki nas silijo, da zategujemo pas in vedno slabše živimo?*

Center gibanja, ki se je začelo v Španiji in nadaljevalo drugod po Evropi, so izobraženi mladi, ki se povezujejo s sodobnimi komunikacijskimi sredstvi, v glavnem s spletnimi omrežji, ki so po Horvatu (2011) njihovo orodje in orožje. Za »bojno geslo« so uporabili naslov knjige Stephana Hessla *Indignez-vous! – Dvignite se!*. Knjiga je manifest protestnikov proti vladnim politikam in poziva k uporabi zoper samoumevnosti neoliberalnega sveta. Gibanje je dobilo ime »indignados« (špansko), »indignées« (francosko) in »jezni« (slovensko).

V Španiji je proteste povzročila visoka¹⁷ stopnja brezposelnosti, tarča nezadovoljstva so tradicionalni mehanizmi politične zastopanosti in plenilska narava političnih strank, ki so največja ovira za demokracijo. Protestniki zahtevajo temeljne spremembe volilne zakonodaje in kazenski pregon bančnikov ter politikov. Najbolj artikulirane zahteve je podala organizacija *Democracia Real! Ya* (Prava demokracija zdaj!), ki v svojem manifestu poudarja, da bi država morala varovati svoje državljane in zagotavljati pravico do dela ter stanovanja, politiki pa bi morali biti izvrševalci ljudske volje. To se lahko zgodi le z uveljavitvijo participatorne demokracije (Horvat 2011). Tudi v Atenah so protestniki posnemali gibanje španskih »indignados«, v Franciji so se protestniki podali pred slavno trdnjavo Bastiljo, da bi zanetili revolucijo. Protestniki, ki jih je bilo v nekaj dneh že dva tisoč, so tako kot v Madridu in Atenah zahtevali pravo demokracijo (»democratie réelle«).

Proteste »jeznih« drugod po Evropi je prav tako družil boj za demokracijo, ki po mnenju protestnikov ne deluje več ljudem v prid. To se je pokazalo med krizo, ko vlade niso

¹⁷21-odstotna (pet milijonov ljudi) in kjer so najbolj prizadeti mladi, saj jih je brez dela kar 45 odstotkov (Horvat 2011).

prisluhnile ljudstvu in so napovedovale varčevalne ukrepe, da bi zajezile luknje v proračunu ter zmanjšale javni dolg. Tako so bili protesti na Hrvaškem, Irskem, Islandiji, v Veliki Britaniji in drugod usmerjeni predvsem proti vladnim varčevalnim ukrepom, ki so se zgrnili na pleča srednjega sloja ter najbolj obubožanih prebivalcev (prav tam).

Gibanje jeznih je iskanje novih premislekov o napakah v sistemu in rešitev za boljši jutri. Vsaka skupina razpravlja o aktualnih razmerah, kako najti izhode iz krize, tako da bo jutrišnji svet drugačen, boljši in da bo v večji meri zadostil potrebam ljudi (Horvat 2011), nekateri pravijo, da gre za »postdemokratske« ali »postideološke« proteste. »Jezni« se zavzemajo za participatorno demokracijo, svet alternativ, racionalno razmišljajo o možnih prihodnjih poteh družbenega razvoja. Želijo oblikovati panevropsko gibanje, ki bi prisililo vlade in Evropsko unijo v spremembe. Občutek med mladimi, da bodo živeli slabše kot njihovi starši, je namreč prisoten po celotni Evropi.

6 BOJ ZA KAJ, ZAKAJ?

6.1 Protestna gibanja po Sloveniji

Protesti po Sloveniji so se pričeli že 2008, ko je socialna in gospodarska kriza prestopila meje naše države. Po sprejetju Zakona o uravnoteženju javnih financ so v Sloveniji nastale razmere, ki so na cesto pognale ljudi – izrazito poslabšanje socialnega statusa ljudi, vedno večje stiske in slabe razmere so glavni vzrok demonstracij. Razlogi tičijo v dolgem, desetletnem gospodarskem in socialnem propadanju: plače delavcem zamujajo zaradi težav podjetij z likvidnostjo, brezposelnost je iz dneva v dan večja, večajo se socialni spori zaradi pokojninske zakonodaje, zavračajo se nadomestila za brezposelnost. Družbena klima je doživela preobrat. Politična, gospodarska in socialna kriza so doživele točko preloma.

2012 so se začeli množični ljudski protesti, ki so potekali po večjih slovenskih mestih. Dogodki so se začeli na pobudo manjših aktivističnih skupin, organiziranih s pomočjo socialnih omrežij¹⁸. Množična zborovanja so se začela novembra v Mariboru, ko so protesti razburkali vzdušje v državi, kjer so dovoljeni nekaznovanost za gospodarska kazniva dejanja, korupcija in vsesplošni pojav brezizhodnosti. Val protestov se je nato hitro razširil na druge kraje po Sloveniji. Protestniki so začeli zahtevati odstop in odgovornost predstavnikov

¹⁸ Facebook.

politične ter gospodarske elite, ki so krivi za slabo gospodarsko stanje in skrhane družbene odnose.

Ko so bile vstaje na vrhuncu, so se z ulic slišale jasne zahteve po pravičnejši družbi, po temeljiti spremembi smeri poti, ki bo vodila v stran od neoliberalizma v večjo družbeno enakost in solidarnost. V prvih treh mesecih po začetku množičnega gibanja se je po državi zvrstilo skoraj sto protestov, razprav in debat, udeležilo pa se jih je več kot sto tisoč protestnikov.

6.2 Angažiranje slovenskih mladih

6.2.1 Raziskava Mladina 2010

Raziskava Mladina 2010 (Lavrič in drugi 2011) je pokazala, da so mladi v zadnjem desetletju vedno bolj kritični glede stanja demokracije v Sloveniji, da so s stanjem demokracije občutno manj zadovoljni in jih zaradi tega lahko označimo kot »kritične državljane« (prav tam 2011, 194–198). Ne/zadovoljstvo je povezano s svetovno in z gospodarsko družbeno krizo, ki nezadovoljstvo mladih (in preostalega prebivalstva) povečuje.

Pričakovanja ob prehodu iz socialističnega v demokratični sistem so bila visoka, realnost pa tega danes ne dosega – nizko zadovoljstvo mladih se tako kaže v razočaranju mladih nad političnim sistemom – »predstavniško« demokracijo. Izsledki so pokazali, da je participativna demokracija, neposredna udeležba pri mladih najbolj priljubljena oblika družbenega udejstvovanja.

Protestna participacija (podpisovanje peticij, udeležba na demonstracijah, sodelovanje pri nenapovedanih stavkah ...) je osrednja oblika neinstitucionalizirane, neposredne, individualizirane oblike državljskega delovanja (prav tam, 198). Protestno udejstvovanje je lastnost demokratične javnosti in osrednjega pomena za delovanje ter stabilnost sodobnih demokracij. Protestna participacija v zadnjih letih med slovenskimi mladimi narašča, kar je posledica predvsem procesa (post)moderizacije. Socioekonomski razvoj je povzročil spremembe politične kulture, vrednot in usmeritev, državljani tako manj zaupajo avtoriteti, ki so ji pripravljeni nasprotovati – prisotne so vrednote samoizražanja.

Mladi po raziskavi Mladina 2010 (prav tam, 411–419) največje strahove doživljajo v povezavi z zaposlovanjem in materialnim osamosvajanjem¹⁹, čeprav so glede osebne prihodnosti kljub temu še izrazito optimistični (49,1 % vprašanih meni, da bo njihova osebna prihodnost boljša od sedanosti). Tega pa za mnenje o družbeni prihodnosti ne moremo reči – 35,9 % vprašanih mladih meni, da bo prihodnost naše družbe enaka kot sedaj, kar 38,5 % pa da bo slabša od sedanosti, kar kaže na pesimistični pogled v prihodnost. Tega dejstva ni težko povezati z gospodarsko krizo in z njo povezanim usihanjem zaupanja v učinkovitost tržnega sistema ter predstavniške demokracije. Obstoječe družbeno stanje mladi ocenjujejo dokaj kritično, hkrati pa ne pričakujejo bistvenih sprememb.

6.2.2 Organizacije

Ne ostane nam veliko drugega kot boj za pravno državo in aktiven državljanski angažma. Črnič (2012) poziva k temu, da v takih časih aktivno delujemo, javno opozarjamo, zahtevamo, podpiramo in prakticiramo javno rabo uma. Začetek civilne družbe pri kreiranju »novega sveta« predstavljajo vstaje in protestna gibanja, ki se po Sloveniji vrstijo od novembra 2012, nadaljevanje ali vzporedna aktivnost pa poteka na spletu ter v organizacijah mladih in za mlade.

Kot del protestnega/vstajniškega gibanja je nastala neprofitna strokovna nevladna organizacija *Danes je nov dan*, ki spodbuja aktivno participacijo, razvoj civilne družbe, transparentnost in socialni dialog o javnih zadevah. Osnovno poslanstvo inštituta je, da se sprašuje in da rešuje probleme neučinkovite demokracije ter politične nekulture s tem, da na spletu ponuja prostor za odprto, svobodno in konstruktivno debato. Prostor, kjer lahko vsakdo artikulira politične vsebine, ki so zgoščene v 6 osnovnih pravic:

1. Pravico do dobrega življenja in solidarne družbe – do kakovostnega zdravstva, šolstva, bivališča, solidarne družbe, prostega časa, prihodnosti ...
2. Pravico do skupnega, ki naj bo upravljano demokratično, transparentno in v dobrobit vseh. Ne dovoljemo privatizacije in uničevanja javnih prostorov.
3. Pravico do dobre politične oblasti, ki naj služi skupnim interesom – državljanom pa je treba omogočiti možnost dostopa do mehanizmov odločanja.

¹⁹Ko/če jo mladi dobijo, je ta najpogosteje za določen ali za skrajšani delovni čas. Take vrste zaposlitev znižujejo socioekonomsko varnost. Če jih zaposlijo za določen čas, ne morejo najeti kredita. Ker ne morejo najeti kredita, si ne morejo kupiti stanovanja. Ker nimajo stanovanja, živijo pri starših, odlagajo rojstva. Kar 37 % mladih v starosti 25–34 let še vedno živi pri starših (Pirc 2007).

4. Pravico do narave, kajti interesi naravnega okolja so skupni interesi, ki jih ne smejo nadvladati napredek, razvoj in gospodarska rast.
5. Pravico do človeku prijazne ekonomije, zato javnega dolga ne bi smeli prelagati na pleča ljudi, boriti bi se morali za pravico do izpolnjujočega dela in dostojnega življenja.
6. Pravico do vključenosti, o kateri ne bi smeli razpravljati. Naključnim družbenim skupinam se ne jemlje dostojnega življenja in se jih potiska na rob – pravica do vključenosti velja za vse

(Danes je nov dan).

Glas za zaščito človekovih pravic pri nas je tudi organizacija Amnesty International. Izpostavlja kršitve, uči o človekovih pravicah in mobilizira ljudi, da s peticijami ter apeli pritiskajo na oblast, da človekove pravice prenehajo kršiti (Amnesty International Slovenia). Kako aktivni pa so slovenski državljani pri dejavnem zavzemanju za človekove pravice, družbene spremembe, se sprašuje Košir (2016), ki povzema ocene iz leta 2015, ko je bilo v boju za pravice aktivnih okrog 5000 mladih. Pri *Amnesty International Slovenija* si s programom učenja človekovih pravic prizadevajo doseči mlade in jih seznaniti z njihovimi pravicami, da si jih bodo »znali izboriti zase in postaviti za druge«. Mladi tako sodelujejo tudi pri pisanju apelov, naslovljenih Pišem za pravice.

Še ena organizacija, ki se v svojem programu zavzema za postopno preoblikovanje družbe v demokratični socializem, z regulacijo trga in konkurence, če ne že z njuno odpravo, je *Delavsko-punkerska univerza*. Zavzemajo se za socializem 21. stoletja, ki bi temeljil na sodelovanju, kar je, kot navaja Horvat (2013), mogoče doseči le »z demokratizacijo celotne družbe, vse od vodenja podjetij in organizacij do koordinacije družbenih sistemov, od razpolaganja z družbenimi in naravnimi viri do upravljanja državnih zadev ...«. Zavzemajo se za zahteve po ohranitvi pravic in pridobitev, ki smo jih Slovenci dosegli v dosedanjih zgodovinskih bojih (Delavsko-punkerska univerza).

7 EMPIRIČNA RAZISKAVA

7.1 Namen in cilj raziskave

V empiričnem delu magistrskega dela smo se osredotočili na kvalitativno raziskovanje v obliki intervjujev. Njihova glavna vrednost je v prilagodljivosti in odprtosti ter možnosti dokaj velike stopnje strukturiranosti. Intervjuji so bili usmerjeni v raziskovanje mnenja mladih, v njihovo pojmovanje mladosti, mnenje o aktualnem družbenem stanju, krizi, vrednotah, vizijah prihodnosti ... Pri pripravi vprašanj smo se oprli na teoretsko podlago in zastavljeno raziskovalno vprašanje – Ali lahko mladi v slovenski družbi predstavljajo subjekt radikalnih družbenih sprememb. S pomočjo intervjujev smo si poskušali ustvariti neko sliko, mnenje vsaj peščice slovenskih mladih o aktualnem družbenem stanju, izkušnjah preteklosti in strahovih prihodnosti, o tem, ali sami sebe vidijo kot nosilce bodočih družbenih sprememb. Vzorec je vsekakor premajhen, da bi lahko na tej podlagi sklepali o mišljenju celotne mladinske populacije – ne moremo govoriti o splošni izkušnji slovenske mladine, lahko pa si ustvarimo neko sliko in poskušamo razumeti njihova razmišljanja ter pogled na našo tematiko.

7.2 Intervju

Intervjuvanje velja v družbenih vedah za skupek raziskovalnih pristopov, ki jim je skupno eno samo – pogovor med dvema osebam, pri katerem je ena v vlogi raziskovalca. Intervju ima veliko skupnega z metodo anketnega vprašalnika in ta pristopa skupaj dominirata v družboslovnem raziskovanju.

Intervju priskrbi podatke o razumevanju, mnenjih, vedenju, občutkih in stvareh, ki so ljudem skupne ali različne. Lahko je raziskovalen in kvalitativen, fokusirajoč na distinktivne elemente situacij in dogodkov ter na prepričanja posameznikov ali subkulture, pri čemer se upošteva, da so percepcija, spomini, čustva in razumevanje človeški konstrukt, ne pa objektivna stvar (Arksey in Knight 1999, 3).

Z metodo intervjuja lahko raziskujemo območja širokega kulturnega konsenza in posameznikovega osebnega ter specifičnega razumevanja. Vendar Arksey in Knight (1999, 4–5) opozarjata, da moramo uporabljati različne raziskovalne pristope pri raziskovanju posameznih tematik – npr. če hočemo ugotoviti, koliko ljudi bi volilo za določeno politično stranko (vprašalnik), ali če želimo ugotoviti, koliko mladih ljudi prakticira nezaščiten seks

(tukaj bolj uporabljamo kvalitativne metode). Bistvo prvega pristopa je, da lahko iz vzorca sklepamo o naravi celotne populacije, zato je ključnega pomena pazljivo izbran vzorec, ki odseva značilnosti te populacije. Pri drugem primeru pa je namen raziskovanje pomenov, vzorec je zato veliko manjši in generaliziranje ni raziskovalčev glavni cilj. Tako je tehnika vzorčenja bolj priložnostna – intervjuvanec priporoči drugega, ki bi bil pripravljen sodelovati (tehnika snežne kepe) (Flick 2009, 109–110). Raziskovalca zanimajo vedenje, občutki, dejanja in z ozirom na to ne postavlja vprašanj, ki bi zahtevala specifične odgovore, temveč so vprašanja zastavljena dokaj odprto. Sklepov pri tem pristopu ne moremo meriti, bistvo je razumevanje in interpretacija kompleksnosti.

Strukturirani intervju je sestavljen iz serije vprašanj, ki so oblikovana z namenom vodenja intervjuvancev skozi enako tematiko s postavljanjem enakih vprašanj. To vrsto intervjuja pogosto uporabljajo za preverjanje postavljenih tez, zato so vprašanja oblikovana tako, da zahtevajo dokaj specifične odgovore (Arksey in Knight 1999, 5–7). Strukturirani intervjuji so jasni in časovno optimalni za izvedbo.

Pri nestrukturiranem intervjuju gre za najbolj prilagodljiv način intervjujev, ki ga je zaradi manjšega usmerjanja in odprtih vprašanj mnogo težje načrtovati kot strukturirani ali polstrukturirani intervju. Neformalen pogovor se opira na spontano postavljanje vprašanj, pri čemer je nevarnost, da vsak intervju prinese popolnoma drugačne informacije (Patton 2002, 110). Nestrukturirani intervju Holland in Ramazanoglu (v Arksey in Knight 1999, 6) označita za naraven, intenziven, avtobiografski, poglobljen in narativen. Glavna pozitivna lastnost te kvalitativne metode je odzivnost na razlike med posamezniki in situacijami, negativna lastnost pa je veliko časa, ki ga porabimo za analizo informacij. Vprašanja so nestrukturirana, sodelujoči nanja odgovarjajo na prosti način (Patton 2002, 111).

Polstrukturirani intervju je najpogostejši od vseh treh form, uporablja pa se, kadar želimo zbrati dodatne informacije ali priti do dodatnih spoznanj. Umestimo ga med strukturirani in nestrukturiran format. Pristop je bistveno manj formalen od stukturiranega, a kljub temu ima izpraševalec specifičen cilj, ki ga hoče doseči, zato so vprašanja že vnaprej določena. S tega vidika je tak intervju ohlapno strukturiran. Intervjuvanec odgovarja na vprašanja tako, da se sam odloči, kaj in koliko bo povedal o določeni temi, glede na to, kaj se mu zdi bolj pomembno in kaj manj. Izpraševalec prosto sledi tem idejam in odgovorom, lahko pa predlaga dodatno pojasnitev ali nadaljnjo razlago (Arksey in Knight 1999, 7).

7.3 Vzorec respondentov (intervjuvancev)

Vzorec je bil oblikovan na podlagi sociološke delitve mladih v tri obdobja mladosti: klasična mladost (14–18 let, mladi imajo status srednješolcev, dijakov), podaljšana mladost (19–24, obdobje visokošolskega in univerzitetnega študija), predodraslo obdobje (25–29, obdobje prehoda v ekonomsko in socialno neodvisnost). Intervjuje smo izvedli s 25 mladimi različnega spola, starosti in statusa.

7.4 Izvedba intervjujev

Izvajanje intervjujev po Kvaletu (1996, 14) poteka po 7 stopnjah, ki predstavljajo okvir za njihovo načrtovanje in izvajanje. Šest izmed sedmih stopenj, ki jih navajamo, je bila osnova za izvedbo naših intervjujev:

1. *Določanje tematike* – tematiko intervjujev smo določili v teoretičnem delu naloge.
2. *Snovanje in načrtovanje* – vključuje izbiro udeležencev, ki so najbolj primerni za intervju, določitev velikosti, obsežnosti in kraja izvedbe intervjujev ter sestavo vprašanj – naši udeleženci so bili mladi iz treh različnih obdobj mladih, intervju je v osnovi zajemal 10 vprašanj s podvprašanji.
3. *Izvajanje intervjujev* – osrednji del empiričnega dela magistrske naloge; intervjuje z našimi sodelujočimi smo izvajali na njihovih domovih.
4. *Transkripcija* – predstavlja osnovo za nadaljnjo analizo, zato smo vse intervjuje snemali in jih kasneje natipkali.
5. *Analiza* – pri analizi smo se oprli na posamezna vprašanja in po sklopih analizirali odgovore posameznih skupin mladih.
6. *Verifikacija* – namen je določiti zanesljivost, veljavnost in uporabnost metode s preverjanjem rezultatov pri udeležencih intervjujev; tega koraka nismo uporabili.
7. *Poročanje* – gre za poročanje o ugotovitvah na berljiv, razumljiv in primeren način; poročali bomo v obliki besedila s povzemanjem, z vmesnimi citati sodelujočih ter zaključili z ugotovitvami.

7.5 Oblika intervjujev

V magistrskem delu smo uporabili metodo intervjuja, kjer se je strukturiranost stopnjevala. Prvi del je nestrukturiran z odprtimi vprašanji, sledi pol-stukturirani del vprašanj, ki so že vnaprej določena, odgovori pa so povsem odprti. Zaključek ima strukturirano obliko, s

specifičnimi vprašanji, ki zahtevajo preverjanje postavljenih tez oz. v našem primeru raziskovalnega vprašanja.

7.6 Potek intervjujev

Respondente smo iskali med prijatelji, prijatelji prijateljev itd. (metoda snežne kepe). Stik smo vzpostavili preko telefona in družabnih omrežij ter se dogovorili za termin. Intervjuji so nato potekali na domovih sodelujočih. Na začetku obiska smo intervjuvance seznanili z namenom intervjuja in jih obvestili, da pogovor snemamo. Prosili smo jih, da se v nekaj povedih predstavijo in začeli z izvajanjem intervjuja. Ti so trajali od pol ure do 2 uri – odvisno od starosti respondentov, razpoloženja in njihovega pogleda na problematiko.

7.7 Rezultati raziskave

Namen empiričnega dela magistrskega dela je skozi intervjuje s 25 predstavniki mladih razumeti njihov pogled na mladost, stiske in strahove v sodobnem času, razumevanje družbenega ter političnega stanja, si ustvariti sliko o pogledu mladih na gibanja in družbene spremembe ter skozi povedano poskušati odgovoriti na zastavljeno raziskovalno vprašanje.

Sinteza je oblikovana na podlagi analize prepisov posnetih intervjujev. Kvalitativni podatki so kategorizirani po sklopih vprašanj in analizirani po skupinah 3 skupin mladih. Pri tem smo se osredotočili na primerjavo med posameznimi skupinami mladih in ne na primerjavo med konkretnimi posamezniki. Poudariti je treba tudi, da se podatki nanašajo le na 25 intervjuvancev in so tako reprezentativni izključno za to populacijo. Vsi sklepi, ki se nanašajo na »mlade«, so tako povezani samo z našo raziskovalno populacijo (glej prilogo A).

V prvem delu intervjujev nas je zlasti zanimalo, kako mladi razumejo mladost in odraslost ter kakšne so glavne stiske, povezane z mladostjo.

»Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel?«

»Glede na izkušnje in privilegije, ki ti jih omogoča mladost, zaenkrat nočem odrasti.«

(Miha, 16 let, dijak lesarske šole)

»V mladosti je vse bolj preprosto, brez obveznosti, brez stresa, kdo bi to zamenjal za odraslost.«

(Amanda, 18 let, dijakinja ekonomske šole)

Ni presenetljivo, da mladostniki, dijaki iz skupine klasične mladosti (od 14–18 let) mladost pojmujejo kot nekaj brezskrbnega in »fajnega«. Obdobje brezskrbnosti, brez stresa, brez obveznosti in brez odgovornosti, obdobje, v katerem mladi uživajo. Glavna prednost, ki jo izpostavijo mladi te skupine, je dejstvo, da jim ni treba sprejemati pomembnih življenjskih odločitev, saj za to v ozadju poskrbijo starši. Mladi menijo, da pride z odraslostjo tudi velika odgovornost. Treba je skrbeti za službo, dom, družino, plačevanje računov, preživetje. Kljub temu pa v odraslosti vidijo tudi nekatere pozitivne vidike – samostojnost, finančno neodvisnost ... Mladi izpostavijo predvsem neodvisnost od staršev in sprejemanje svojih lastnih odločitev. Tudi lastno stanovanje, skrb za svoje stvari, redne obveznosti, družino in službo mladi kljub obveznostim vidijo kot pozitiven vidik odraščanja.

»Po eni strani bi rada odrasla, da bi bila neodvisna od staršev, si služila, svoj lasten denar.«

(Eva, 17 let, uspešna gimnazijka)

»Ja, itak, da bi rad odrasel. Zato, da bi končno lahko odločal sam.«

(Jan, 16 let, dijak)

Mladi iz skupine podaljšane mladosti se vsi strinjajo, da je mladost lepo življenjsko obdobje, kjer skozi formalno in neformalno izobraževanje, študentsko delo, druženje s prijatelji pridobivajo izkušnje, sposobnosti in predispozicije za odraslo življenje.

»Zagotovo je mladost naložba za odraslost in tako nosi posebno odgovornost.«

(Aleksander, 23, mladi študent prava)

Intervjuvanci menijo, da je vstopanje v odraslost normalen proces v človekovem življenju in se ga ne bojijo. Še več, zdi se jim, da so delno že tam. Ob zaključku študija, nekateri so že zaposleni, se počutijo dovolj izkušeni, samostojni, odgovorni, da bi lahko stopili v dobo odraslega človeka. Menijo, da so se jim nekatere prioritete in cilji že spremenili, na svoji samostojnosti – kolikor jim do nje še manjka, pa pospešeno delajo. Odraslost prinaša nove stvari, drugačne poglede na svet, samostojnost, neodvisnost, ki se je mladi veselijo. Otroštvo

in mladost sta minila, vstopili so (ali so že čez polovico) v novo življenjsko obdobje odraslosti oziroma menijo, da je za to čas – čas, da novim generacijam prepustijo »prostor« mladostništva in s tem na nek način povrnejo svoj dolg družbi.

»Bi rad odrasel, saj se že počutim dovolj izkušenega v življenju. Zrem novim ciljem naproti. Dokler mladost traja jo moraš uživati, ko pa odrasteš pa moraš ostati odrasel.«

(Gašper, 20 let, pesimistični optimist)

»Mislim, da sem preko polovice poti do tega, da odrastem. S tem ko končujem s svojim procesom šolanja in vsak dan redno odhajam v službo (pripravnništvo), se je stil življenja zelo spremenil oziroma prilagodil novi situaciji. Rad bi pa dokončno odrasel s tem, da poskrbim za svoj stanovanjski problem in tako popolnoma postanem neodvisen od svojih staršev.«

(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

Tudi mladi iz zadnje skupine opišejo mladost kot eno najlepših obdobj, povezano s šolanjem, z zabavo, s prijatelji. Strinjajo se, da sta mladost in tudi odraslost relativna pojma, ter menijo, da je kljub postavljenim okvirom, kdaj govorimo o mladosti in odraslosti, to bolj subjektivna stvar vsakega posameznika.

»Sama se počutim mlado in se zagotovo še dolgo bom, čeprav bom po družbenih merilih spadala že v populacijo odraslih posameznikov.«

(Ana, 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas)

»Jaz mislim, da biti odrasel in pa odrasti ne pomeni isto. Marsikdo je že davno tretiran kot odrasla oseba, v bistvu pa še zdaleč ni odrasel – po obnašanju, mišljenju.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Ljudje morajo odrasti nazadnje pri 20 letih in sprejemati odgovornosti za svoje življenje.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

Kljub temu pa za prelomnico vstopa iz mladosti v odraslost navajajo trenutek, ko se zaposlijo in postanejo finančno neodvisni. Čeprav mnogi še živijo pri starših in se soočajo s stanovanjsko problematiko, sami sebe smatrajo za odrasle.

»Vesela sem, da imam svoj denar, da si lahko kupim/privoščim, kar si želim, in predvsem, da nisem več v breme staršema.«

(Sabina, 26 let, magistrica slovenskega jezika, zaposlena kot prodajalka)

»Zase lahko rečem in se tudi počutim odraslo, šolanje sem skoraj dokončala, že leto dni sem zaposlena in sem finančno neodvisna od staršev.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

Mladi se zavedajo, da odraslost prinaša odgovornosti, odločitve, odrekanja. Menijo, da vse troje že doživljajo, to pozdravljajo in se počutijo odrasle.

»Imam vsakodnevne obveznosti in dolžnosti. Mislim, da je pri mojih letih čas, da si odrasel in se temu primerno vedeš.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

»Imaš službo, imaš denar, živiš zase, delaš, kar hočeš. Zdaj sem že v letih, ko vse to na nek način imam, ampak marsikdaj ni tako preprosto, kot je bilo videti/kot se mi je zdelo pred leti. Vse, kar imam danes, namreč prinaša stroške in odrekanja. Ampak sem vseeno vesela, da sem odrasla in imam, kar imam.«

(Anja, 27 let, učiteljica razrednega pouka)

»Kaj je po tvojem mnenju glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...).«

Že mladi iz obdobja klasične mladosti se zavedajo, da v Sloveniji primanjkuje delovnih mest in je glavna stiska mladih povezana s šolanjem in z negotovo zaposlitvijo. Izpostavijo vrzel med neustreznostjo šolskega sistema in trgom dela, ki ne ustreza izobraženemu kadru. Kljub temu da mladi končajo zeleno fakulteto in si pridobijo izobrazbo, po vsej verjetnosti nikoli ne bodo opravljali poklica, za katerega so se izšolali.

»Šolo že narediš, samo potem ni delovnih mest. Po večini jih hodi v gimnazije, potem pa nimajo poklica.«

(Miha, 16 let, dijak lesarske šole)

»Večina mladih se izobražuje za nekaj, kar jih veseli, kar je tudi prav ... Nato pa se je težko zaposliti v svoji smeri.«

(Vita, 18, dijakinja in mlada plesalka)

Tega se zavedajo tudi mladi iz obdobja podaljšane mladosti Tako tisti, ki so že zaposleni (čeprav je ta zaposlitev negotova – pripravništvo), kot tisti, ki šolanje zaključujejo, se strinjajo s problematiko, ki jo je izpostavila že skupina klasične mladosti: problem zaposljivosti mladih profilov, ki so se ustvarili skozi študijske procese in ki jih na trgu dela ne iščejo. Glavna stiska mladih je in bo – nezaposljivost, vsaj v naši državi.

»Glavna stiska je po mojem mnenju zagotovo iskanje zaposlitve. Živimo v času, ko je zelo težko dobiti službo, ne glede na izobrazbo, ki jo imaš.«

(Nina, 24, mlada študentka)

»Največji problem je ta, da ko mladi doštudira, se ne more ponuditi na trg delovne sile, saj je ta ozek oz. tog. V velikem številu poklicev ljudi sploh ne iščejo že nekaj let.«

(Matej, 23, zaposlen, geodet pripravnik)

Mladi mislijo, da bodo morali zaposlitev po vsej verjetnosti iskati izven meja naše države:

»... Emigrirajo, si sčasoma tam tudi ustvarijo družino in se asimilirajo v tamkajšnjo kulturo. S tem sicer posameznik pridobi več zadovoljstva v svojem poklicu, vendar je to nekako znak obupa nad državo. Za posameznika je to morda trajna rešitev, ni pa takšna za državo.«

(Jernej, 24 let, bodoči zdravnik)

Ob skeptičnem pogledu na zaposlovanje izpostavijo še s tem povezano vprašanje stanovanjske problematike. Čeprav se, kot smo ugotovili, počutijo odrasle oziroma tik pred odraslostjo, jih do te loči le še korak, ki pomeni živeti na svojem. Glavna stiska mladih je tako nekakšna mešanica reševanja stanovanjskega problema in težav z zaposlitvijo. Po njihovem mnenju se vrtimo v krogu brezizhodnosti: mladi gredo študirat z namenom, da bi po koncu šolanja dobili dobro zaposlitev – ker te ni, podaljšujejo študentsko življenje in si denar služijo s študentskim delom – počasi prihajajo v obdobje, ko bi se želeli osamosvojiti – najeti lastno stanovanje in se odseliti od staršev – s študentskim delom, si tega ne morejo privoščiti, rednih služb pa ni. Tako so mladi primorani podaljševati svoje sobivanje s starši.

»S tem ko je glavna stiska mladih nezaposlenost, je posledica stanovanjski problem – kako si privoščiti kredit ali najem stanovanja/hiše, če nimaš službe in s tem rednega dohodka.«

(Nina, 24 let, mlada študentka)

Še eno pomembno zadevo izpostavijo mladi iz te skupine, ki se jim zdi eden ključnih dejavnikov za stisko mladih v današnjem času: »pritisk družbe« in spremembe v samem ustroju kulture. V zadnjih nekaj desetletjih prihaja do velikih sprememb v mentaliteti, vedenju, normah. Družba z normami in s perspektivami pritiska na mlajše člane, da si ustvarijo ime in svoj prostor pod soncem.

»Vsekakor je največji pritisk na večino mladih želja po uspehu, uspešni karieri in izpolnjevanju družbenih norm.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

»Glavna stiska mladih je po mojem mnenju pritisk družbe na način, najprej se je potrebno šolati, nato poiskati službo, si ustvariti družino, delati naprej, se upokojiti ...«

(Špela, 24, mlada študentka)

Mladi primerjajo aktualno družbeno stanje s preteklostjo in menijo, da so imeli mladi nekoč boljšo perspektivo prihodnosti. Po koncu šolanja so jih skoraj zagotovo čakale službe, lahko so najeli kredite, si ustvarili družino ... Hkrati pa poudarijo, da je bila nekoč za mlade po večini možna ena pot, na njej so bili srečni, ker niso vedeli, da obstajajo tudi druge. Danes pa:

»Mislim, da je največja stiska oz. strah povezan z vseobsegajočo negotovostjo in s številom opcij oziroma možnosti, ki jih ima mladi danes na razpolago. Danes je poti neskončno, kar prinaša zmedenost, negotovost, nepredvidljivost, sprejemanje težjih odločitev, obsojanje družbe ...«

(Aleksander, 23 let, mladi študent prava)

Zaradi nasičenosti z informacijami, med katerimi mladi niso sposobni filtrirati, ostajajo v varnem okolju doma in vzdržujejo status *quo*.

Najstarejša skupina intervjuvancev še enkrat poudari to, kar opažajo že najmlajši mladostniki in tudi tisti v podaljšanem mladostnem obdobju. Glavna stiska mladih je v sodobnem času

(ne)zaposlovanje, ki je po mnenju mladih posledica neuskklajenosti šolskega sistema in trga dela. Mladi v Sloveniji se vedno bolj odločajo za vključitev v terciarno raven izobraževanja, poklicne izobrazbe pa so izredno slabo cenjene. Trg tako hitro postane nasičen s preveliko količino visoko izobraženih posameznikov. Problem je že v sistemu šolanja, ki izobražuje tudi kader, ki je nepotreben ali zanj sploh ni sistematiziranih delovnih mest. Druga težava, ki tare mlade, pa je, kot smo že ugotovili, stanovanjska problematika. Ugotavljamo, da ni ene stiske brez druge in da se vrtimo v velikem začaranem krogu.

»Če mladi niso zaposleni, so finančno še naprej odvisni od staršev in ne morejo reševati stanovanjskega problema, njihova prihodnost pa je negotova.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

»Če bi naše šolstvo malo razmislilo o tem, koliko diplomantov iz ene stroke je na letni ravni možno zaposliti, mislim da bi naše univerze bolj kot ne samevale .../.../... Raje bi dali primerne štipendije za poklice, ki jih že v osnovi potrebujemo, ne pa da moramo kasneje z diplomami in magisteriji delati prekvalifikacije in se zaposlujemo z »rosnimi« 27 leti. In ja, prva zaposlitev pri teh letih pomeni nerešen stanovanjski problem – živimo pri starših, ker si drugega ne moremo privoščiti.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Veliko se jih zaradi finančne stiske zaposli na delovnih mestih, za katera niso izšolani. Problem so tudi plače, ki so pri nas, če nisi direktor ali politik, smešne. Zaradi brezposelnosti ali pa nizke plače si ne moreš privoščiti nekega stanovanja, o novogradnji pa lahko večina mladih samo sanja.«

(Sabina, 26 let, magistrica slovenskega jezika, zaposlena kot prodajalka)

Zaposlitev je med mladimi tista komponenta, ki je razumljena kot izredno pomembna, saj jo večina dojema kot korak pri osamosvajanju in doseganju odraslosti. Mladi z zaposlovanjem povezujejo tudi finančno neodvisnost.

Vprašanja drugega dela intervjuja spodbujajo refleksijo o aktualnem družbenem in političnem stanju. Zanimalo me je, kako mladi ocenjujejo aktualno družbeno in politično situacijo, kdo je po njihovem mnenju glavni krivec in ali so potrebne spremembe družbe, v kateri živimo.

O tej tematiki so se najbolj razgovorili mladi iz najstarejšega obdobja mladosti, najbrž zato, ker se jih problemi političnega in družbenega prostora najbolj dotikajo in na njihovo življenje konkretno vplivajo, saj so najbliže temu, čemur rečemo odraslost.

»Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?«

Intervjuvanci najstarejše skupine so si enotni, da je aktualno družbeno in politično stanje v naši državi slabo, »kritično«, »kaotično«, če ne celo »katastrofalno«. Zdi se jim, da se zadeve z leti samo slabšajo, glavnega krivca za to pa vidijo v politični oblasti, ki od osamosvojitve dalje vse slabše vodi našo državo.

»Pred leti, ko se je Slovenija še komaj osamosvojila, je bilo rečeno, da je država tik pred propadom. In če mene vprašaš, smo do danes naredili »veelik korak naprej!«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Gledano z ekonomskega vidika, politika ni zmožna pripeljati svežega kapitala v Slovenijo, prav tako tudi ne izboljšati drugih področij (birokracija, davčna politika itd.).«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

»Krivec za situacijo, tako politično kot družbeno, zagotovo ni samo eden, očitno je v napačni smeri šlo že od samega začetka obstoja naše države.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

Na političnem področju smo priča nenehnemu menjavanju vlad ter korupciji posameznikov na visokih položajih. Politični eliti je dovoljeno vse in še več, zadostne sankcije skoraj nikoli ne sledijo, pri ljudstvu pa posledično drastično upada zaupanje v politiko:

»Vedno znova in znova mediji poročajo o »krajah« v javnem sektorju. Te novice povečujejo nezadovoljstvo v državi in ljudje ne moremo zaupati našim politikom. Prav tako so politiki

prodali večino državnih podjetij, kar nas bo verjetno kmalu pripeljalo do suženjstva v lastni državi.«

(Katja, 25 let, zaposlena, ekonomistka)

Politična negotovost države in krize, v kateri se je država znašla, odpirajo kup nerešenih problemov, ki se odražajo na celotni družbi. Po mnenju mladih se naša družba sooča z veliko krizo vrednot, ki so bile nekoč pomembne v naši družbi. Ljudje nimajo nobene morale več, skoraj vsak lahko počne, kar mu je volja, skrb za sočloveka je postranskega pomena. Izvor tega, po mnenju mladih, tiči v aktualnih družbenopolitičnih razmerah, veliko pa prispevajo globalizacija, internet, ogromen pretok informacij.

»Pa še to, če naši vodilni ne dajejo občutka, da spoštujejo vrednote, zakaj bi jih potem drugi, pa bi jih morali ...«

(Anja, 27 let, učiteljica razrednega pouka)

»Skrb samo za »svojo rit« je v Sloveniji postala že stalna praksa in mislim, da se moramo po tem zgledovati tudi mladi. Če si ne bomo sami našli zaposlitve (pa čeprav v tujini), bomo pač odvisni od tiste miloščine, ki jo nekateri imenujejo tudi socialna podpora. In to res ni življenje, ki si ga je kdo od nas predstavljal, ko so nas v mali šoli vprašali: Kaj bi pa ti postal, ko boš velik?«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

Mladi menijo, da so naši politiki ubrali pot, kjer bodo delovali v svojo korist in ne v korist celotne države in družbe. Zato so nujno potrebne korenite spremembe na vseh segmentih družbe.

»Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?«

»Potrebujemo spremembo naše družbe, v prvi vrsti predvsem v smislu vrednot. Nekoč, naši dedki in babice, so živeli z veliko manj materialnega in veliko bolj srčno.«

(Barbara, 25, zaposlena v zdravstvu)

»Mislim, da smo (če sledimo trendom iz zgodovine) na poti v popolno spremembo družbenega sistema, kjer nobeden od naštetih pojmov ne bo več obstajal. Naša družba je še vedno tako zaprta, da vsaki premiki rabijo 10 let, če malo pretiravam. Vrednote so v večini postale španska vas.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

»Ljudje bi potrebovali več sočutja, občutka pripadnosti, bratstva, več zavedanja, da smo vsi eno ... Hkrati pa tudi to, da nekdo misli, da ne more rešiti vsega, zato obupa pri majhnih dobrih delih.«

(Tjaša, 26 let, brezposelna mlada ustvarjalka)

Velik poudarek bi morali dajati oblikovanju vrednot in pravici do vključevanja pri odločanju ter sooblikovanju pravil, zakonov:

»... se mi zdi pomembno, da zakone, pravila oblikujejo ljudje, ki so na določenem področju dovolj podkovani (ne more ekonomist pisati pravil, zakonov na področju šolstva – naj jih sugerirajo tudi učitelji), in prav je, da jih pišejo ljudje, ki so že sami delovali na nekem področju.«

(Anja, 27 let, učiteljica razrednega pouka)

Spremembe se jim zdijo potrebne tudi pri vključevanju mladih v politiko. Po njihovem mnenju se danes premalo posluša mnenje mladih, saj večina odraslih meni, da niso dovolj izkušeni in jim zato primanjkuje znanja. Ampak mladi imajo dobre ideje, ob sodelovanju z odraslimi bi lahko dosegli mnogotere rešitve in izboljšave.

Edino, kar se mladim zdi, da v Sloveniji ne peša, je solidarnost. Izpostavljajo uspešne dobrodelne akcije, ki se izvajajo v pomoč ob naravnih katastrofah in socialnih stiskah. Menijo, da imamo ljudje v sebi še vedno nekaj človeškega, da pomagamo v stiski, a premnogokrat samo medosebno in brez pomoči tistih, ki bi takšno stanje lahko preprečili. Tisti – mladi s tem mislijo na vlado – se samo sprenevedajo oziroma si zatiskajo oči.

Mladi najstarejše skupine so kot bistveno spremembo, ki je potrebna, navedli redefiniranje vrednot in možnost večje vključenosti mladih v področja odločanja. Seveda menijo, da nič od tega ni mogoče samo po sebi, odvisno je od politične oblasti, ki je zgled in ogledalo družbe.

Potrebujemo predvsem dober zgled – tako oblast, ki bo sprejemala drugačnost, ki bo solidarna in poštena.

»Dober zgled in vrednote, ki ji bo (država) kazala ljudem, se bodo odražale tudi v družbi. Tako kot se zdaj odraža slab zgled.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

Tudi mladi srednje skupine dojemajo aktualno družbeno in politično stanje kot nestabilno, iz leta v leto slabše. Stabilnosti po njihovem mnenju ni zaradi politične oblasti, ki igra medosebne vojne, namesto da bi vodila državo in skrbela za dobrobit ljudi. Vlada je zašla s poti in ne teži k cilju, h katerem bi morala, tj. razvoj in napredek naše države, zmanjšanje števila nezaposlenih, preprečiti »brain drain«. V ospredju pa so vedno bolj lastni interesi.

»Aktualno politično stanje ni v najboljši formi, saj se v hramu demokracije dogaja vse prej kot demokracija.«

(Aleksander, 23, mladi študent prava)

Glavne krivec za nastale razmere mladi te skupine vidijo kar sami v sebi (v državljanih), ki kljub temu da je slaba, podpirajo politično oblast, s tem ko na volitvah volijo vedno en in isti krog predstavnikov. Mladi menijo, da je problem morda tudi to, da se bojijo sprememb. Prepustili so se toku, v smislu »kar bo pa bo«. Malo protestirajo, a hkrati vedo, da bodo tudi dosegli bolj malo.

»Družbeno nas je strah teroristov in skrajnežev, zasebno se ne znamo več pogovarjati. V družbi zadnje čase veliko veljajo materialne dobrine in denar. Tudi porast tehnologije in odvisnost od interneta. In potem si spet v nekem začaranem krogu, ko gre svet s svetlobno hitrostjo naprej in se razvija, drugi konec sveta pa vedno bolj tone. Po moje imamo ljudje že tako na pol oprane možgane z vsem, da slepo sledimo tistim, ki jih volimo, v upanju, da pa nam bodo oni zagotovili lepšo in boljšo prihodnost.«

(Lucija, 24 let, socialna delavka)

Spremembe družbe so po mnenju intervjuvancev iz skupine podaljšane mladosti potrebne pri politični oblasti in tudi v temeljih družbenih vrednot. Kar je po njihovem mnenju, enako kot po mnenju starejših mladih, povezano eno z drugim in težko spremeniti, preoblikovati. Če že,

je sprememba najprej potrebna v politični srenji, iz te spremembe pa bodo izhajale tudi vse druge – pozitivne spremembe na celotno družbo.

»Definitivno potrebujemo dobro in s tem novo politično oblast! Ljudje so nesrečni, nezaupljivi do države, kar se odraža v vsakodnevnih medsebojnih odnosih.«

(Nina, 24 let, mlada študentka)

»Dokler bodo politiki slab vzor, se bojim, da tega ne bomo dosegli. Ko oz. če bomo enkrat doživeli spremembe politike, se lahko nadejamo predvsem ekonomske rasti, večjih zaposlitvenih možnosti.«

(Aljaž, 23 let, uspešen študent in športnik)

»Spremembe v družbi so integralni del družbe, saj družba de facto ne more biti idealna, utopična.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

Zanimanje za politično dogajanje je med najmlajšimi intervjuvanci izjemno majhno.

»Uf, s politiko se kaj dosti ne ukvarjam, niti nimam pojma, kdo so naši glavni liki zdaj, itak nima veze, kaj si jaz mislim, oni tako vedno naredijo po svoje.«

(Jan, 16 let, dijak)

»V politiko se res veliko ne poglobljam, ker mi je čisto mimo vse, kar počnejo naši politiki, in če pride še ne vem kako pošten človek na oblast, je itak vse tako daleč, da mu verjetno ne bi v enem mandatu uspelo zrihtat stvari.«

(Vita, 18 let, dijakinja in mlada plesalka)

Prevladuje negativno splošno mnenje o slovenskih političnih obrazih, a konkretno dodelanega mnenja o političnem dogajanju najmlajši mladi nimajo. Bolj povzemajo mnenja staršev in starih staršev:

»Ata sicer pravi, da bi se morali ljudje upreti temu, kar se dogaja, ampak jaz se zaenkrat v to še nisem poglobljal.«

(Jan, 16 let, dijak)

»Ampak ko poslušam našega dedka, on cel čas govori, kako je »Juga« razpadla, tako je šlo vse samo na slabše.«

(Lovro, 15 let, mladi dijak, računalničar)

In kako klasični mladostniki odgovarjajo na vprašanje, ali potrebujemo spremembe naše družbe?

Tudi oni opažajo, da ljudje izgublamo svoje vrednote in potrebujemo spremembe glede povezanosti in sodelovanja družbe. Potrebno je uskladiti vrednote, saj iz tega izhajajo družbeno pomembne odločitve, ki morajo biti usmerjene v korist ljudem. Mladi te skupine prav tako izpostavljajo tehnologijo (telefone in internet) kot vzrok odtujenosti in vedno večje asocialnosti.

»Da ljudje stopimo skupaj in nekaj naredimo. Tega ni več, dandanes še soseda težko prepričaš da sodeluje s teboj ... Spremembe so dobre!!! Lahko bi recimo naredili kakšne nove zakone. Lahko bi legalizirali marihuano, podprli istospolne partnerje, visoke kazni za posiljevalce, večje plače za navadne delavce.«

(Amanda, 17 let, dijakinja ekonomske šole)

Mnogi izpostavijo tudi »nerazgledanost slovenskega naroda« in obtoževanje oz. nesprejemanje drugačnosti:

»... saj še danes opazimo predsodke glede drugačne spolne usmerjenosti, barve kože, videza nasploh. Zato menim, da so spremembe oz. ozaveščanje o drugačnosti in o dogajanju v naši državi zelo pomembne.«

(Zoja, 16 let, dijakinja)

Nadalje smo mlade v intervjujih povprašali o demonstracijah in protestnih gibanjih po Sloveniji. Zanimalo nas je, ali so sami sodelovali na protestih in na kak način so se pripravljene angažirati v izvajanju družbenih sprememb.

»Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?«

»Nekako in nekdo mora pokazati, da je v družbi nekaj zelo narobe, da se ljudje ne strinjamo s trenutnim stanjem.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

»Na demonstracije in protestna gibanja sem zmeraj gledala pozitivno, saj s tem zahtevamo svoje pravice – ne dovolimo izkoriščanja.«

(Anja, 27 let, učiteljica razrednega pouka)

Mladi iz skupine 25–29 let so si enotni, da je ideja protestnih in demonstracijskih gibanj v osnovi dobra in da taka gibanja lahko vplivajo na družbene spremembe, vendar ne tako, kot bi si morda želeli. Kot glavno oviro temu izpostavijo »naravo« slovenskega ljudstva, ki ni primerna za proteste. Slovenci smo po mnenju mladih preveč ponižni. Sicer »jamramo« in velikokrat izražamo nestrinjanje z določenimi razmerami, ko pa se zahteva odraz tega na ravni angažiranja za spremembe, pa se raje umaknemo v ozadje:

»... sedimo doma in čakamo na spremembe ter boljše življenje.«

(Katja, 24 let, zaposlena, ekonomistka)

V osnovi je ideja dobra, protesti so po večini upravičeni, a izid je neuspešen – ovira sta nesložnost naroda in morda tudi strah – pred sankcijami (izguba službe, poslabšanje družbenega stanja). In zaradi tega ne dajejo takih rezultatov, kot je njihov prvotni namen.

»Premalo se zavedamo, da smo država mi in da brez nas nimajo politiki komu vladati ter pisati zakonov.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Problem je tudi v nas samih, saj se premalo borimo za nas in za naše pravice. Protesti pri nas trajajo po navadi kak dan, pa še to je le nekaj deset ljudi, ki se tega sploh upa udeležiti. Dandanes se že vsak boji za svojo službo ...«

(Sabina, 27 let, magistrica slovenskega jezika zaposlena kot prodajalka)

»Edina težava tu se mi zdi, da smo Slovenci narod, ki se veliko »hrši« in »razburja«, ko je čas za kako akcijo, pa ne naredimo nič (no, tudi jaz). Če ni enotnosti, pa je logično, da težko dosežemo zelene spremembe ...« (Lucija, 24 let, socialna delavka)

Tudi mladi srednje skupine menijo, da so protestna gibanja in demonstracije odraz ljudstva, da so pomemben del razmišljanja kritične mase družbe. Mladi menijo, da ni bistvenega pomena, koliko sprememb se dejansko izpolni, pomembno je izražanje nestrinjanja s politiko in z vodilnimi.

»Take demonstracije in tudi vedno bolj pogoste so odraz tega, da nekaj v družbi ne »štima«.
(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

»Demonstracije so znak, da nekdo v družbi razmišlja. Ni sicer nujno, da s svojo glavo in pravo logiko.«
(Jernej, 24 let, bodoči zdravnik)

Nekateri obsojajo demonstracije, ki jim je cilj uničevanje družbene lastnine in bogastva, podpirajo reševanje sporov na miren in human način ter stavke, ki se manifestirajo skozi obliko argumentov. Drugi menijo, da je za uspešnost demonstracij potrebna konkretna akcija:

»Potrebna bi bila kakšna državna revolucija.«
(Gašper, 20 let, pesimistični optimist)

»Že zgodovinsko gledano so uporna gibanja spreminjala tok, kako se je pisala zgodovina, vendar so bili upori oz. protesti bolj brutalni, nasilni in radikalni. Danes bi mogoče (pa ne da promoviram nasilja) potrebovali kaj bolj konkretnega, kar bi vodilne prisililo dati ljudem vsaj kos potice in ne samo drobtine z mize.«
(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

Tudi izražanja mnenja mladih je občutno premalo, taka gibanja bi lahko bila uspešna, če bi bile le stališča in zahteve dobro postavljene in če bi mladi verjeli v to, za kar se borijo. Protestov, sploh s strani študentov, je bilo v preteklosti občutno več. Vzrok za njihovo upadanje je, kljub možnosti boljše izobrazbe in lažjemu dostopu do informacij (mediji) kot nekoč, v slabši »politični pismenosti družbe« ali mladih.

Mladi obeh skupin izpostavijo nekaj primerov, ko so bila protestna gibanja v Sloveniji dejansko uspešna. Ljudje so bili složni in vztrajni:

»V Luki Koper se je pokazal tisti pravi protest, ko so ljudje stopili skupaj in vztrajali ...«

(Katja, 25 let, zaposlena, ekonomistka)

»Eden izmed daljših demonstracij, protestov, ki je bil v zadnjem času, je bil protest policijskega sindikata, ki je bil na dolgi rok tudi delno uspešen, saj so uspeli doseči, da so se uresničile določene njihove zahteve.«

(Ana, 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas)

»Demonstracije, ki so jih organizirali študentje Fakultete za socialno delo v Ljubljani, so dejansko obrodile sadove. Protest in dolga pogajanja so pripeljala do tega, da so po 3 letih premora ponovno pridobili evropska finančna sredstva za spodbujanje pripravništev in zaposlitev iskalcev prvih zaposlitev v sociali.«

(Lucija, 24 let, socialna delavka)

Ideja o družbenih spremembah tli v sredici protestnih in demonstracijskih gibanj. Tudi enotnost, po mnenju mladih, v slovenskem narodu nekje je, samo najti in uporabiti jo je treba na pravi način:

»Ko se bo to enkrat zgodilo (na primer protest proti politični eliti na Trgu republike z udeležbo več 100.000 ljudi), takrat se lahko pogovarjamo o konkretnih družbenih spremembah.«

(Aljaž, 23 let, uspešen študent in športnik)

Najmlajši mladi o protestnih in demonstracijskih gibanjih povedo bolj malo. Vedo, da so se protesti po Sloveniji dogajali in menijo, da so dobri, saj s tem ljudje povedo, da jim ni vseeno, kaj se dogaja v družbi.

»Saj to, da so protesti, je dobro, tako vsaj pokažemo, da nekaj ni v redu. Saj to večinoma protestirajo proti nepoštenosti in ko so ljudje neplačani ali ostanejo brez služb.«

(Miha, 16 let, dijak lesarske šole)

»Se strinjam z ljudmi, ki gredo na cesto in protestirajo, samo verjetno ne bodo nič dosegli, ker bi nas moralo bistveno več iti na proteste ter s tem še ustvariti večji pritisk na vlado.«

(Vita, 18 let, dijakinja in mlada plesalka)

Z vsebino in razlogi, ki tičijo za njimi, pa se pretirano ne ukvarjajo. Kot smo ugotovili ob začetku intervjuja, najmlajših politika *ne zanima*, ne zanimajo jih niti s tem povezane državljanske akcije.

»Vem, da se to dogaja, ampak se mi to zdi že skoraj malo naivno. Na tak način, da so s transparenti hodili okoli vladne palače, še nikoli niso nič dosegli. Res nimam izkušenj s tem, pa niti jih nočem imeti, ker ne vidim poante v tem.«

(Jan, 16 let, dijak)

»... ne vem točno, kako se je vse sploh začelo, pa za kaj konkretno se je demonstriralo /.../ Če so ta protestiranja kaj spremenila, ne vem.«

(Lovro, 15 let, mladi dijak, računalničar)

Mlade sem v nadaljevanju vprašala tudi:

»Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?«

Ker se mladi iz obdobja klasične mladosti pretirano ne ukvarjajo z družbenim in s političnim stanjem ter dogajanjem, povezanim s protestnimi gibanji, ni presenečenje, da se jih tudi udeležili niso. Tudi za v prihodnje niso prepričani, če bi želeli sodelovati. Če že, so soglasnega mnenja, da samo v primeru, če bi se razmere dotikale konkretno njih samih. Raje bi stopili v boj za okolje, sodelovali bi v prostovoljstvu in dobroti (koncertih, delavnicah).

»... niti nočem imeti opravka s tem. Jaz upam, da se bom dovolj znašel v življenju, da bom znal poskrbeti sam zase, v ostale zdrahe pa se ne mislim vpletati in se izpostavljati.«

(Jan, 16 let, dijak)

»... nisem nikoli. Bi pa sodeloval, sploh če bo šlo za mene. Zdaj za enkrat se s tem res še ne bi obremenjeval, pa saj, toliko kot sem star, itak ne morem nič narediti.«

(Miha, 16 let, dijak lesarske šole)

Nekateri mladi iz skupine podaljšane mladosti so sodelovali na demonstracijah, ki so se vrstile po Sloveniji, tudi v prihodnje so se pripravljene angažirati za družbene spremembe s prostovoljnim delom, z zbiranjem podpisov za referendum, delom z mladimi, mentorstvom idr.

»Sodeloval sem na protestih v Mariboru proti županu in nato še na protestih proti politični eliti, ki so se kar nadaljevali iz tega. Seveda sem pripravljen sodelovati in na ta način bi se tudi angažiral v izvajanju sprememb.«

(Aljaž, 23 let, uspešen študent in športnik)

»Sem sodeloval. Vsekakor bom še sodeloval. V vsem možnih aspektih, katerih je možno, družbene spremembe so sestavni del funkcionalne družbe, brez katerih družba ne bi mogla obstajati. Širša družba pa bo morala hkrati razumeti problem ali pravico, ki jo določeni protesti naslavljajo.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

Tisti, ki se protestov še niso udeležili, mogoče nameravajo sodelovati v prihodnosti. Ampak tudi tukaj je, tako kot pri najmlajših, zaznati previdnost – protestirali bi pod pogojem, da bi se konkretna težava dotikala njih samih in da z udeležbo na protestih ne bi ogrozili svojega družbenega položaja.

»Nisem še sodeloval na nobenih demonstracijah, sem pa pripravljen takoj demonstrirati, saj si tudi jaz želim boljšo prihodnost zase in za svoje potomce. Pripravljen sem narediti veliko stvari za boljšo Slovenijo. Ampak, če protest ne bi bil potencialno res dober za spremembe, se ga ne bi udeležil.«

(Gašper, 20 let, pesimistični optimist)

»V prihodnosti bi mogoče sodeloval, če bi to na nek način pomenilo in pripomoglo k temu, da se zares spremeni način razmišljanja v državi in da se uvedejo korenite družbene spremembe. Takrat bi vsi mladi, zares vsi, morali stopiti skupaj. Za izvedbo družbenih sprememb bi se bil pripravljen angažirati na način, ki ne bi ogrozil moje »kariere« oziroma delovnega mesta, bi pa s tem bil koristen.«

(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

Tudi najstarejši mladi povečini niso sodelovali na demonstracijah ali protestih. Pri začetnih protestih jih je zmotilo predvsem to, da so se mirne demonstracije razvile v nasilje, vandalizem in uničevanje družbene lastnine. To je mlade odbijalo, da bi se sami aktivno vključili, zato so zadeve spremljali z »domačega naslonjača«.

»Ne bi se udeleževala demonstracij z nasilno vsebino in ki bi vključevale uničevanje družbene lastnine.«

(Ana, 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas)

»... bi bila vesela, če bi bile demonstracije dobro organizirane. Ker metanje granitnih kock v občinsko zgradbo ali pa vladno palačo, dvomim, da se osebno dotakne katerega od odgovornih.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Sem se udeležil enega protesta. Vendar so takrat ljudje pozabili, da smo prišli samo protestirat, kar se je potem razvilo v grozoto – vstaja Maribor.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

Prihodnost protestiranja mladih je odvisna od tega, v kolikšni meri bi se bodoči protesti dotikali njihovega družbenega položaja.

Mladi zase pravijo, da se »borijo« za spremembe tudi s tem, kar delajo – nekateri poklicno, drugi prostočasno. Podpisujejo peticije, za katere pa menijo, da bi morale imeti večjo verodostojnost; aktivno delujejo v socialni in pedagoškem delu ter s tem pomagajo ustvarjati temelje za samostojnost in bodočo družbeno akcijo pri mladini; sodelujejo pri LGBT-shodih, kjer se učijo ter naprej prenašajo idejo o raznolikosti družbe in njenem ozaveščanju na zabaven način ...

»... kot socialna delavka pomagam mladim, da prebrodijo krize, ki jih doživljajo v življenju, na ta način postajajo samostojni, bolj samozavestni posamezniki, ki se bodo nekoč mogoče postavili za sebe.«

(Lucija, 24 let, socialna delavka)

»Največ uspeha sem sama osebno opazila pri LGBT shodih, katerih del sem bila tudi sama. Ljudi se na bolj zabaven način ozavešča in tako lažje spoznavajo, kako raznolika je družba ...«
(Tjaša, 26 let, brezposelna mlada ustvarjalka)

»Trudim se spoštovati vse ljudi, živeti vrednote ... Večjih stvari se pa še nisem lotil. Se mi pa zdi, da če nekaj narediš že v svojem okolju, v katerem živiš, je lažje in se ti vse skupaj res ne zdi totalni polom.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

V zaključki intervjuja sem mlade povprašala, kakšne so njihove vizije prihodnosti, kakšen družbeni razvoj pričakujejo in ali menijo, da lahko kot skupina – mladi – vplivajo na prihodnja družbeno in politično dogajanja.

»Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?«

Skoraj odrasli mladi so si vsi do zadnjega enotni, da imajo mladi absolutno premajhen vpliv na družbeno in politično dogajanje v slovenskem prostoru. Do neke mere lahko izražajo mnenje preko študentskih in drugih organizacij za mlade, na politično dogajanje pa, po njihovem mnenju, nimajo prav posebnega vpliva. Izredno malo mladih se pojavlja na politični »sceni«, še tistih, ki se, pa velikokrat ne jemljejo čisto resno.

»... saj mladih običajno ne poslušajo in nas obravnavajo na način, kaj pa vi veste, saj še nimate dovolj izkušenj, kaj boste vi govorili, če ste komaj začeli delati.«

(Katja, 25 let, zaposlena, ekonomistka)

»Mogoče smo krivi sami, mogoče bi nas moralo več povzdigniti glas in zastopati naše pravice, ampak v končni fazi, nas v parlamentu "stari mački" povozijo z leti izkušenj. Verjetno se ravno zaradi tega tako malo mladih odloča za politične vode.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Mislim, da mladi nimajo prevelikega vpliva na vse, kajti mislim, da jih ne jemljejo dovolj resno v teh zadevah – ker so mladi.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

Na družbene spremembe bi lahko vplivali tako, da bi delovali drugače kot njihovi predhodniki in se borili za svojo prihodnost: z jasnim izražanjem mnenja, izpostavljanjem problematike (šolstva in brezposelnosti ter težav, povezanih z osamosvajanjem mladih), zahtevanjem pravic in enotnosti. Menijo pa tudi, da bi bilo za konkreten uspeh mladih potrebno menjati aktualno politično oblast, ki ima premalo posluha in interesa za reševanje težav.

»Posameznik ali ena stranka mladih očitno ne more rešiti tako kompleksnega problema, kaj šele spremeniti celotne družbe.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

»Mladi bi imeli vpliv in ga bodo imeli, ko se bo menjala vsa generacija naše politične oblasti. Tu mislim tudi na slavne strice iz ozadja.«

(Erik, 29 let, zaposlen, avtomehanik)

»Bistvo je, da nam trenutno politično vodstvo sestavlja neko prihodnost in absolutno ni pošteno, da mi pri tem nimamo glavne besede.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

Po drugi strani pa mladi opažajo tudi to, da je v splošnem zanimanje za politične razmere v državi med mladimi izjemno nizko, kar se kaže z nizko udeležbo slovenske mladine na volitvah in referendumih. Zaradi slabih družbenih razmer pa mladina tudi zgublja voljo do njihovega izboljševanja/reševanja. Večina mladih ne išče dolgoročnih rešitev za slabe razmere, temveč se trudi »preživeti« v tem trenutku.

Intervjuvanci srednje skupine menijo, da mladi lahko vplivajo na družbeno in politično dogajanje v državi. S polnoletnostjo si pridobijo pravico do samostojnega odločanja, volilno pravico ... Lahko se prosto pridružijo različnim gibanjem in strankam. Z aktivnim in s proaktivnim pristopom k svojemu življenju, z opazovanjem okolice, s prepoznavanjem problemov, z opozarjanjem nanje in njihovim aktivnim reševanjem lahko vplivajo na družbeno in politično dogajanje.

»S protesti, z zbiranji podpisov, udeležbo na referendumih bi se vpliv nas vseh zelo povečal. Ne bi bili več neopaženi. Naše mnenje bi moralo biti upoštevano.«

(Aljaž, 23 let, uspešen študent in športnik)

»Več primerov iz zgodovine nam priča o študentskih gibanjih, ki so dosegla velike spremembe. Mladi postavljajo tudi nove smernice, nove izzive, ki se v družbi "primejo".«

(Nina, 24 let, mlada študentka)

Če dejansko tak vpliv imajo, pa je drugo vprašanje, ki pri mladih odpira debato. Tako kot starejši intervjuvanci, mladi te skupine izpostavijo premajhno vključevanje slovenskih mladih v politično sfero, slabe možnosti pri odločanju in sooblikovanju politik ter kulture. Izpostavijo preveliko zastopanost starejših v odločevalskih procesih in predlagajo boj za vključevanje mladih v javne debate, predloge o prenovi zakonov ...

»S tem bi se naučili tudi odgovornosti, saj bi družbo sooblikovali predvsem zase in za svoje potomce.«

(Aljaž, 23 let, uspešen študent in športnik)

»... če bomo hoteli zagotoviti obstoj države in njeno suverenost ter stabilnost in tudi pogoje za izboljšanje družbenih norm in vrednot, bo potrebno veliko bolj »graditi« na mladih.«

(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

»Kot nam radi pravijo: na mladih svet stoji. Saj je stavek, ki si ga slišal že stokrat, ampak dejansko je zelo res. Zato je žalostno, da se na vodilnih položajih držijo ljudje, ki bi že morali biti davno v pokoju.«

(Lucija, 24 let, socialna delavka)

Spremembe je po mnenju naših intervjuvancev mogoče doseči z izražanjem nestrinjanja in s kritičnim samostojnim razmišljanjem, ob tem pa upoštevati državljanske dolžnosti, dolžnosti do družbe ter moralne vrednote.

»Mladi družbo razumejo z drugačnega stališča, mnogokrat imajo praktične, enostavne, aplikativne rešitve, ki niso slišane.«

(Špela, 24 let, uspešna študentka)

»... umetnost, pisanje, diskusije, tako oseba v največjem možnem obsegu sodeluje pri spremembah in vpliva na družbo, kulturo, politiko.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

Po mnenju mladih je najlaže doseči spremembe na ravni nižjih političnih organov in skupnosti (občin), vpliv na državni ravni pa je lahko večji ob vključenosti medijev.

»Potencial vsekakor obstaja, vendar je potrebna kritična masa, da se neka skupina obravnava kot dovolj pomembna.«

(Jernej, 24 let, bodoči zdravnik)

Najmlajši intervjuvanci menijo, da mladi nimajo vpliva na politično in družbeno dogajanje. Še predvsem tisti ne, ki niso polnoletni. Stanje se mogoče spremeni v študentskih letih, ko se z odraščanjem, izkušnjami in s šolskim procesom izoblikuje kritično mišljenje. Za zdaj se mladim zdi, da se jih te zadeve ne tičejo.

»Mladi nimajo velikega vpliva, saj večina mladostnikov sploh ne ve, kaj se dogaja. Vedo le to, kar slišijo od svojih staršev.«

(Amanda, 17 let, dijakinja ekonomske šole)

»Ne. Nimamo nikakršnega vpliva, lahko samo sodelujemo in se o njej izobražujemo, da lahko v odraslem obdobju uveljavljamo spremembe...«

(Primož, 18 let, uspešni gimnazijec)

»... trenutno pa nimajo tako velikega vpliva, saj še vseeno niso tako dovolj zreli ...«

(Vita, 18 let, dijakinja in mlada plesalka)

»Kje si pa že videla, da bi kdo jemal resno kakega mladega. Jaz, kot 15 letnik, ne morem nič narediti.«

(Lovro, 15 let, mladi dijak, računalničar)

»Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?«

Najstarejši intervjuvanci menijo, da nadaljnji družbeni razvoj za slovensko mladino ne bo ugoden. Nobeden od njih ne verjame v neko drastično izboljšanje, vsi pa po tihem upajo, da bi do tega vendarle prišlo.

»Menim, da se mora v kratkem nekaj spremeniti. Dejstvo je, da naša generacija nima optimistične prihodnosti. Izšolanih je trikrat preveč strokovnjakov na različnih področjih, kot je dejansko morda prostih delovnih mest. Tako da se bo treba znajti in ubrati tisto pot, na kateri se bo dalo preživeti.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Res upam, da bo naš družbeni razvoj pozitiven. Toliko časa že govorimo, da se bodo stvari enkrat morale spremeniti, da takšne razmere, kot so zdaj, ne morejo vladati vedno...«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

Da bi v takem svetu lahko uresničili vse svoje želje in ambicije, mladi dvomijo. Se pa strinjajo, da je odvisno od vsakega posameznika, kako se bo angažiral v doseganju svojih ciljev. Dejstvo je, da bo v bodoče za to potrebno veliko več vloženega truda in dokazovanja, kot običajno. Generacija njihovih staršev je ob odraščanju imela skoraj zagotovljene dobre zaposlitve. V času odraščanja današnje generacije mladih pa se je to korenito spremenilo. Zdaj so mladi generacija, ki se bo morala prilagoditi slabšemu družbenemu položaju, morda slabši kakovosti zaposlitve in slabšemu družbenemu statusu. Moralni in finančni steber v teh razmerah bo predstavljala družina, ki bo morda v pomoč pri doseganju ambicij in želja.

Mlade bo po njihovem mnenju v prihodnosti najbolj ogrožala zaposlitvena negotovost. Prenasičenost izobraženega kadra, premalo delovnih mest, vse pogostejše nove zaposlitvene variante (zaposlitev za polovični delovni čas, s. p., podjemna pogodba, zaposlovanje preko družinskih in drugih vezi) bodo bodoča skrb mladih. Vedo, da bodo za preživetje morali opravljati delo, za katerega bodo imeli previsoko izobrazbo.

»Danes se vedno bolj izkazuje dejstvo, da tudi zaposlitev za nedoločen čas ne predstavlja finančne varnosti vse do upokojitve.«

(Ana, 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas)

»Najbolj nas verjetno lahko skrbijo delovna mesta, saj je trenutno kar velik problem dobiti delo, če nisi nekje »pri koritu«.

(Sabina, 26 let, magistrica slovenskega jezika, zaposlena kot prodajalka)

»Če pa je komu odveč početi nekaj, za kar se ni šolal, pa mu sporočam, da ga štorklja ni odložila v pravi državi.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

Mladi sklenejo: Ne, nimamo optimistične prihodnosti. Spremembe potrebujemo na področju šolstva – izšolanih je več, kot je delovnih mest, spremembe potrebujemo na področju gospodarstva – ustavimo prodajo domačih podjetij tujcem, spremembe potrebujemo v iskanju rešitev problematike zaposlovanja in osamosvajanja slovenske mladine.

»... še bolj razviti dobro stoječa podjetja, kar bi pomenilo tudi nastanek novih prostih delovnih mest. Se pa po drugi strani hkrati bojim, da so glede na politično strukturo in ravnanje države z domačimi, nekoč velikimi podjetji, možnosti za optimizem nesmiselne.«

(Katja, 25 let, zaposlena, ekonomistka)

»Tako, da se bo treba znati in ubrati tisto pot, na kateri se bo dalo preživeti. Bi pa bilo zaželeno, da bi kasneje vsaj naši otroci imeli svetlo prihodnost, boljšo organizacijo šolstva in tisto, kar je nam prava fatamorgana – službo po koncu šole.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

»Mogoče bodo našo oblast spet prevzeli tujci in sami res nismo sposobni voditi države tako, da bi ljudem omogočili spodobno življenje.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

Pesimistično-optimistični mladi ne vedo točno, kako bi napovedali prihodnost naše družbe. Po eni strani jo vidijo kot mračno in neprijazno, a si želijo, da se motijo. Kar se tiče njihove osebne prihodnosti – je dokaj svetla, hkrati pa se bojijo, da ne bodo mogli uresničiti vseh svojih vizij in sanj. Če se bo prihodnost družbe kdaj obrnila v pozitivno stran, mladi to napovedujejo čez več deset let, ko sami ne bodo več mladi.

»Mislim, da se bo obrnilo v to smer, da se bodo uresničile moje želje. Ampak na žalost mislim, da takrat več ne bom spadal pod kategorijo »mladih«.

(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

Mladi srednje skupine menijo, da prihodnost za mlade ni bleščeča, a da je hkrati v veliki meri

odvisna od njih samih. Za uresničevanje lastnih ambicij bodo potrebni močna volja, vzgib, motivacija. Če bo družbeni razvoj naše države tak, da jim ne bo dovoljeval doseganja vseh ambicij in sanj, mladi menijo, da morajo biti pripravljeni to iti iskat v tujino.

»Mlademu človeku lahko s pozitivnim mišljenjem in širjenjem takšnega mišljenja, z verovanjem v lastno znanje, sposobnosti, zmožnosti, z lastno močjo in s trudom ter marljivostjo v prihodnosti uspe.«

(Špela, 24 let, mlada študentka)

»Bleščeče prihodnosti zagotovo nimamo, ne bi pa se rad bil primoran ločiti od kraja in kulture, v kateri sem odrasčal.«

(Jernej, 24 let, bodoči zdravnik)

»Zase lahko menim, da imam optimistično prihodnost, od vsakega mladega posebej pa je odvisno, kako bo videl, definiral in realiziral svojo prihodnost.«

(Nina, 24 let, mlada študentka)

»Mislim, da bi lahko uresničil vse svoje ambicije, a bo potrebno veliko truda, vztrajnosti in tudi malo sreče. Treba je gledati optimistično, sicer je stvar že v startu obsojena na propad. Mladi smo še se vedno znašli.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

Najmlajši intervjuvanci v večini menijo, da se bo družbeni razvoj slabšal in da mladi nimajo optimistične prihodnosti. Vzroke vidijo v slabi politiki naše države, ki bo po vsej verjetnosti ostala na isti točki, kot je. Če v kratkem ne bo korenitih reform, bo po mnenju mladih, v naši državi naraščala brezposelnost, ki bo ustvarjala vedno večje razlike med najvišjimi in najnižjimi sloji. Optimistično prihodnost imajo po mnenju intervjuvancev tisti mladi, ki imajo dovolj močno finančno zaledje pri družini, in tisti, ki bodo delo poiskali v tujini.

»Verjetno ne bo dovolj služb za vse. Če pa že bodo, bodo plače take, kot so danes ali pa še slabše. Večina mladih si bo zato službo poiskalo v sosednjih državah.«

(Zoja, 16 let, dijakinja)

»Če bom ostal v Sloveniji in si tukaj iskal službo, me bo vsekakor oviral sistem zaposlovanja (poznanstva, družbena moč ...).«

(Primož, 18 let, uspešen gimnazijec)

»Pa mislim, da imajo najbolj optimistično prihodnost tisti, katerih starši so že nekaj ustvarili, pa jim bodo to predali. Mi, ki smo otroci delavskih staršev, pa se bomo pač morali znajti vsak po svoje.«

(Jan, 16 let, dijak)

Med mladimi se najdejo tudi taki, ki o prihodnosti ne razmišljajo oz. jih ne skrbi, da ne bi bila optimistična.

»Jaz mislim, da mam v redu prihodnost, saj vedno je tako, da se nekak znajdeš.«

(Miha, 16 let, dijak lesarske šole)

»Glede ogroženosti v prihodnosti ne razmišljam ...«

(Eva, 17 let, uspešna gimnazijka)

V zaključku intervjuja sem mlade vprašala:

»Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?«

V osnovi bi se uprli. Vsi do zadnjega. Ob prepričanju, da bi protesti pozitivno vplivali na širšo množico in prihodnje generacije ter pripomogli h korenitim spremembam razmer v slovenski družbi. A udeležbo v prihodnjih protestih pogojujejo z množičnim odzivom slovenskega ljudstva in vpliva takratnih razmer na njihova individualna življenja ter morebitne negativne sankcije za prihodnost.

»Sem takoj za upor. Takoj bi se upiral, se boril. Vsi smo že v boju za boljši jutri, samo se še tega vsi ne zavedamo!«

(Gašper, 20 let, pesimistični optimist)

»Vsekakor bi se odločil za upor, saj s konformizmom samo sprejemaš monopolizem vladajočih, prodajaš svojo voljo in svobodo odločanja tistim, ki že tako ali tako do neke mere odločajo zate.«

(Žiga, 23 let, študent novinarstva)

»Protestiral bi za nekaj res pomembnega, vendar le v primeru, da bi to storila večina, saj menim, da se zgolj z večino lahko doseže cilj, oziroma resneje opozori na družbene probleme.«

(Matej, 23 let, zaposlen, geodet pripravnik)

»Če bi se mi situacija zdela zares pomembna, celo življenjsko pomembna, da bi vedela, da bo moj upor res izboljšal trenutno stanje, bi za boljši jutri stopila v boj.«

(Špela, 24 let, mlada študentka)

»Kaj je tisto pomembno? Za pravice in temeljne svoboščine bi se zagotovo uprl. Za boljši jutri, zagotovo.«

(Aleksander, 23 let, mladi študent prava)

»Da, seveda, če bi s tem osrečili želje mnogih ljudi in delovali v dobro družbe.«

(Vita, 18 let, dijakinja in mlada plesalka)

»... protestiral bi, če bi šlo za nekaj, kar je res povezano z mano – recimo če bi uvedli šolnine.«

(Lovro, 15 let, mladi dijak, računalničar)

»Konec koncev gre za vse nas. In ko bomo vsi v naši državi tako razmišljali, bo morda kak upor celo uspešen.«

(Lea, 25 let, mlada gostinka)

Mladi vseh skupin tukaj še enkrat izpostavijo problem slovenske družbe in slovenske mladine, ki je po njihovem mnenju izrazito konformistična. Konformizem označijo za moderno suženjstvo, za bolezen in poudarjajo pomembnost boja za svojstveno osebnost, ideje ter lastne odločitve.

»Čeprav glede na to, kolikor poznam mlade, pa tudi stare, se včasih rajši zadovoljijo s tem, kar imajo, čeprav je malo in daleč od tega, kar si oni želijo, kot pa da delajo na spremembah. Spremembe so vedno težke in nikoli ne veš, kaj se po njih zgodi.«

(Lucija, 24 let, socialna delavka)

»Tako da se samo prilagajaš in si človek brez lastne hrbtenice, preprosto postaneš lutka drugih, tega pa si ne predstavljam. Vsak človek ima lastno voljo in mnenje, za katerega se je potrebno boriti, saj le tako ima tvoje življenje smisel.«

(Barbara, 25 let, zaposlena v zdravstvu)

7.8 Sklep

Mladi, ki so bili vključeni v kvalitativno raziskavo, generacija Y, doživljajo stanje, v katerem živijo, kot razmeroma neugodno in težko. Če se primerjajo z generacijo X, njihovo prihodnost razumejo kot razmeroma dobro zagotovljeno – prejšnje generacije so po mnenju intervjuvancev odraščale lažje. Po koncu šolanja so jih čakale službe, lahko so najeli kredite in si ustvarili družino. Danes, so mladim dobrine, ki v njihovih očeh pomenijo dosego odraslosti, težko dostopne. Izpostavljajo predvsem službo, ki pomeni ekonomsko preskrbljenost, in stanovanje, ki je podlaga za oblikovanje družine.

Mladi so glede izobraževanja in pridobljenega formalnega znanja izredno skeptični, da ga bodo lahko unovčili v slovenskem prostoru. Zavedajo se, da bo pridobljen kulturni kapital na trgu dela nepotreben, nerelevanten, odveč – za pridobitev stabilne in predvsem varne zaposlitve oz. zaposlitve sploh trg od mladih zahteva tudi elaboriran socialni kapital –zveze in poznanstva. Posledica takega stanja je vedno poznejše odhajanje od doma. Pri naši mladini opazimo tudi variacije: veliko mladih je recimo ekonomsko samostojnih, pa še vedno živijo pri starših (»hotel mama«), saj je najem stanovanja ali gradnja hiše tvegana zaradi negotove zaposlitve (večina jih je zaposlenih za določen čas, polovični delovni čas ...).

Mladi danes vidijo družbo/politiko kot nezanesljivega nasprotnika pri doseganju njihovih ciljev, odrasti in »poskrbeti zase« je individualni projekt, za katerega je odgovoren vsak sam, kar pomeni umik v zasebnost, pasivnost ter apatičnost mladine. O apatičnosti, v smislu pomanjkanja zanimanja za politične zadeve, lahko govorimo predvsem pri dijaški mladini, odtujenost od politične in družbene participacije je delno prisotna pri vseh mladih. Večina

mladih meni, da nimajo pravega vpliva na družbeno dogajanje, in to je tudi eden glavnih razlogov za občutek nemoči ter politične apatičnosti. Drugi razlog pa je tudi nizka stopnja zaupanja mladih v politike – še več, prevladuje izrazito negativno mnenje o aktualnih političnih obrazih Slovenije.

Vsi so si enotni, da je aktualno družbeno in politično stanje na Slovenskem slabo in da potrebujemo spremembe. Te je treba začeti izvajati v prvi vrsti pri mladih samih in tudi v celotni družbi. Potrebujemo večje vključevanje mladih v politične in odločevalske procese, v družbi pa je potrebno redefiniranje vrednot. Kljub jasnemu zavedanju, da je družbenopolitično stanje kaotično, se večina mladih ne želi izpostavljati skozi družbenopolitično participacijo (demonstracije, protesti, kritične akcije). Pozdravljajo protestna gibanja, zavedajo se njihovega pomena – da so odraz kritične mase družbe, a sami ostajajo pasivni (»foteljski«) akterji. Zagovarjajo pa možnost njihove »revolucionarne akcije« v prihodnosti, ki pa bo po vsej verjetnosti vezana na takratni individualni ekonomsko-socialni vpliv konkretne problematike na vsakega posameznika in možnost negativnih posledic (izguba službe).

8 ZAKLJUČEK

Predmet raziskovanja magistrskega dela predstavlja problematika mladine, ki se je kot objekt znanstvenega proučevanja pojavila že v šestdesetih letih 20. stoletja, ko se je na mlade gledalo kot na potencialno revolucionaren dejavnik. Danes, 50 let kasneje, me je zanimalo, ali se lahko uporniška mladina 60-ih, ki se je vmes že prelevila v eskapistično, spet preoblikuje in presežek energije vloži v družbenopolitično participacijo, razvije revolucionarne koncepte ter kritične akcije.

V postmodernih družbah smo priča izrazitim spremembam na globalni in tudi državno-lokalni ravni. 2008 so svet zajele krize: kriza gospodarstva, kriza demokracije, kriza vrednot, ki so zamajale politične sisteme in sprožile negativne premike v šolstvu, kulturi, socialni ter pravu. Vzroke teh kriz razloži kapitalizem – sistem preteklosti, ki je postavljen v kontekst dolgoročne dinamike in izziva današnje družbe, da vzpostavijo sistem s ponovno veljavo vrednot, tak, ki bo bogatejši od tistih kapitalističnih. To lahko družbe dosežejo z iskanjem »tretje poti«, ki bo temeljila na »v družbo investirajoči državi«, »državljskem liberalizmu« in »državi blaginje«, ki se lahko ustvari z reformo socialnih ukrepov ter aktivnim razvojem civilne družbe. Preseči je treba goli neoliberalizem in začrtati vizijo prihodnosti, ki bo

temeljila na javnem dobru in težila k demokratični hegeljanski državi. Moramo si odgovoriti na vprašanje, kakšno družbo želimo in kako lahko dosežemo zelene spremembe. V prvi vrsti je oblast tista, ki bi morala oblikovati politike, ki bi zadovoljevale potrebe današnjih in prihodnjih generacij: redefinirati javno ter zasebno, kolektivno in individualno; na novo načrtovati ločnico med obveznostmi države ter obveznostmi državljanov za skupno socialno blaginjo; določiti prioritete za reševanje problemov; kolektivno določiti, kateri družbeni sektorji in naravni viri bi morali postati skupnostni; uvajati politiko redistribucije ter solidarnosti; redefinirati odnos med delom in kapitalom; uvajati standarde ter načela odgovornosti; preiti od nadzorništva k samonadzoru; preiti od politik odvisnosti k politikam trajnostne samozadostnosti. V tem okviru pa mora svojo vlogo afirmirati tudi civilna družba, ki naj postane dejaven in kreativen ustvarjalec družbenih sprememb.

V preteklosti so aktivnega agenta družbenih sprememb že predstavljali mladi, ki so pogosto izražali nezadovoljstvo in bili kritični do oblasti. Za največjo silo sprememb so se 1968 izkazali v uporih, ki so pretresli celoten planet. Razburkano politično, družbeno in kulturno stanje je sprožilo študentske nemire, ki so se jih je »nalezla« tudi jugoslovanska mladina, ki je razvila več oblik družbene ter politične organiziranosti. Poskušali so doseči destrukcijo dotodanje malomeščanske kulture in politike, protestirali so proti vojni in fašističnemu nasilju, socialni diferenciaciji, nenačelni zunanji politiki, nedemokratičnim postopkom oblastnih organov.

Stanje evropskega gospodarskega prostora je v zadnjih desetih letih postalo plodno, da vzniknejo nova protestna gibanja mladih. 2011 so se tako po stari celini začela množična gibanja mladih, ki jih je povzročila visoka stopnja brezposelnosti, vedno večje nezadovoljstvo nad tradicionalnimi mehanizmi politične zastopanosti in plenilska narava političnih strank. Varčevalni ukrepi vlad so se zgrnili na pleča srednjega in nižjega sloja ter seveda mladih, ki so z »gibanjem jeznih« želeli prisiliti vlade in EU v spremembe.

Vedno večje gospodarsko in socialno propadanje ter izrazito poslabšanje socialnega statusa je na ulice pognalo tudi slovensko ljudstvo. Množični ljudski protesti po vseh večjih slovenskih mestih so 2012 zahtevali pravičnejšo družbo, temeljite spremembe smeri poti, ki bi vodila v stran od neoliberalizma v večjo družbeno enakost in solidarnost. Iz vstajniškega gibanja so se oblikovale organizacije, ki preko spleta nadaljujejo aktivnosti s spodbujanjem aktivne udeležbe, razvoja civilne družbe, transparentnosti in socialnega dialoga o javnih zadevah.

Borijo se za vse pravice, ki bi nam jih državljanom morala omogočiti oblast: pravico do dobrega življenja in solidarnosti, pravico do skupnega, do dobre politične oblasti, ki naj služi skupnim interesom, pravico do narave, do človeku prijazne ekonomije, pravico do vključenosti. Preko spleta so se tako pričeli v izvajanju družbenih sprememb angažirati tudi slovenski mladi. Danes je nov dan, Amnesty International Slovenija in Delavsko-punkerska univerza so primeri zavzemanja za preoblikovanje družbe ter pritiska na oblast, da neha kršiti človekove pravice.

Kaj slovenska mladina meni o aktualnem družbenem in političnem stanju ter kako se v praksi – če sploh se – trudi pri izvajanju družbenih sprememb, smo v magistrskem delu preverili s kvalitativno raziskavo. Skozi intervjuje s 25 mladimi smo poskušali analizirati njihov pogled na stiske, ki jih doživljajo v sodobnem času, in njihovo pripravljenost na angažiranje za družbene spremembe.

Kot smo že ugotovili s pregledom teorije mladine in mladosti, si mladi v tem obdobju oblikujejo osebnost, razvijajo identiteto in se soočajo z mnogimi izbirami ter odločitvami. Opredeljuje jih poseben moratorijski status, kjer se dogaja ogromno prehodov in statusnih premikov od ekonomsko ter socialno odvisnih članov družbe k ekonomsko in socialno neodvisnim posameznikom. Središče moratorija predstavlja izobraževalni sistem, kjer si mladi naberejo raznolike izkušnje v oblikovanju socialnih vlog in odnosov. Ker se trajanje izobraževanja v Sloveniji vedno bolj podaljšuje, se ruši tudi definicija obdobja mladosti, ki se danes že deli na tri obdobja: klasična in podaljšana mladost ter predodraslo obdobje. Družbeno določene meje let, ki definirajo čas prehoda v odraslost, so tako tudi pri slovenski mladi izgubile normativno moč. Koraki pri tradicionalnem prehajanju v odraslost se danes pojavljajo v drugačnem zaporedju: dokončanje šolanja – selitev od doma – vstop na trg delovne sile – oblikovanje družine. Pri sodobni različici gre za prilagoditev tradicionalnega prehoda. Zaradi zamejenosti in podaljšanja prehodov v odraslost so slovenski mladi vedno bolj individualizirani, prilagodljivi, fluidni.

Spremembe v življenjskih potekih, globalizacija, šolstvo, spremembe na trgu dela, demografski in vladni trendi vplivajo na to, da je slovenski mladini otežen prehod v obdobje odraslosti. Mladi intervjuvanci kritizirajo slovenski sistem izobraževanja in tranzicijo iz šole na trg dela. Pridobitev varne in stabilne zaposlitve je težja kot nekoč, s tem se zamakneta tudi odhajanje od doma ter proces ekonomskega osamosvajanja.

Za slabo stanje v slovenski družbi je po mnenju mladih kriva politična oblast. Krivec je tudi ljudstvo in mladina sama, ki je odtujena od družbeno-političnega dogajanja in se vedno bolj umika v sfero individualnega. Mladi menijo, da je družba potrebna preoblikovanja – redefinirati moramo vrednote, mlade vključiti v procese odločanja, narediti spremembe pri sebi – tako bomo dosegli tudi spremembe celotnega sistema. Osnove gibanja družbe, ki so potrebna sila v izvajanju družbenih sprememb, imamo – vlada izvaja latentne in manifestne spremembe od zgoraj, ljudstvo poskuša ustvarjati manifestne spremembe od spodaj. Občutenje frustracije in politične alienacije je slovensko ljudstvo že izpostavilo ob vstajniškem gibanju. Pokazalo je neko kolektivnost, skupen cilj, nizko stopnjo formalne organizacije in relativno visoko stopnjo spontanosti, ki so značilne za družbena gibanja. Zaradi »narave« slovenskega naroda, ki je morda še vedno preveč ponižen, premalo složen, prekratek čas enoten, pa še nismo uspeli doseči pravih sprememb, ki jih želimo in so nujno potrebne.

Kvalitativna raziskava je pokazala, da se slovenska mladina zaveda razmeroma slabega stanja slovenske družbene in politične sfere. Pravic je vedno manj, dobrine, ki pomenijo dosego odraslosti in osamosvajanje, pa so čedalje težje dosegljive. Odraščanje in skrb zase je postal individualni projekt, ki je povzročil umik v zasebnost, pasivnost in apatičnost mladine. Kljub zavedanju, da potrebujemo korenite spremembe, se slovenski mladi do sedaj še niso pretirano izpostavljati skozi družbenopolitično udeležbo pri protestih in kritičnih akcijah. Individualno kažejo neko deviantnost, a je v pravi meri še niso izrazili, kar je najbrž posledica dolgega življenja doma, kjer predstavlja družina varnostno mrežo in je ventil za tvegane odločitve, ter strahu pred negativnimi sankcijami, ki bi sledile ob prevelikem izpostavljanju (izguba službe). Mladi so se zato na nek način prilagodili sodobnim družbenim in gospodarskim razmeram – »bolje išta nego ništa«.

Čeprav je analiza družbenega profila mladih v Sloveniji pokazala, da kljub slabemu zanimanju za politiko mladi nadpovprečno sodelujejo pri politični participaciji (Mladina 2010), menim, da pri nas še nismo prišli tako daleč, da bi slovensko mladino označili za »jezno« in revolucionarno. Je pa morda čas, ko bi mladina morala prisluhniti Hesslu (2011), ki jih nagovarja: »Poglejte okoli sebe in našli boste stvari, ki so vredne vaše jeze. Zaznali boste konkretne situacije, v katerih si boste želeli izvesti državljanske akcije. Išcite in našli boste!« Kajti brezbržnost je najslabši možni odgovor.

Ali lahko slovenski mladi predstavljajo subjekt radikalnih družbenih sprememb? Se bodo uprli teptanju človekovih pravic in podiranju socialnih standardov? Ali bodo še naprej živeli v svetu, ki s čedalje večjo hitrostjo drvi v *Krasni novi svet* (2003), antiutopično stvarnost Aldousa Huxleyja, kjer bo njihova svoboda demografsko, socialno, politično in psihološko ogrožena. Svoboda, ki bo kombinacija zapovedanih norm in vedenja, totalitarnosti sistema ter družbene kontrole države *Panem* (Collins 2009). Si mladi res želijo življenje, ki bo igra lakote v krasnem novem svetu?

9 LITERATURA

- *Amnesty International Slovenija*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/> (19. avgust 2016).
- Arksey, Hilary in Peter Knight. 1999. *Interviewing for Social Scientists*. London: SAGE Publications Ltd.
- Arnett, Jeffrey Jensen. 2002a. The Storm and Stress Debate: Adolescent Storm and Stress, Reconsidered. V *Readings on Adolescence and Emerging Adulthood*, ur. Jeffrey Jensen Arnett, 6–16. New Jersey: Pearson Education.
- --- 2002b. The Concept of Emerging Adulthood. *Emerging Adulthood: A Theory of Development from the Late Teens Through the Twenties*. V *Readings on Adolescence and Emerging Adulthood*, ur. Jeffrey Jensen Arnett, 17–31. New Jersey: Pearson Education.
- Baškovič, Ciril, Pavel Gantar, Marjan Pungartnik in Pavel Zgaga, ur. 1982. *Študentsko gibanje: 1968–'72*. Ljubljana: Krt – knjižnica revolucionarne teorije.
- Beck, Ulrich. 2001. *Družba tveganja: na poti v neko drugo moderno*. Ljubljana: Krtina.
- Berger, Peter in Thomas Luckmann. 1999. *Modernost, pluralizem in kriza smisla: orientacija modernega človeka*. Ljubljana: Nova revija.
- Bezenc, Barbara, Andrej Kurnik in Mirsad Begić, ur. 2005. *Multituda: Vojna in demokracija v času imperija*. Ljubljana: Študentska založba.
- Bois-Reymond, Manuela. 2009. Models of Navigation and Life Management. V *Handbook of Youth and young Adulthood: New Perspectives and Agendas*, ur. Andy Furlong, 31–38. New York: Routledge.

- Buchmann, Marlis. 1989. *The Script of Life in Modern Society: Entry into Adulthood in a Changing World*. Chicago: University of Chicago Press. Dostopno prek: Google Books.
- Collins, Suzanne. 2009. *The Hunger Games*. London: Scholastic.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi. 2013. Zavrniti nesprejemljivo, izumiti neznano, ustvariti novo. V *Kam plovemo? : premisleki o izhodu iz krize*, ur. Nina Šoštarič, 5-9. Ljubljana: Sanje.
- Črnič, Aleš. 2012. Čas za angažirano državljanstvo. *Mladina* 43. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/117216/cas-za-angazirano-drzavljanstvo/> (19. avgust 2016).
- Dalton J., Russell. 1988. *Citizen Politics in Western Democracies – Public opinion and political parties in the United States, Great Britain, West Germany, and France*. Chatham: Chatham House Publishers.
- *Danes je nov dan*. Dostopno prek: <http://danesjenovdan.si/> (19. avgust 2016).
- *Delavsko punkerska univerza*. Dostopno prek: <http://dpu.mirovni-institut.si/> (19. avgust 2016).
- Epstein, S. Jonathon. 1998. Generation X, youth culture and identity. V *Youth culture: identity in a postmodern world*, ur. Jonathon S. Epstein, 1-23. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Erikson, H. Erik. 1968. *Identity, Youth and Crisis*. New York: W. W. Norton Company.
- Esler, Anthony. 1974. *The Youth Revolution: The Conflict of Generations in Modern History*. Lexington: Heath and Co.
- Flere, Sergej. 2000. *Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja*. Maribor: Pedagoška fakulteta.
- Flick, Uwe. 2009. *An introduction to qualitative research*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.
- Furlong, Andy in Fred Cartmel. 2007. *Young people and social change: new perspectives*. London: Open university press.
- Giddens, Anthony. 1991. *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Cambridge: Polity Press.
- Giddens, Anthony. 2000. *Tretja pot: prenova socialne demokracije*. Ljubljana: Orbis.
- Gillis, R. John. 1999. *Mladina in zgodovina: tradicije in spremembe v evropskih starostnih odnosih od 1770 do danes*. Šentilj: Aristej.

- Godina, Vesna V. 2014. *Zablode postsocializma*. Ljubljana: Beletrina.
- Griffin, Christine. 1997. Representations of the young. V *Youth in Society*, ur. Jeremy Roche in Stanley Tucker, 17–25. London, Thousand Oaks, New Delhi: The Open University.
- Hall, G. Stanley. 1904. *Adolescence: its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion and education*. New York: D. Appleton and Company.
- Hanžek, Matjaž. 2013. Kam naj usmerimo pogled? V *Kam plovemo? : premisleki o izhodu iz krize*, ur. Nina Šoštarič, 41–48. Ljubljana: Sanje.
- Heinz, R. Walter. 2009. Youth transitions in an age of uncertainty. V *Handbook of youth and young adulthood: new perspectives and agendas*, ur. Andy Furlong, 3–13. New York: Routledge.
- Hendry, B. Leo, Janet Shucksmith in John G. Love, ur. 1993. *Young people's leisure and lifestyles*. London in New York: Routledge.
- Hessel, Stéphane. 2011. *Dvignite se!*. Ljubljana: Sanje.
- Horvat, Marjan. 2011. Revolucija, ki se začinja? *Mladina* 23. Dostopno prek: <http://mladina.si/54222/revolucija-ki-se-zacenja/> (19. avgust 2016).
- --- 2013. Iz vstaje v stranke. *Mladina* 51. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/152187/iz-vstaje-v-stranke/> (19. avgust 2016).
- Huxley, Aldous. 2003. *Krasni novi svet*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kapš, Darja, ur. 2011. *Kam po krizi?*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.
- Keniston, Kenneth. 1969. Notes on Young Radicals. *Change in higher education* 1(6): 25–33.
- Klanjšek, Rudi. 2007. *Pogledi na družbeno spremembo*. Maribor: Slavistično društvo: Filozofska fakulteta.
- Koršič, Igor. 2013. Kako iz krize? V *Kam plovemo? : premisleki o izhodu iz krize*, ur. Nina Šoštarič, 18–24. Ljubljana: Sanje.
- Košir, Izak. 2016. Klasično pismo ali udeležba na demonstracijah imata še vedno veliko težo. *Mladina*. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/171734/klasicno-pismo-ali-udelezba-na-demonstracijah-imata-se-vedno-veliko-tezo/> (19. avgust 2016).
- Košir, Manca. 2013. Na etiki človek stoji in pade. V *Kam plovemo? : premisleki o izhodu iz krize*, ur. Nina Šoštarič, 10–17. Ljubljana: Sanje.

- Kramberger, Anton. 2010. Sociologija za spoj trhlih zgodb elit s hrepenenjem množic. V *Subkulture: prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*, ur. Andrej Fištravec in Andrej Naterer, 48–67. Maribor: Subkulturni azil.
- Kvale, Steinar. 1996. *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Larson, W. Reed, Bradford Benson Brown in Jeylan T. Mortimer, ur. 2002. *Adolescents Preparation for the Future: Perils and Promise. A Report of the Study Group on Adolescence in the Twenty-First Century*. Ann Arbor: The society for Research on Adolescence.
- Lauer, H. Robert. 1976. Social Movements and social Change: The Interrelationships. V *Social movements and social change*, ur. Robert H. Lauer, xi-xxviii. Carbondale: Southern Illinois University Press.
- Lavrič, Miran in Sergej Flere, ur. 2011. *MLADINA 2010: družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino. Maribor: Aristej.
- Makarovič, Jan. 1983. *Mladi iz preteklosti v prihodnost*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Marx, Karl in Friedrich Engels. 1967. *Izbrana dela: v petih zvezkih*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Marx, Karl. 2012. *Kapital I: kritika politične ekonomije*. Ljubljana: Naprej.
- Mattick, Paul. 2011. *Business as usual: The economic crisis and the failure of capitalism*. London: Reaktion Books.
- Murn, Ana. 2013. Zagotoviti pogoje za trajnostni razvoj in nova delovna mesta. V *Kam plovemo? : premisleki o izhodu iz krize*, ur. Nina Šoštarčič, 49–67. Ljubljana: Sanje.
- Patton, Michael Quinn. 2002. *Qualitative Reserch and Evaluation Methods*. Thousand Oaks: Sage publications.
- Pirc, Vanja. 2007. Slovenija je dolgoživa družba. *Mladina* 9. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/95278/slovenija-je-dolgoziva-druzba/> (19. avgust 2016).
- Prešeren, France. 2000. Zdravljica. V *Pesmi in pisma*, ur. Boris Paternu, 121–122, 260–263. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Rizman, Rudi. 2010. Aktualna globalna kriza, ki ni podobna tistim običajnim. V *Subkulture: prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*, ur. Andrej Fištravec in Andrej Naterer, 30–35. Maribor: Subkulturni azil.

- --- 2014. Krivec za globalno krizo – neoliberalizem. V *Čas (brez) alternative: sociološke in politološke refleksije*, ur. Niko Toš, 45–53. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Schurian, Walter in Karl W. Horst. 1976. *Autorität und Jugend: zu einer Sozialisierungstheorie des Jugendalters*. München: Reinhardt.
- Shanahan, J. Michael, Jeylan T. Mortimer in Helga Krüger. 2002. Adolescence and Adult Work in the Twenty-First Century. V *Journal of Research on Adolescence* 12(1): 99–120.
- Steinberg, Laurence. 1993. *Adolescence*. New York: McGraw-Hill.
- Sztompka, Piotr. 1993. *The sociology of social change*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Tanner, Lynn Jennifer in Jeffery Jensen Arnett. 2009. The emergence of emerging adulthood: the new life stage between adolescence and young adulthood. V *Handbook of youth and young adulthood: new perspectives and agendas*, ur. Andy Furlong, 39–46. New York: Routledge.
- Tomc, Gregor. 1989. *Druga Slovenija: Zgodovina mladinskih gibanj na Slovenskem v 20. st.* Ljubljana: Univerzitetna konferenca ZSMS, Knjižnica revolucionarne teorije.
- Touraine, Alain. 1981. *The voice and the eye – An analysis of social movements*. Cambridge: Cambridge university press.
- Ule, Mirjana. 1982. Mladina in identiteta. *Teorija in praksa* 19 (7-8): 901–905.
- --- 1996. Življenjski svet študentske mladine. V *Predah za študentsko mladino*, ur. Mirjana Ule, 13–118. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- --- 2000. *Sodobne identitete – v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- --- 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Ule, Mirjana in Vlado Mihelj. 1995. *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino.
- Wyn, Johanna in Rob White. 1997. *Rethinking Youth*. London/Thousand Oaks/New Delhi: Sage Publications.

PRILOGE

Priloga A: Raziskovalni vzorec v okviru izvajanja intervjujev

<i>Intervjuvanec/-ka</i>	<i>Starost</i>	<i>Status</i>
Matej	23 let	zaposlen, geodet pripravnik
Eva	17 let	uspešna gimnazijka
Aleksander	23 let	mladi študent prava
Amanda	17 let	dijakinja ekonomske šole
Gašper	20 let	pesimistični optimist
Miha	16 let	dijak lesarske šole
Barbara	25 let	zaposlena v zdravstvu
Aljaž	23 let	uspešen študent in športnik
Lucija	24 let	socialna delavka
Jernej	24 let	bodoči zdravnik
Jan	16 let	dijak
Ana	28 let	magistrica, zaposlena za določen čas
Lea	25 let	mlada gostinka
Erik	29 let	zaposlen, avtomehanik
Sabina	27 let	magistrica, zaposlena kot prodajalka
Lovro	15 let	mladi dijak, računalničar
Anja	27 let	učiteljica razrednega pouka
Vita	18 let	dijakinja in mlada plesalka
Nina	24 let	mlada študentka
Žiga	23 let	študent novinarstva
Špela	24 let	uspešna študentka
Katja	25 let	zaposlena ekonomistka
Tjaša	26 let	brezposelna mlada ustvarjalka
Primož	18 let	uspešen gimnazijec
Zoja	16 let	dijakinja

Priloga B: Vprašanja za intervju

- Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?
- Kaj je po tvojem mnenju glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)
- Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?
- Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?
- Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?
- Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati pri izvajanju družbenih sprememb, če sploh?
- Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?
- Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?
- Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?

Priloga C: Intervjuji s 25 mladimi

Priloga C.1: Matej – 23 let, zaposlen, geodet pripravnik

(1. julij 2016, Destrnik)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Vsekakor bi rad odrastel. Mislim, da sem preko polovice poti do tega, da odrastem. S tem ko sem končal oziroma končujem s svojim procesom šolanja, in s tem, da vsak dan redno odhajam v službo (pripravništvo), so se navade in tudi »stil« oziroma način življenja zelo spremenili oziroma prilagodili novi situaciji. Tudi za svoj avto moram sedaj poskrbeti sam, medtem ko so pred tem, v času šolanja, za to poskrbeli starši. Prav tako so poskrbeli za moje zdravstveno zavarovanje in mesečno naročnino za telefonsko storitev, za kar zdaj poskrbim sam. Rad pa bi dokončno odrastel s tem, da poskrbim za svoj stanovanjski problem in tako postanem popolnoma neodvisen od svojih staršev. Mladost je bilo obdobje učenja in uživanja hkrati. Bilo je obdobje brezskrbnosti, kjer smo »vedeli«, da bo nekdo že poskrbel za nas. S tem da bi postal popolnoma neodvisen, si tudi ustvaril družino in sam skrbel za »svoje probleme« in kasneje svoje otroke, bi postal popolnoma odrasel. Moj odnos do mladosti je bil zraven šole (OŠ, srednja šola, fakulteta) zelo povezan tudi z delom in s pomočjo na kmetiji ter ukvarjanjem s športom. Tukaj so nastajale še popoldanske »obveznosti« in tudi navade (redno obiskovanje treningov, čiščenje opreme itd.), ki so nekako »kradle« prosti čas v mladosti. Vendar sem kljub vsem obveznostim še vedno našel čas za otroško igro, sam in tudi s svojo sestro. Med odraščanjem mi je druženje s prijatelji vedno zelo veliko pomenilo. Veliko smo se družili in se skupaj zabavali (srednja šola, fakulteta). V času obiskovanja fakultete v Ljubljani sem naredil še en pomemben korak od mladosti k odraslosti. Postal sem deloma neodvisen in to je bila odlična šola oziroma popotnica za naprej. S tem ko sem dobil službo, pa se je moj način življenja med tednom kar zelo spremenil. Obveznosti do službe začneš jemati resno z mislijo »hočem si nekaj ustvariti in postati popolnoma neodvisen od staršev.«

- *Kaj je po tvojem mnenju glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti, ...)*

Glavna stiska mladih je po mojem mnenju nekakšna »mešanica« reševanja stanovanjskega problema in težave zaposlitve. Način šolanja, ki je (še) brezplačen, je po mojem mnenju še velika prednost v naši državi v primerjavi z drugimi državami v EU, mladim sploh ne predstavlja takšnega problema oziroma stiske. Mladi to zelo dobro izkoriščajo in se zaradi tega, po mojem mnenju, meja »odraščanja« prestavlja na višjo starostno letvico, kot je bila nekoč. Študij je postal veliko bolj dostopen za vse. Tukaj so privlačne tudi študentske ugodnosti, kot so prehrana, študentsko delo ipd. Največji problem je to, da se mladi, ko doštudirajo, ne morejo ponuditi na trg delovne sile, saj je ta zelo ozek oziroma tog. V velikem številu poklicev ljudi sploh ne iščejo že nekaj let, število mest za vpis na tisto fakulteto, ki te za to izobrazijo, pa ostaja enak. Glede na veliko število brezposelnih v Sloveniji, je to glavna stiska mladih, saj gredo študirat z namenom, da bi dobili službe, teh pa ni. Stanovanjskega problema ne moreš reševati, saj z delom preko študenta ne moreš toliko zaslužiti, čeprav želja je. Ker mladi ne dobijo službe, pa na načine, kot so podaljševanje študentskega statusa in s tem pridobljene ugodnosti, na nek način izkoriščajo državo, sistem. Vrtimo se torej v krogu, ki je lahko zelo začaran, ti pa še vedno nisi popolnoma »odrasel«.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno družbeno in politično stanje se mi zdi zelo nestabilno. Čeprav Slovenija tako velikih posledic recesije ni utrpela, kot je to bilo moč opaziti v drugih državah. Glede na prejšnja leta, se mi zdi situacija slabša. Slabša se iz leta v leto, iz vlade v vlado. Stvari ozirom vlade ne morejo biti stabilne, saj prihaja do osebnih »vojn« in stranke v parlamentu ne težijo več k enemu cilju, tj. razvoj in napredek RS, zmanjšanje števila nezaposlenih, preprečiti recimo t. i. »BRAIN DRAIN«. Dejstvo je, da se mladi vedno bolj odločajo za delo v sosednjih državah ali pa odidejo drugod po stari celini s trebuhom za kruhom.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Menim, da bi sprememba in to res radikalna, slej ko prej morala priti. Vrednot po mojem mnenju ne moremo spremeniti, lahko pa poskrbimo za to, da spremenimo prioriteto vrednot. Gledati moramo v prihodnost, ampak seveda z mislijo nase in tudi na družbo, v kateri živimo.

Slovenci smo premalo enotni, premalo dihamo eden za drugega, kot je mogoče to opaziti v drugih manjših, primerljivih državah. V vlado in na politično sceno bi morala priti povsem nova imena, novi obrazi, mogoče tudi malenkost mlajši ljudje, ki razumejo stiske mladih. Od osamosvojitve do danes smo ne samo korak stran od obljubljenе »druge Švice«, temveč kar nekaj atletskih krogov z zaprekami in ovirami.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Protestna gibanja in demonstracije so po mojem mnenju ravno odraz ljudstva. To, da povedo nekaj javno, da izrazijo svojo veliko nestrinjanje z razmerami. Hočejo opozoriti vlado na drugačen način, na način, s katerim bi pritegnili in spravili na noge tudi druge, ostale državljane RS. Take demonstracije in tudi vedno bolj pogoste so odraz tega, da nekaj v družbi ne »štima«. Menim, da lahko vplivajo na družbene spremembe, saj smo vendarle demokratična država, kjer BI NAJ vladalo ljudstvo, in prav je tako, da nam je omogočeno, da lahko izkažemo nestrinjanje z vlado, nestrinjanje z družbenimi normami na javni način.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Na demonstracijah doslej še nisem sodeloval. V prihodnosti bi mogoče sodeloval, če bi to na nek način pomenilo in pripomoglo k temu, da se zares spremeni način razmišljanja v državi in da se uvedejo korenite družbene spremembe. Takrat bi vsi mladi, zares vsi morali stopiti skupaj. Za izvedbo družbenih sprememb bi se bil pripravljen angažirati na način, ki ne bi ogrozil moje »kariere« oziroma delovnega mesta, bi pa bil s tem koristen.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi imajo vpliv na družbeno in politično dogajanje. Lahko rečemo, da so ravno mladi nosilci družbenih sprememb. Glede na to, da v RS prevladuje starejše oziroma staro prebivalstvo, vemo, da če bomo hoteli zagotoviti obstoj države in njeno suverenost ter stabilnost in tudi pogoje za izboljšanje družbenih norm ter vrednot, bo potrebno veliko bolj

»graditi« na mladih. Več se jih bo moralo vključevati v javne debate, v predloge o prenovi zakonov itd. Vlada RS bo mora začeti bolj upoštevati mnenja mladih oziroma reševati problem nezaposlenosti mladih in njihovega bega v tujino za boljšim življenjem. Menim, da je od mladih nasploh odvisen obstoj države v bližnji oziroma daljni prihodnosti.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Bodoči družbeni razvoj bo po mojem mnenju zelo počasen in upam, da bolj fleksibilen oziroma prilagodljiv razmeram v družbi, ki bodo takrat. Mislim, da se bo obrnilo v to smer, da se bodo uresničile moje želje. Ampak na žalost mislim, da takrat več ne bom spadal pod kategorijo »mladih«. V prihodnosti bi me mogoče lahko ogrozilo to, da bi država kot taka razpadla oziroma če bi RS izstopila iz EU in bi to pomenilo zaton, nazadovanje oziroma nov začetek. Začeti bi bilo treba z nič in leta bi spet minevala. Prihodnost za nas mlade ni najbolj optimistična, gledano kot kratkoročna prihodnost. Mislim, da se bodo stvari postavile na svoje mesto komaj čez nekaj deset let.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločil bi se za sprejemanje in upoštevanje družbenih ali skupinskih norm za dosego osebnega cilja in deloma tudi za upor. Protestiral bi za nekaj res pomembnega, vendar le v primeru, da bi to storila večina, saj menim, da se zgolj z večino lahko doseže cilj oziroma resneje opozori na družbene probleme, kot s kakšnimi manjšimi upori. Če pa bi bilo resneje ogroženo moje delovno mesto, bi se raje prilagodil, saj ne veš, ali bi te jutri kar tako čakala služba oziroma boljše življenje. Če bi bil upor neuspešen, bi lahko sprožil kup slabih posledic, ki bi vodile k zelo negativnemu rezultatu za mlade v družbi. Če pa drugih rešitev več ne bi bilo, bi vsekakor stopil v boj za boljši jutri, tako moj in boljši jutri vseh mladih v državi.

Priloga C.2: Eva – 17 let, uspešna gimnazijka

(5.julij 2016, Žetale)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Po eni strani bi rada odrasla, da bi bila neodvisna od staršev, si služila svoj lasten denar. Po drugi strani pa v mladosti nimaš drugih skrbi, kot da poskrbiš za šolo, pomagaš doma, ne skrbi pa te za račune, za streho nad glavo. Z odraslostjo pride veliko odgovornosti in mislim, da je vsako obdobje posebno in ne moremo večno ostati mladi.

- *Kaj je po tvojem mnenju glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)?*

Mislim, da je stiska mladih danes predvsem v možnosti zaposlovanja, saj kljub temu da mladi končajo zeleni študij, nato ne dobijo dela v svoji stroki. Skoraj prepričani smo lahko, da to, za kar se šolamo, ne bo naš poklic, vsaj v Sloveniji ne. Tako se po končanem študiju danes veliko mladih ne osamosvoji, živijo pri svojih starših, si ne poiščejo lastnega prebivališča, saj jim je tako lažje, ne rabijo plačevati najemnine, skrbeti za hrano itd. Možnosti se nam bolj odpirajo v tujini, kar pa marsikomu predstavlja problem.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno družbeno in politično stanje se mi zdi slabo. Glavni krivec smo ljudje sami, ker vedno bolj gledamo samo na svojo korist, ne glede na ceno. Kako je bilo prejšnja leta, težko ocenim, ker se bila premlada in o tem nisem razmišljala. V bistvu glede političnega stanja nisem najbolj na tekočem, saj me politika ne zanima. V zadnjem času sem se bolj zanimam le za izhod Velike Britanije z Evropske unije. Družbeno stanje pa je odvisno od družbe, ki jo obravnavamo. Zagotovo je velika sprememba glede na prejšnja leta množična uporaba elektronskih naprav, kar je zelo spremenilo načine sporazumevanje med mlajšimi in tudi

starejšimi generacijami. Mislim, da so se posledično tudi vrednote v družbi zelo spremenile, ljudem so bolj pomembne materialne dobrine, ugled v družbi, družbeni status.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Mislim, da bi bile potrebne spremembe v naši družbi, da bi ljudje imeli osnovna načela, bi bili bolj odprti glede sprememb v družbi, bi sprejemali drugačne od sebe, saj je danes v moderni družbi že čas, da ljudje več ne bi imeli toliko predsodkov glede npr. istospolno usmerjenih, ljudi, ki imajo drugačna prepričanja kot mi sami, se drugače oblačijo ... Definitivno potrebujemo tudi več pravic o odločanju.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Nisem bila preveč pozorna na njih. Glede vpliva na spremembe pa odvisno, za kakšno gibanje gre, glede česa, kdo je predstavnik. Dosti gibanj gre hitro v pozabo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripraviljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Ne, nisem sodelovala. Mogoče bi sodelovala, če bi bilo gibanje glede nečesa, kar bi zadevalo mene, kar bi me zanimalo. Kar se tiče družbenih sprememb, so bolj odvisne od vsakega posameznika, zato bi bilo najbolje, če vsak pri sebi »uvede« kakšno družbeno koristno spremembo, potem pa se bo tudi družba na splošno začela spreminjati.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Seveda imajo/imamo. Na mladih stoji svet, pravi star pregovor. Vsaka generacija ima svoj način mišljenja, drugačnega od drugih in le tako, da poslušamo vse, lahko dosežemo spremembe.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Mislím, da bo takšen, da bo omogočil uresničevanje mojih ambicij, želja. Glede ogroženosti v prihodnosti ne razmišljam in se ne počutim ogroženo. Menim, da imamo mladi optimistično prihodnost.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral, za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločila bi se za boj za boljše stvari, ne za boj proti nečemu.

Priloga C.3: Aleksander – 23 let, mladi študent prava

(5. julij 2016, Janežovski Vrh)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Vsi smo radi mladi. Ko smo mladi, pa si želimo biti kot odrasli, torej da čim prej delamo, ustvarjamo in se ukvarjamo s stvarmi, ki so rezervirane za "odrasle". Torej mnogokrat se zgodi, da ne zaužijemo vseh prednosti nekega obdobja, ker se preveč ukvarjamo s tistim, kar je bilo ali še bo. Torej kaj želim? Zagotovo to, da v obdobju mladosti in odraslosti kar se da dobro užijem prednosti vsakega izmed obdobj. Zagotovo pa je mladost tista, v kateri nosimo manj odgovornosti in smo tako manj obremenjeni, pod manjšim stresom in potem takem bi si želel biti dlje mlad. Zagotovo pa je mladost naložba za odraslost in tako nosi posebno odgovornost.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Problem je zagotovo v zaposljivosti mladih profilov, ki so se ustvarili skozi študijske procese, ki se jih na trgu dela niti ne išče. Problem mladih je v nasičenosti informacij, med katerimi niso sposobni filtrirati in zaradi te zmedenosti ostajajo v varnem okolju doma.

S stisko se soočamo tako starejši, mlajši, naši starši, dedki, babice ... Mislím, da je največja stiska oz. strah povezan z vseobsegajočo negotovostjo in s številom opcij oziroma možnosti, ki jih ima mladi danes na razpolago. Nekoč je bila možna ena pot, na njej so bili mladi srečni, ker niso vedeli, da obstajajo druge poti. Danes je poti neskončno, kar prinaša zmedenost, negotovost, nepredvidljivost, sprejemanje težjih odločitev, obsojanje družbe ...

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno politično stanje ni v najboljši formi, saj se v hramu demokracije dogaja vse prej kot demokracija. Stranke postavljajo svoje karizmatične voditelje na piedestal in jih slavijo, kot da so polbogovi in nezmotljivi. Pomembno je reči, da je demokracija vladavina povprečnih, ampak se je skozi zgodovino pokazal kot še najbolj prijazen sistem do svobodnega človeka. V slovenskem političnem prostoru pa se z avtoritarnimi voditelji zagotovo to kruši. Krivec? Krivci smo sami. S podpiranjem takšnih ali drugačnih. Družbeno stanje pa se mi zdi, da se počasi izboljšuje, odpirajo se delovna mesta, ekonomska situacija se po mojem mnenju izboljšuje.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Vsak si želi sprememb, ki bi bile njemu lastne in koristne. Zagotovo se družbene vrednote v slovenski politiki zlorablajo. Napaka nas samih je, da ne znamo filtrirati informacij. Premalo zaupanja in preveč zlorab zaupanja. Pa vendar kot družba, država moramo delovati v smeri skupnega dobrega, razvoja in posledično za naše kvalitetnejše življenje.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije so v svobodni, pravni državi ustavno varovane kot pravice posameznikov, da izrazijo nezadovoljstvo z določeno konkretno zadevo ali celo s celotnim sistemom. Vendar sam podpiram stavke, ki se manifestirajo skozi obliko argumentov. Reševanje sporov na miren, human način. Odločno obsojam vse demonstracije, katerih cilj je uničevati družbeno lastnino in bogastvo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sem sodeloval, ampak za mizo in ne kot si sami predstavljamo demonstrante na ulici, z žaljivimi napisi in podobno.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi smo pogon družbenih sprememb. Mladi moramo v to verjeti, kajti le tako se da doseči zeleno. Mladi so preveč neodgovorni in ne spoštujejo demokratičnih institutov, kot so volitve, referendumi, saj se jih ne udeležujejo. Najlaže je sedeti doma v udobnem kavču in pred televizijo kritizirati družbenopolitično dogajanje, za kar smo vsi usposobljeni.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Imajo. Mladi morajo postati bolj aktivni, se povezovati, družbeno postati kritični in kritični predvsem do sebe. Zagotovo se vse želje posameznika še ne morejo uresničiti, saj nas je preveč na svetu z različnimi željami. Ampak tiste realne pa se zagotovo da uresničiti s trdim delom, z odrekanjem in z vztrajnostjo.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral, za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Kaj je tisto pomembno? Za pravice in temeljne svoboščine bi se zagotovo uprl. Za boljši jutri, zagotovo.

Priloga C.4: Amanda – 17 let, dijakinja ekonomske šole

(7. julij 2016, Gorišnica)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

V mojem življenju so bile stopnje, v katerih sem imela različne želje o odraščanju. V otroštvu sem želela odrasti, postati velika kot moji vzorniki. Sedaj ko sem se seznanila z realnim življenjem, vem, da nočem odrasti. Odraščanje je bedno, saj sprejemaš odgovornosti in si pod večjim pritiskom. V mladosti je vse bolj preprosto, brez obveznosti, brez stresa, kdo bi to zamenjal za odraslost. Tako da, po eni strani bi rada hitro odrasla, po drugi pa ne. Hitro bi rada odrasla zato, ker postaneš bolj samostojen. Živiš sam zase, skrbiš za svoje stvari, imaš neke redne obveznosti, kot so služba, otroci, obveznosti doma. Ampak vseeno je bolje, da ne odrastemo, saj ko smo odrasli, smo preveč preobremenjeni.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Največja stiska mladih je vsekakor prihodnost. Kam najprej? Katera šola je zame? Ali bom kdaj dobil poklic? To so različna vprašanja, ki si jih postavljamo vsak dan. Stiska mladih je vsekakor pomanjkanje denarja in pa šolanje, kjer so visoki standardi za nadaljnje vpise. To med mlade prinaša veliko stresa, še posebej če so pod pritiskom staršev. Stiska današnje mladine je po mojem tudi denar. Že ko smo v osnovni šoli ali v srednji, kjer koli v glavnem, vsi gledajo na videz in kakšne obleke nosiš. Če nisi oblečen po modi, te lahko drugi izločijo iz družbe. Če nimaš denarja, si ne moreš privoščiti niti šolanja in ne moreš postati to, kar si želiš.

Denar ni glaven, je pa veliko odvisno od njega.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Družba se razvija in z njo tehnologija, ki je največji vzrok za današnjo asocialnost. Tehnologija zelo olajša človeško življenje, vendar ga tudi poneumlja in dela asocialnega. Kar pa se političnega stanja države tiče, vsi vemo, da nam ne gre dobro. Kar pa se stanje politikov tiče, pa vemo, da jim gre prav dobro. Glavni krivci za sedanje razmere so vsekakor naši voditelji države, ki si mažejo roke z umazanim denarjem. Po mnenju starejšega prebivalstva so bile v prejšnjih letih vsekakor boljše razmere. Ja, tako da naše družbeno in politično okolje ni dobro. Razmere v Sloveniji so grozne. Bogi navadni delavci delajo za minimalno plačo, medtem, ko pa politiki sedijo v parlamentu v klimatiziranem prostoru in so plačani po par tisoč evrov. Za vse te razmere v Sloveniji so krivi politiki, saj tega ne popravijo.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Vsekakor moramo spremeniti povezanost in sodelovanje družbe. Da ljudje stopimo skupaj in nekaj naredimo. Tega ni več, dandanes še soseda težko prepričaš, da sodeluje s teboj. Pravice so zapisane takšne, kot so. Vsak ima svoje pravice, nekateri jih upoštevajo, druge ne. Nekateri jih hočejo imeti več, nekateri pa jih sploh ne uveljavljajo. Vsekakor potrebujemo spremembe in več pravic ter manj obtoževanja drugačnosti. Jaz pravim, seveda potrebujemo spremembe. Spremembe so dobre!!! Lahko bi recimo naredili kakšne nove zakone. Lahko bi legalizirali marihuano, podprli istospolne partnerje, visoke kazni za posiljevalce, večje plače za navadne delavce.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije so dobre, to pomeni, da vsaj nekaj ljudem ni vseeno, kaj se dogaja v državi.

Nekatera vplivajo, nekatera ne, odvisno od situacije in velikosti demonstracijske skupine. Tako da jaz podpiram demonstracije in proteste, saj s tem želijo ljudje narediti spremembe. Hočejo uveljaviti nekaj drugačnega. Mislim, da protesti lahko vplivajo na odločitve. Vendar imajo politiki še vedno glavno besedo pri tem. Ampak več ljudi bi protestiralo, več bi bilo možnosti, da jim uspe.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljn angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sem sodelovala v Mariboru na protestu ob odstopu tedanjega župana Kanglerja, zgolj iz radovednosti, ne iz namena. Bi sodelovala, ampak v bolj koristnih, kot je naš planet, ki ga onesnažujemo. Pripravljena sem storiti, kar je dobro za okolje.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi nimajo velikega vpliva, saj večina mladostnikov sploh ne ve, kaj se dogaja. Vedo le to, kaj slišijo od svojih staršev.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Družbeni razvoj se razvija zelo počasi. Ne, verjetno ne bo omogočil mojih ambicij, saj ni veliko prihodnosti v naši državi, še posebej če ni dovolj kapitala. Prihodnost je skrivnost, lahko bo dobra, če bo sreča, drugače ne, saj v naši državi mladi nimamo velikih možnosti. Fajn pa bi bilo, če bi čez nekaj let bil zakon narejen tako, da bo vsak, ki bo hodil v službo, dobil minimalno plačo, 800 evrov, potem pa večji bo položaj, več boš dobil. Medtem ko bi pa politiki dobivali minimalno plačo 800 evrov. V prihodnosti se bojim, da me bodo ogrozili tudi vremenski pojavi. Ljudje zelo onesnažujejo naravo, zato nam vrača v obliki hudih poplav in neviht. Če bomo tako nadaljevali, bomo kmalu začutili moč orkanov in velikanske toče.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral, za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Izbrala bi upor. Bi protestirala in se upirala za kakšno pomembno stvar in bi vstopila v boj za boljši jutri.

Priloga C.5: Gašper – 20 let, pesimistični optimist

(8. julij 2016, Ptuj)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Bi rad odrasel, saj se že počutim dovolj izkušenega v življenju. Zrem novim ciljem naproti. Moj odnos do mladosti oziroma starosti pa je ta, da dokler mladost traja, jo moraš uživati, ko pa odrasteš, pa moraš ostati odrasel. Trenutno povsem uživam v dejstvu, da sem še mlad. Ko odrasteš, imaš v življenju vedno več odgovornosti in manj prostega časa. Po svoje pa se tudi veselim odraščanja, dokler bo to postopoma. Začneš si ustvarjati neko lastno življenje, na katerega, če ti uspe, si lahko zelo ponosen.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Glavna stiska mladih je brezposelnost. K temu veliko pripomore naša vlada, ki še vedno viša delovno dobo. S tem bo brezposelnost med mladimi postala še večja. Drugi problem pa je tudi način šolanja, saj se vedno gleda samo na znanje teorije, nič pa na prakso. Primer: Mlad fantič, ki mu v šoli ravno ne gre dobro od rok, se hoče vpisati na medicino za kirurga, ampak ne bo sprejet, ker nima dovolj visokih ocen. Ta fantič bi postal najboljši kirurg na svetu, saj zna rezati. Po drugi strani pa en zelo pameten pride na medicino, ampak kaj, ko pa ne zna niti skalpela v roki držati. Težava se mi zdi tudi prehod iz študenta v samostojnega odraslega človeka. Večini primanjkuje izkušenj, zato se je bistveno težje zaposliti. Mladi bi se radi ločili

počasi od staršev, brez dobrega dohodka pa je to zelo težko. Tudi cene nepremičnin so precej velike in jih je težko pokriti.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno družbeno in politično stanje je v razsulu. Naša vlada premalo da na ljudi. Vsi gledajo samo nase. Z našim premierjem na čelu lažejo ljudstvu in potem tudi temu, kar rečejo, verjamejo. Posebej levičarske stranke gledajo samo nase in kako čim več zaslužiti. Situacija se glede na prejšnja leta nedvomno slabša. Posledica tega je veliko več samomorov, ropov, raznih napadov. Kriva pa je vlada. Ljudje pravijo, češ ja, saj ste nas vi volili. Ja koga pa bi naj volili, če so vedno eni in isti na voliščih, če pa že kandidira kakšen pameten človek, ki bi znal kaj storiti z državo, pa ga drugi prikažejo v najslabši luči.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Ja naša družba potrebuje velike spremembe. Jaz bi nazaj uvedel obvezen vojaški rok, saj ko gledam te mladostnike, ne vedo nič drugo delati, kot da visijo za računalniki in telefoni. Resda smo v času »kibernetizacije«, ampak vseeno naj gre ven s prijatelji, se igra v naravi. Spremembe so potrebne tudi v političnem vrhu, saj tako ne gre več naprej. Mislim, da družbe ni potrebno spreminjati, ampak le poudariti trenutne vrednote in zagotoviti, da se jih bodo ljudje držali. Prelahko je ljudem uiti kazni, ko ne upoštevajo temeljnih družbenih načel.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije so potrebne, saj samo na tak način lahko ljudstvo nekaj doseže, saj samo tako politični vrh prisluhne ljudstvu. To pa tudi zato, ker se bojijo, da bodo izpadli nesposobni v svetu, če bomo imeli vsak dan demonstracije. Lahko vplivajo na spremembe, samo se mora tudi spremeniti mišljenje nekaterih državljanov. Potrebna bi bila kakšna državna revolucija!!

Je pa res, da demonstracije nimajo večjih vplivov oz. imajo vpliv, dokler z gibanjem povzročajo odgovornim škodo. Za spremembe je potrebno po nekem uspehu nadaljevati in ohranjati doseženo, saj se stanje zelo hitro lahko vrne v prvotno.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem še sodeloval na nobenih demonstracijah, sem pa pripravljen takoj demonstrirati, saj si tudi jaz želim boljšo prihodnost zase in za moje potomce. Pripravljen sem narediti veliko stvari za boljšo Slovenijo. Ampak, če protest ne bil potencialno res dober za spremembe, se ga ne bi udeležil.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Imajo lahko ravno takšen vpliv kot drugi. Pri osemnajstih si polnoleten in se lahko pridružiš različnim gibanjem, družbam ali strankam. Mogoče je slabost le pri pomanjkanju izkušenj, ki so pomembne pri prepričevanju drugih. Ampak, ja, mladi so prihodnost. Na mladih svet stoji. Veliko mladih je tudi v kakšnih političnih strankah in tudi tam lahko kaj spremenijo, a le če se bodo dovolj borili.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Po mojem mnenju bo še družbeni razvoj nekaj let v zatonu. Dokler se stvari korenito ne spremenijo mislim, da ne moremo govoriti o razvoju družbe. Mislim, da mladi nimamo ne vem kakšne prihodnosti, bojim se, da naša država sploh več ne gleda na mlade, ampak samo nase in kako bi čim več denarja pospravili v žep. Če se bo delovna doba še vedno podaljševala, sem precej zaskrbljen, saj se bo vse težje zaposliti. Hkrati pa mislim, da se gospodarsko stanje počasi izboljšuje, kar bi nam mogoče znalo olajšati življenje. Trenutno sem pol-pol pesimistično-optimističen, mislim, da si lahko z iznajdljivostjo in delom skoraj vsak ustvari lepo življenje.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral, za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Sem takoj za upor. Takoj bi se upiral, se boril. Vsi smo že v boju za boljši jutri, samo se tega vsi še ne zavedamo.

Priloga C.6: Miha – 16 let, dijak lesarske šole

(9. julij 2016, Polenšak)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Meni je osebno zdaj ful v redu. Pač imamo se v redu, šola, treningi, zabava. Jaz bi kar ostal star tako, kot sem, no mogoče kaki dve leti več, da bi še imel izpit za avto pa to ... Zdaj nimam neke skrbi, šola edino. Ful se družimo, hodim na rokomet, smo s kolegi dosti skup. O tem, kako bom ko bom čisto odrasel, niti ne razmišljam. Verjetno služba pa svoj denar. Samo se ne obremenjujem s tem. Ko si odrasel, imaš dosti skrbi, pa obveznosti, nonstop neke. Jaz zaenkrat nimam neke želje, da bi bil več star. Glede na izkušnje in privilegije, ki ti jih omogoča mladost, zaenkrat nočem odrasti.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Kaj te vem, mogoče to, da ni neke dosti služb ... pač ful je brezposelnih pa to. Šolo še narediš, samo pol ni neke delovnih mest. Pa večinoma jih hodi v gimnazije, potem pa nimajo poklica. Samo jaz itak hodim v lesarsko, se da marsikaj, pač greš na svoje pa te neke delaš. Se bajto pa si te že zrihtaš, ali pa kako stanovanje če maš denar. Pa o prihodnosti pa tak neke brez veze razmišljati, če je vse bolj tak, kaj te veš, kaj še bo. Če pa ne tu pri nas, pa greš pač v tujino, saj je te tam dosti dela, pa še blizu je Avstrija. Sicer pa še tak ne vem, ki bom pa kak, saj se še mi ne mudi.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Sicer se ne neke s politiko ukvarjam, pa niti ne gledam tega, samo se itak skoz neke isti menjujejo pa to. Meni je to tak brez veze, tak samo kradejo, pa vsaki samo na sebe gleda. Pa skoz so isti ministri pa direktorji, samo če maš neke veze, lahko nekam prideš, drugače pa tak nič ne moreš. Tak nikogar ne zanima, kaj bo z nami pa z mladimi. Meni se zdi, da je vedno samo slabše, pač zdaj bi naj bilo malo boljše s to krizo pa recesijo. Za vse to pa so itak krivi ti politiki, ki se ne vejo nič zmeniti, pa vsaki neke po svoje samo da drugemu kontrira. V tujini majo to boljše zrihtano.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Če sem čisto iskren, niti ne vem, kaj to pomeni... ja saj vrednote tak ma vsaki svoje, ne. Pač družina, poštenost, pa to. Saj solidarni pa smo, ali ne, če pa je ful teh organizacij, ki pomagajo deci v Afriki pa pač ti Rdeči kriz pa Unicef pa te fore. Pa ni zdaj več rasizma. Saj tak v splošnem smo v redu družba, saj se skoz neke razvija pa to. Edino res bi mogoče lahko bili bolj vsi enaki, ne da so na eni strani taki bogati, na drugi pa taki reveži, malo bi se to lahko zrihtalo. Politiki pa tak, ko sem reko, da so pač brez veze, tak nimamo neke koristi od njih. Politični vrh bi se lahko malo zamenjal, pa da bi se malo neke uredilo glede plač, da bi lahko malo boljše vsi skupaj živeli.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Saj to, da so protesti, pa je dobro, tako vsaj pokažemo, da neke ni vrede. Saj to večinoma protestirajo proti nepoštenosti, pa ko so neplačani pa ostanejo brez služb. To res ne gre tak. Meni se zdi, da nekdo pove, kaj je narobe pa to tako, da vidijo vsi dobro, ker samo tako se bodo še drugi postavili za sebe pa se bo kaj spremenilo. Saj marsikaj so že dosegli s temi protesti, so se pol neke sindikati se zavzeli za ljudi pa se je neke naredilo. Saj je vedno tako,

če se ne »zbuniš« za sebe, te sploh nihče ne opazi. Mi se v šoli na primer tudi postavimo za sebe.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Ne, to še nisem nikoli. Bi pa sodeloval, sploh če bo šlo za mene. Zdaj zaenkrat se s tem res še ne bi obremenjeval pa saj toliko, ko sem zdaj star, itak ne morem neke narediti. Pol ko bom pa enkrat v službi pa to, bom pa sodeloval na takih shodih, da se vidi, da vsi skupaj držimo, pa pokažemo politikom, da je treba neke spremeniti.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Ja, zdaj tak mladi, ko smo mi, ko še sploh nisi polnoleten, po moje ne. Pol ko si pa študent pa so študentske organizacije, pa maš že neko izoblikovano osebnost, pa lahko, pa bolj že razmišljaš o vsem, zdaj pa me res take stvari še ne skrbijo. Saj pol že lahko kake predloge daješ pa podpisi se zbirajo pa lahko vplivaš na neke odločitve, predvsem take, ki se tičejo mladih pa naše prihodnosti.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Jaz mislim, da mam v redu prihodnost, saj vedno je tako, da se nekak znajdeš. Zdaj še točno ne vem, kaj si bom čez par let vse želel, samo trenutno lahko uresničim svoje želje pa ambicije. Ne vem, kaj bi me lahko ogrožalo, to da nimaš kaj za delat. Res ne vem.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Za upor. Ja, itak da bi protestiral, saj kot sem že rekel, da če bi šlo za mene, bi takoj šel na proteste pa pomagal, kako bi se le dalo.

Priloga C.7: Barbara – 25 let, zaposlena v zdravstvu

(9. julij 2016, Dornava)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Mladost je eno najlepših obdobij, povezano je s šolanjem, zabavo in prijatelji. Takrat je življenje najbolj brezskrbno, čeprav se tega takrat ne zavedamo. Naš čas posvečamo predvsem zabavi in temu, kar želimo početi. Takrat, ko odrastemo, pa v življenju prevladujejo predvsem stvari, ki jih moramo opraviti in vsakodnevne obveznosti, ki niso nujno tisto, kar želimo, nismo odgovorni samo za sebe, ampak tudi za druge (na primer otroka, ko si ustvarimo družino). Kljub temu, da je mladost lepo obdobje in si včasih želimo, da ne bi odrastli, je vsak čas življenja po svoje lep. Že kot najstnica sem si predstavljala, kakšno življenje si želim, ko odrastem. O tem, da si ustvarim družino, se osamosvojim v smislu finančne plati in si poskrbim za stanovanjski problem. Zase lahko rečem in se tudi počutim odraslo, šolanje sem skoraj dokončala, že leto dni sem zaposlena in sem finančno neodvisna od staršev. Imam vsakodnevne obveznosti in dolžnosti. Mislim, da je pri mojih letih čas, da si odrasel in se temu primerno tudi vedeš.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Stiska mladih je v današnjem času povezana s kombinacijo vsega zgoraj naštetega. Velikokrat je tako, vsaj pri današnjih mladih, da šolanje več ali manj uspešno zaključijo, si pridobijo relativno visoke izobrazbe, na koncu pa se srečajo s problemom nezaposljivosti. Sam problem je že v samem sistemu šolanja, ki izobrazuje kader, ki je nepotreben ali sploh zanj ni sistematiziranih delovnih mest (poplava raznoraznih študijskih smeri). Tako visoke izobrazbe pa mladi dosejajo predvsem zaradi možnosti opravljanja dela preko študentskega servisa in

zato podaljšujejo trajanje študija. Ko študij zaključijo, se srečajo s problemom nezaposljivosti, prostih delovnih mest je zelo malo oz. so predvsem za ljudi s srednješolskimi izobrazbami, ki pa jih skoraj ni (parketarji, monterji, vozniki tovornih vozil, čistilke in podobno). Posledično, če mladi niso zaposleni, so finančno še naprej odvisni od staršev in ne morejo reševati stanovanjskega problema, njihova prihodnost pa je negotova. Doživljajo stiske in se znajdejo v začaranem krogu in s kupom problemov ter v končni fazi izgubo volje. Velikokrat je kljub doseženi izobrazbi potrebno prekvalificiranje in iskanje alternativnih rešitev. Današnji mladi se posledično zelo pozno osamosvojijo in uredijo svoje osebno življenje.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno politično in družbeno stanje je zmešnjava. Politična negotovost države, krize, v katerih se je država znašla, in kup nerešenih problemov, ki jim ni videti konca, se odražajo na celotni družbi. Oblast (ministri, predsedniki vlade) v državi se nenehno menjava, nihče ne opravi svojega dela tako, kot je treba oz. nima niti možnosti dokončati zadanega. Menjamo vlado, pa smo že v prvem momentu nezadovoljni – človek si komaj začrta neki plan, pa mu sploh ne damo možnosti, da proba. Tako kot mi ne, ko nekaj delamo in imamo neki cilj, pa vmes mogoče pademo in obupamo. Ne vemo čakati in ne vemo vztrajati. Hitro smo nezadovoljni in želimo spremembe na boljše v trenutku. Politiki s svojim delovanjem kažejo svojo neodgovornost do ljudi, pri njihovem delu se ugotavlja veliko nepravilnosti in s tem dajejo zelo slab zgled družbi. Tako kot je obnašanje vodilnih v državi in nered, ki vlada pri njih, takšen je tudi v družbi. Ljudje zgubljajo svoje temeljne vrednote. Nimajo možnosti dostojnega življenja, ker je v državi velika brezposelnost ali živijo na pragu revščine. Njihova potrpežljivost je vse slabša in obnašanje temu primerno. Krivec za situacijo, tako politično kot družbeno, zagotovo ni samo eden, očitno je v napačni smeri šlo že od samega začetka obstoja naše države. Naši politiki so ubrali bolj pot, kjer bodo delovali v korist sebe in ne v korist celotne države in družbe. Potrebne bi bile korenite spremembe na vseh segmentih družbe in ne samo golo zgledovanje po vseh mogočih drugih uspešnih državah in spreminjanje naših načrtov in planov neprestano, ko pa sami nimamo še niti temeljev za to. Za vsak uspeh je potreben čas, potrpežljivost, vztrajnost in trud, nič ne nastane od danes na jutri.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Zagotovo. Potrebujemo spremembo naše družbe, predvsem in v prvi vrsti v smislu vrednot. Nekoč, naši dedki in babice, so živeli z veliko manj materialnega, ampak veliko bolj srčno. Solidarno eden do drugega, v povezanosti in normalnih medčloveških odnosih, pripravljeni pomagati in deliti. Tega danes skoraj nismo več sposobni, vsak gleda predvsem nase. Živimo v nestrpnem svetu in težko sprejemamo drugačnost. To se kaže vsak dan že v dnevnikih poročilih, katerih teme se neprestano sučejo okrog migrantov, homoseksualcev, revežev ... Zelo težko se postavimo v kožo nekoga drugega in nam manjka empatije. Zdi se mi, kot da smo obstali v času ali se vračamo celo v preteklost in se spet delimo na ene in druge (bogate- revne, črne-bele, migrante-domačine, normalne in nenormalne ...). Potrebujemo predvsem dober vzgled, ki se naj začne pri naši državi, državi, ki bo sprejemala drugačnost, državi ki zna biti solidarna, državi, ki je poštena, in takšni naj bodo tudi njeni vodilni. Dober vzgled in vrednote, ki jih bo kazala ljudem se bodo odražale tudi v družbi. Tak kot se zdaj odraža slab vzgled.

Ampak, saj že če pogledamo človeške odnose, saj se ne znamo več pogovarjati in reševati odnosov – tak kot sem že prej rekla – že otroci več ne vejo počakati, ne vztrajati. Ne vejo čakati na igračo, ne vztrajati, da se kaj naučijo ... vse po liniji najmanjšega odpora. Saj, krivimo tiste »gori«, ampak se niti ne zavedamo, da že mi mladi dajemo slab vzgled prihodnjim generacijam. In če ne bomo začeli drugače razmišljati, tudi naši otroci ne bodo drugače razmišljali.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Nekako in nekdo mora pokazati, da je v družbi nekaj zelo narobe, da se ljudje ne strinjamo s trenutnim stanjem. Na žalost, kljub tem, ki grejo izven meja, vandalizmu in grobemu protestiranju (kar seveda ni prav), nismo slišani. Nismo slišani na lep in ne na grd način. Nekdo oz. naša država ni pripravljena prisluhniti ljudem in stopiti korak ali dva nazaj in nato narediti enega velikega naprej. Če lahko ta gibanja vplivajo na korenite družbene spremembe, težko rečem. Lahko bi vplivala, če bi politiki imeli posluš in bili pripravljene poslušati. Samo

javne debate in obtoževanja eden drugega, valjenje krivde na nekoga drugega, ne bo nič spremenilo. Politiki ne znajo prisluhniti niti eden drugemu, kaj šele malemu človeku. Mislim, da bi do sprememb lahko prišlo le takrat, če se bomo spet znali vrniti k našim temeljnim vrednotam in znali delovati v enaki smeri in v skupno dobro za isti cilj.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem sodelovala še na noben protestnem gibanju. Pri tovrstnih stvareh me moti predvsem to, da velikokrat protesti in demonstracije pomenijo tudi vandalizem in grobost. Žalosti me, da so takšna gibanja sploh potrebna. Ker nisem ravno človek, ki bi se politično opredelila ali vstopila v kakšno od strank ali podobnih organizacij, mislim, da veliko ne morem vplivati na spremembe oz. v kakšni smeri bi naj te šle. Če bi moj glas lahko pripomogel v smislu podpisa kakšne peticije ali česa podobnega, bi z veseljem pristopila, da bi pa bila aktivna kot član kakšnega gibanja, pa si trenutno ne predstavljam. Vendar vsemu puščam odprto pot, ker nikoli ne veš, kako vse se boš še v življenju udeleževal.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mislim, da prav posebej velikega vpliva nimamo. Sicer študentske organizacije se borijo za pravice in dobro mladih in tistih, ki se izražajo. Do neke mere lahko izrazimo svoje mnenje in se borimo za svoje pravice ter izkazujemo svojo voljo. Na politično dogajanje mislim, da nimamo prav posebnega vpliva, ker tudi v parlamentu ni predstavnika mladih, tistega, ki bi lahko predstavil naše poglede in vplival na določene stvari, ki se tičejo mladih. Na družbene spremembe pa bi lahko vplivali, v smislu da poskušamo delovati drugače kot naši predhodniki, se borimo za svojo prihodnost in prihodnost naših otrok. Izpostavimo problematiko šolstva, problem brezposelnosti in težav, kako postati neodvisen. Kljub temu moramo ponovno biti slišani in se spremembe zgoditi v samem vrhu. Posameznik ali ena stranka mladih očitno ne more rešiti tako kompleksnega problema, kaj šele spremeniti celotne družbe. Vseeno so vaje države predvsem v rokah drugih, ne mladih, ti pa imajo za naše probleme očitno premalo poslušnosti ali interesa, da bi rešili naše težave.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Res upam, da bo naš družbeni razvoj pozitiven. Toliko časa že govorimo, da se bodo stvari enkrat morale spremeniti, da takšne razmere, kot so zdaj, ne morejo vladati vedno. Ampak vse bolj imam občutek, da stvari grejo le še na slabše in slabše. Potrebne bodo res korenite spremembe, res nimam ideje, kakšne in kdo bo naredil ta velik korak. Mogoče bodo našo oblast spet prevzeli tujci in sami res nismo sposobni voditi države tako, da bi ljudem omogočili spodobno življenje (službe ipd.). Trenutno še nimam občutka, da je situacija takšna, ki bi omogočala uresničitev mojih želja (kar se tiče zaposlitve, ki je primerna moji izobrazbi in vloženemu trudu v šolanje, neodvisnost). V prihodnosti brez sprememb v družbi, ne bom mogla uresničiti vseh svojih želja in ambicij, verjamem pa in ostajam optimistična, da lahko s trdom in delom uresničim marsikatero željo. V prihodnosti me lahko ogroža predvsem to, da ne bom imela zaposlitve, ker brez tega, da bi se počutila koristno in ustvarjalno, preprosto tudi volje človeku preprosto zmanjka. Verjamem, da naša prihodnost ni odvisna samo od drugih in družbe, ampak tudi od nas samih, koliko smo pripravljeni vlagati in ostati optimistični kljub razmeram. Seveda ob tem, da nam naša država omogoči temeljne stvari za naš obstoj in bivanje (možnost zaposlitve ipd.).

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Bolj ko odraščam, več kot imam izkušenj, bolj se izoblikuje moja lastna volja. Če še ne zdaj, pa takrat, ko si odgovoren še za koga drugega – ko imaš družino, otroke – in si primoran poskrbeti zase (ko v ozadju več ni staršev), sem se pripravljena upreti, protestirati in se boriti za boljši jutri. Tako, da se samo prilagajaš in si človek brez lastne hrbtenice, preprosto postaneš lutka drugih, tega pa si ne predstavljam. Vsak človek ima lastno voljo in mnenje, za katerega se je potrebno boriti, saj le tako ima tvoje življenje smisel. Želim si, da bi mladi znali razmišljati bolj enotno in z istim ciljem, po boljši prihodnosti oblikovati državo, v kateri bi si mladi želeli ostati in ne bi iskali boljše prihodnosti v tujini, kot je to že postala praksa danes.

Priloga C.8: Aljaž – 23 let, uspešen študent in športnik

(13. julij 2016, Vitomarci)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Hm, glede na vse težje ekonomske razmere in tudi vse težje možnosti za zaposlitev se kar malo bojim dneva, ko si bo treba najti službo. Pa ne zaradi nesprijemanja odgovornosti, niti zaradi želja ostati večno mlad, ampak zaradi prej povedanih stvari. Zagotovo je cilj večine mladih nekoč v prihodnosti poskrbeti zase in za svojo družino, imeti poklic, biti uspešen in spoštovan. Tega si vsekakor želim, četudi mogoče izven meja naše države. Glede odnosa do mladosti in odraslosti pa ... Oboje je del življenja in na nobeno ni moč vplivati. Je pa na sploh življenje v mladosti (obiskovanje osnovne šole in srednje šole) verjetno malo lažje kot pa študentsko življenje, vendar ga zaradi svobode za nobeno ceno ne bi menjal s tistim.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti...)*

Če pogledamo v niti ne tako oddaljeno preteklost ... Mladi so imeli boljšo perspektivo. Po koncu šolanja si skoraj zagotovo dobil službo, lahko si najel kredit za hišo, poroko, dodatno šolanje ... Tudi družba kot taka ni bila tako tekmovalna, kot je sedaj, kar je precej olajšalo iskanje službe in pripomoglo k boljšim odnosom znotraj delovnega kolektiva. Vendar slaba »klima« družbe sama po sebi še ni krivec za slabo stanje pri mladih, nekaj doda tudi neodločnost in vdanost v slabo usodo. Mislim, da se mladi premalo zavedamo tega in se zato ne odločamo ukrepati in raje vzdržujemo status quo. Nekateri pa pač svojo nezadovoljnost in brezupnost utapljujejo v psihoaktivnih substancah.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Kot sem že rekel, v družbi smo postali preveč tekmovalni, premalo odločni in enotni ... Tudi to je vzrok za tako politično stanje, kot ga imamo. Je itak zelo slabo. Politiki nas še kar delijo na partizane in domobrance in si s tem zagotavljajo vsak svoje glase. Poleg tega si dajejo »kajle« pri zakonih, ki bi npr. bili v skupno dobro vsem. Pričakoval bi, da se z odhodom nekaterih starejših politikov stanje izboljša, ampak mislim, da tudi mlajši, ki prihajajo, niso kaj prida, saj so jih šolali stari. Tak da mislim, da je stanje vsako leto enako slabo. Glavni krivec za nastalo pa smo seveda navadni ljudje, ki bomo volili iste politične stranke do konca svojega življenja, brez da bi sploh vrgli oko na njihov program. Problem je tudi dejstvo, da se bojimo sprememb.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

DA. Predvsem dobre politične oblasti, ker se mi zdi, da iz tega izhaja vse naštetu. Dokler bodo politiki slab vzor, se bojim, da tega ne bomo dosegli. Ko oz. če bomo enkrat doživeli spremembe politike, se lahko nadejamo predvsem ekonomske rasti, večjih zaposlitvenih možnosti. Ko enkrat človeku daš kruha in iger, si rešil polovico stvari. Več denarja je tudi za socialo, zdravstvo itn. Verjamem, da ljudje sami po sebi niso slabi in da je trenutna družbena situacija odraz slabe perspektivne prihodnosti, ali če hočeš, slabega stanja duha. Mislim, da si lahko obetamo pozitivne družbene spremembe.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

So dobra stvar za izražanje mnenja ljudi, druga stvar pa je seveda, v kolikšni meri so upoštevani. Če se prav spomnim, je le protest v Mariboru proti županu bil uspešen. Čudno mi je, kak se ljudje množično udeležujejo tega in pri vsaki » aferi« zahtevajo linč in kri (primer trpinčene 2-letne deklice), po drugi strani pa se vzdržijo, ko jih nekdo dejansko vpraša za njihovo mnenje (referendum). Tak da, enotnost imamo, samo uporabiti jo moramo na pravi način. Ko se bo to enkrat zgodilo (na primer protest proti politični eliti na Trgu republike z udeležbo več 100.000 ljudi), takrat se lahko pogovarjamo o konkretnih družbenih spremembah. Dober primer tega je Islandija.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljn angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sodeloval sem na protestih v Mariboru proti županu in nato še na protestih proti politični eliti, ki so se kar nadaljevali iz tega. Seveda sem pripravljen sodelovati in na ta način bi se tudi angažiral v izvajanju sprememb. Zagovarjam pa tudi zbiranje podpisov in razpisovanje referendumov, ob predpogoju, da se ljudje referendumov udeležijo. Za zagotavljanje primerne udeležbe na žalost ne vidim pametne rešitve, butasta pa je, da se obvezna udeležba uzakoni.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi imamo enakovredni vpliv na razvoj družbe kot starejši. Pa s tem ne mislim dobrega. Oboji imamo enako slabega. Problem je, ker ne izkoristimo potenciala oz. vseh možnosti, ki jih imamo. Sploh pa mislim, da bi morali imeti mladi večji vpliv na sooblikovanje družbe kot nekdo, ki je, oprsti izrazu, tik pred smrtjo. S tem bi se naučili tudi odgovornosti, saj bi družbo sooblikovali predvsem zase in za svoje potomce. S protesti, zbiranji podpisov, udeležbo na referendumih bi se vpliv nas vseh zelo povečal. Ne bi bili več neopaženi. Naše mnenje bi moralo biti upoštevano.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Verjamem, da bo razvoj družbe slej ko prej moral iti v pravo smer, četudi zdaj zgleda vse bolj kot ne črno, ali sivo z rahlimi belimi lisami. Mogoče to še ne bo v naslednjih 5 letih, v naslednjih 20 pa verjamem, da bo, posebej če se vmes zgodi kak večji konflikt, kateremu smo, roko na srce, vsak dan bližje.

Kot zdaj stvari stojijo, je mladim precej težko. Uspeti ne moremo vsi, vsaj ne v Sloveniji. V prihodnosti upam, da se to spremeni. Če se bo globalizacija še naprej nadaljevala s tako hitrostjo ali še hitreje, bo na nas prežalo ogromno bolezni (sem pač s tega faha), s selitvami ljudi se večina njih še lažje širi. Poleg tega se segreva tudi podnebje, kar lahko povzroči tudi manj pitne vode itn.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Verjetno bi se odločil za upor. Večina ljudi si upor predstavlja kot nek nasilni akt. Naj povem, da nasilje pri meni ne pride v poštev, niti v skrajni sili.

Si pa zelo težko predstavljam, kaka stvar bi bila tako pomembna, da bi zbudila tudi druge ljudi, da bi se množično odločali za demonstracije.

Priloga C.9: Lucija, 24 let – socialna delavka

(13. julij 2016, Ptujška Gora)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Dejansko je vsakega po malo. Ena stran, ki bi želela biti odrasla že pri 20, drugi pa bi bili mladi še pri 40 letih. Vseeno pa se mi zdi, da mladi zelo radi podaljšujejo to mladost. Sploh na račun študija, ki se rad zavleče in posledično nimaš občutka, da bi se moral »zresnit« in odrasti. Poleg tega smo trenutno v taki situaciji, ki ni ravno ugodna in naklonjena mladim. Nenehno se soočamo z nekimi težavami pri zaposlitvi, o tem, da smo premladi, preveč šolani in brez izkušenj. O zaposlitvi za nedoločen čas pa sploh več ni niti govora. In po tem je razumljivo pač, da ostajajo/ostajamo mladi pri starših, ker kam bi pa sicer šli živeti brez prebite pare, ne. Po drugi strani pa se mi zdi, da tudi tisti, ki imajo finančna sredstva in partnerja, dejanske pogoje za ustvarjanje družine, pa se vseeno ne odločijo, da bi šli živeti na svoje. Mama hotel je ipak bolj poceni :).

Veš, da bi rada odrasla. A nisem že??? :D Zase mislim, da sem svojo mladost dobro izkoristila in se naužila vseh lepih stvari, ki jih ponuja. V zadnjem času so se mi tudi prioritete in cilji spremenili; nekatere zastavljene sem izpolnila, nekatere še želim, so pa se pojavili novi, na katerih bom še delala, definitivno. Tako da ja, če potegnem črto, mislim da sem do ene mere že odrasla, na svoji samostojnosti (kolikor še pač manjka) pa pospešeno delam.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Emm, po moje je največja trenutna stiska negotova prihodnost. Šolanje je v večini zagotovljeno vsem mladostnikom, ki si tega želijo. Negotova prihodnost pa potegne vse za sabo; če se ne šolaš, nimaš zaposlitve, že ko imaš izobrazbo, pa nimaš izkušenj, ne dobiš zaposlitve, če ni zaposlitve, ni denarja, če ni denarja, ni stanovanja. Mladi dejansko sploh ne dobimo priložnosti, da bi pokazali svoje znanje v službah in s tem nas soočajo že tekom šolanja. Po moje je že predstava in sporočanje javnosti o problematiki mladih tako močno zakoreninjeno, da se kar poistovetimo s tem in če ne dobimo službe, smo pač še eni zmed mnogih. Stisko mladih včasih povzročijo tudi preveč zaščitniški starši, ki otrok ne spustijo in jim ne dovolijo, da se osamosvojijo.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Politično se ravno preveč ne udejestvujem. Kolikor pa spremljam, bi rekla, da smo v dreku. Že do vratu. Kar se tiče politike, mislim, da nimamo nobenega zaupanja več in da smo se prepustili, kar bo pa bo. Malo protestiramo, vemo, da bomo dosegli bolj malo. Nekega mirnega življenja skoraj nihče več nima. Družbeno nas je strah teroristov in skrajnežev, zasebno se ne znamo več pogovarjati in niti ne zaupamo ljudem, ki spijo ob nas. Za otroke mislimo, da jih mora vzgajati šola, če pa slučajno zabredejo v težave, pa mora to rešiti center za socialno delo in psihologi. Kdo je krivec, ne vem. V družbi pač zadnje čase veliko veljajo materialne dobrine in denar, kar mogoče pred tem niso. Včasih tega ni bilo. Tudi ta porast tehnologije in odvisnost od interneta. In pol si spet v nekem začaranem krogu, ko gre svet s svetlobno hitrostjo naprej in se razvija, drugi konec sveta pa vedno bolj tone. Po moje imamo ljudje že tak na pol oprane možgane z vsem, da slepo sledimo tistim, ki jih volimo, v upanju, da pa nam oni bodo zagotovili lepšo in boljšo prihodnost.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Ja, itak. Ampak se pa sprašujem, kdo je pripravljen nekaj narediti v tej smeri, da pri sebi spremeni vrednote. Skozi se govori o tem, o vrednotah, vključenosti, solidarnosti itd. Pa saj je, še vedno je mnogo ljudi dobrih, ki pomagajo. Ampak najbolj žalostno pri tem je, da pomagajo ravno tisti, ki imajo najmanj. Navadno tisti, ki prestanejo najhujše trenutke, najboljše in najraje pomagajo drugim. Na splošno se mi vseeno zdi, da Slovenci še cenimo vrednote. Smo solidarni, ko je treba, in mogoče, ko nas kdo pocuka za rokav. Glede na to, da je politika državo pahnila kar globoko, da ljudje živijo od minimalne plače in da število ljudi, ki živijo v revščini, strmo narašča, še mogoče znamo cenit tisto, kar nam ostane. Delno je problem tudi to, da morejo starši za preživetje delat po cele dneve in več služb naenkrat, otroci pa rastejo sami. Če bi država mogoče spremenila plače, pravice iz javnih sredstev in zagotovila normalne in redne prihodke, verjamem, da bi se marsikatera težava rešila sama od sebe. Razumljivo je, da se ljudje obremenjujemo, če ne vemo, kako bomo preživeli sebe in družino. To pa za sabo potegne nesoglasja v družini, pa tudi v službi, nasploh v družbi, pripelje tudi do psihiatričnih težav in potem smo tam, kjer smo zdaj.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Načeloma podpiram demonstracije in protestna gibanja, ker je to neko množično sporočanje na stanje in dogajanje, ki očitno veliki večini ljudi ne ustreza. Mogoče je malo grdo od mene, ker še nisem bila na nobene protestu, ampak vseeno. Zagotovo lahko vplivajo. Če že ne velike, vsaj kake manjše spremembe. Edina težava tu se mi zdi, da smo Slovenci narod, ki se veliko »hrši« in razburja, ko je pa čas za kako akcijo, pa ne naredimo nič (no, tudi jaz). Če pa ni enotnosti, pa je logično, da težko dosežemo zelene spremembe. Malo nas muči tudi to, da smo majhna država in da na vrhu in v večjih podjetjih vladajo požrešni ljudje, ki delajo v glavnem v svojo korist. In po tem, ko protestiramo in ne dosežemo nič, še vseeno gremo raje v službo, ker je pač boljše 500 evrov kot nič.

No, da kljub temu ne bo vse tako črno ... Demonstracije, ki so jih organizirali študentje Fakultete za socialno delo v Ljubljani, so dejansko obrodile sadove. Več protestov in dolga pogajanja so pripeljala do tega, da so po 3 letih premora ponovno pridobili evropska finančna sredstva za spodbujanje pripravništev in zaposlitev iskalcev prvih zaposlitev v socialni.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljeno angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem sodelovala. Tudi ne vem, če bi, malo imam strah pred tako jezno množico in izgredi. Ne bi rekla, da je ravno to zame. Tudi nisem tip, ki bi na glas vpliva in zahtevala. Ne vem, na kak način bi se bila pripravljena boriti. Po mojem se borim na nek način že s tem, kaj delam, kot socialna delavka pomagam mladim, da prebrodijo neke krize, ki jih doživljajo v življenju, na ta način postajajo samostojni, bolj samozavestni posamezniki, ki se bodo nekoč mogoče postavili za sebe. Tudi v primeru družbenega angažiranja s protesti ali demonstracijami.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Vpliv imajo. Sploh na družbeno dogajanje. Se mi zdi, da je vedno bolj v porastu to posnemanje slavnih in sledenje trendom. Odkar je poplava družbenih omrežij in množično sporočanje posameznikov, kje so, kaj počnejo, je to dejansko vidno vsem in na nekatere vpliva bolj, na nekatere manj. Nekako se delno vsi prilagodimo trendom, ker pač moramo. Politično se pa mladi bolj malo udeležujejo, se mi zdi. Mladi se dostikrat ne zavedamo, da bi lahko bilo marsikaj odvisno od nas. Kot nam radi pravijo: na mladih svet stoji. Saj je stavek, ki si ga slišal že stokrat, ampak dejansko je zelo res. Zato je žalostno, da se na vodilnih položajih držijo ljudje, ki bi že morali biti davno v pokoju.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Upam, da fejest na slabše ne bo šlo. Sama sicer za enkrat nimam kaj za reči, glede na to, da imam službo, dohodek, podporo s strani staršev in dobro razvito socialno mrežo, ki mi omogoča uresničevanje ambicij in želja. Verjetno me bo ogrožala zaposlitev, vprašanje kaj bo, ko se bom odločila za otroka, glede na to, da je otrok za delodajalce vedno bolj tabu tema. Ne bi pa rekla, da je naša prihodnost čisto črnogleda. Še vedno trdim, da se vse nekak da. Res pa je, da bomo mogoče imeli neko normalno, zadovoljivo prihodnost, ne pa takšno, kot smo si jo predstavljali in si želeli. Sploh glede poklica, svojega doma, ukvarjanja s hobiji, potovanja

itd. Tudi če se znajdemo v stiski, se iz nje da priti, če le znamo prositi in si na glas priznati neke zadeve.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Za boj za boljši jutri bi se verjetno podala. Če to pomeni, da bom imela stalno zaposlitev, da mi bo država omogočala in podpirala ustvarjanje družine, da bo zagotovila staršem dostojno pokojnino, da stroški za osnovne življenjske potrebščine ne bi več rasli. Verjetno bi. Čeprav glede na to, kolikor poznam mlade, pa tudi stare, se včasih rajši zadovoljijo s tem, kar imajo, čeprav je malo in daleč od tega, kar si oni želijo, kot pa da delajo na spremembah. Spremembe so vedno težke in nikoli ne veš, kaj se po njih zgodi. Ni zagotovila, ali bo boljše ali slabše.

Priloga C.10: Jernej – 24 let, bodoči zdravnik

(13. julij 2016, Destrnik)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Odgovor ni povsem enoznačen. Z lastnega (egoističnega?) vidika bi zagotovo želel ostati mlad, saj je v tem obdobju mnogo manj skrbi in obveznosti, ki jih je potrebno izpolnjevati. Vendar pa to omogočajo odrasli, ki na ta račun prevzemajo nekatere od teh skrbi in obveznosti, morda še kakšno zraven. Nekdaj je potrebno odrasti in omogočiti naslednji generaciji dokaj brezskrbno obdobje mladosti, saj tako nekako »poplačamo svoj dolg« družbi. To velja za sociološko pojmovanje odraščanja, verjetno pa je malo ljudi, ki si ne bi želeli ostati mladi v biološkem smislu, morda pa se motim.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

To je v naši družbi najbrž skrb, ali bo v prihodnosti v naši državi še mogoče najti službo, ki bo relativno dobro plačana in bo imela relativno dobre pogoje dela. Ta vidika sta boljša v nekaterih bližnjih državah, zato veliko mladih išče službo drugje. Konkreten primer je mnogo naših mladih zdravnikov specialistov in specializantov, ki, raje kot sem, odhaja delat v sosednjo Avstrijo. Vzročno je ta pojav najbrž povezan s slabim gospodarjenjem države, z možnostmi zaposlovanja in pogoji dela pri nas in v tujini. Posledično si stanovanje pogosto najdejo blizu delovnega mesta – emigrirajo, si sčasoma tam tudi ustvarijo družino in se asimilirajo v tamkajšnjo kulturo. S tem sicer posameznik pridobi več zadovoljstva v svojem poklicu, vendar je to nekako znak obupa nad državo. Za posameznika je to morda trajna rešitev, ni pa takšna za državo.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Se povezuje s prejšnjim vprašanjem. Stanje se mi zdi slabo, kakšno pa je glede na prejšnja leta, pa nisem povsem prepričan, saj mediji vselej najdejo nekaj, zaradi česar se je možno razjeziti. Gotovo pa ni dobro to, da se toliko naših lastnih podjetij prodaja tujcem ali pa gre v stečaj – podjetij, ki imajo tudi dolgoletno tradicijo in smo njihov obstoj že jemali kot samoumeven. Prav tako aktualno stanje v državi obremenjuje migrantska kriza oziroma njene posledice, čeprav to več ni tako medijsko atraktivna tema, kot je bila v začetku. Glavni krivci so najbrž vrsta impotentnih vlad in lastni interesi politikov/poslancev ter direktorjev (in zakonodajca, ki vse skupaj dopušča).

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Da, sem takšnega mnenja. Reševanje problemov na ravni države je zahtevno in odgovorno delo, ki ga dodatno omejujeta državna in mednarodna zakonodaja. Nekateri sicer znajo sistem zaobiti (ali pa dobro prikrivati in to omogočiti drugim, dokler imajo sami korist). Tega se je mogoče naučiti, če je nekdo na istem položaju že zelo veliko let. Zato je tudi mogoče, da je nekomu jasno dokazana krivda v raznih aferah, vendar se lahko še lep čas izogiba kazni oziroma zanika krivdo. Ponekod v tujini politiki sami odstopijo, če obstaja zgolj sum, da so zagrešili kakšno večjo napako. Sprememba vsega v vprašanju navedenega je izjemno težavna

naloga, saj bi bile potrebne korenite spremembe sistema in njegovih upravljavcev, tisti, ki jim sistem koristi, si pa tega nikakor ne želijo. Mogoč izhod je morda arbitraža s strani države, kjer vlada dober sistem.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije so znak, da nekdo v družbi razmišlja. Ni sicer nujno, da s svojo glavo in s pravo logiko. Nekoč je bilo protestov mnogo več, sploh s strani študentov. Vzrok je najbrž slabša politična pismenost družbe, ali konkretno mladih, kljub morebitni boljši izobrazbi oziroma možnostmi zanjo. Morda pa se zgolj uresničuje neka vrsta vizije Aldousa Huxleya. Demonstracije, nekatere so že mejile na izgrede, so že povzročile odstop kakšnega župana, ki je ravnal v nasprotnem interesu velike večine svojih občanov. Še zmeraj pa so ljudje najbrž mnenja, da protesti niso smiselni, saj prave spremembe ni mogoče doseči. Smisel demonstracij sicer ni nujno zgolj popolna komplanca tistega, zoper katerega se demonstrira, marveč sklepanje kompromisov, če so le možni.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem sodeloval. Prihodnje sodelovanje v protestih je odvisno od vpliva name oziroma na družbo, v kateri bom deloval. Kot sem že povedal, bi bil slab politik in sploh ne vem, kaj bi bilo za izvajanje družbenih sprememb potrebno (če že govorimo o slabi politični pismenosti).

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Dokler jih družba izvoli za svoje predstavnike, imajo znotraj politične hierarhije zagotovo potencial za tak vpliv. Najlažje je doseči spremembe na nivoju nižjih političnih organov oziroma manjših družbenih skupin – recimo občine. Zraven tega je potrebno omeniti razne študentske organizacije, ki gotovo imajo vpliv na nekatere vidike študentskega življenja – bivanje, prehrana, pogoji študija itd., vendar na širše družbeno stanje večjega vpliva nimajo.

Kot že rečeno, protestov mladih je manj, kot jih je bilo včasih, prav tako so večinoma slabše obiskani, zato pa tudi imajo manjši vpliv. Na večje poteze državnih vodij mladi gotovo nimajo vpliva, saj prenekateri odločitvi nasprotuje, tudi ostali del družbe pa spremembe ne doseže. Mladi lahko imajo vpliv na samo družbo, če se vključujejo v medije. Potencial vsekakor obstaja, vendar je potrebna kritična masa, da se neka skupina obravnava kot zadostno pomembna.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Večjih znakov, da bi se trenutno kaj izboljševalo, ni. Na to, da bi mi družbeni razvoj pri nas omogočal uresničevanje vseh ambicij, se ne morem povsem zanesti, zato moram biti pripravljen iskati zaposlitev v tujini. Nisem prepričan, da bom dobil tisto specializacijo, ki si je želim, če že, pa kakšne bodo tukaj razmere dela. Bleščeče prihodnosti zagotovo nimamo, ne bi pa se rad bil primoran ločiti od kraja in kulture, v kateri sem odraščal.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločil bi se za upor, vendar pa vsi vemo, kakšno je stanje pri nas v Sloveniji. Vemo, da nekaj ni v redu, vendar nismo toliko složni, da bi se skupaj postavili na stran malega človeka in nekaj uredili in zato prevečkrat prihaja do konformizma in posledično vse ostaja enako ali pa še slabše.

Priloga C.11: Jan – 16 let, dijak

(14. julij 2016, Zasadi)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Ja, itak, da bi rad odrasel. Zato, da bi končno lahko odločal sam. Res je bedno, da moram za vsako stvar vprašat mamo in ata. Pa nihče nas ne jemlje resno, se mi zdi, dokler nismo polnoletni. Pa končno bom lahko naredil izpit za avto. Ful se veselim odraslosti, ja. Saj res vsi pravijo, da je tudi ful več odgovornosti takrat, ampak vseeno je ziher več prednosti kot slabosti.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)?*

Pa kaj te vem. Mogoče zavedanje, da itak ni služb. Se mi zdi, da je najbolj pametno se čim bolj dolgo šolat, pa vleči štipendijo, ker pravo službo je res ful težko dobit. Če pa že, pa tam neko fizičarjenje za petsto evrov. Hvala lepa, ni šans. Rajši prek študentske napotnice delam nekaj lažjega. S stanovanjskim problemom se za enkrat še ne ukvarjam, ker še živim doma, enkrat pa bi rad imel nekaj svojega ja, ne bi rad živel s starši do konca življenja.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Uf, s politiko se kaj dosti ne ukvarjam, niti nimam pojma, kdo so naši glavni zdaj. Itak nima veze, kaj si jaz mislim, oni tak vedno naredijo po svoje. Brez veze. Ata sicer pravi, da bi se morali ljudje upreti temu, kaj se dogaja, ampak jaz se za enkrat v to še nisem poglobljajal.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti...?*

Pa kaj te vem, mogoče smo res mi mladi premalo vključeni v vsa dogajanja. Skupno dobro, pa je tudi malo slabo razdeljeno ne. Imam za primer sošolca, ki mu ni lahko v življenju. Trije otroci so, ata pa mama oba delata za minimalko, ampak ker imajo nekaj malega zemlje doma, z vsem skupaj za deset evrov presežejo kvoto, tak da noben od treh otrok ne dobi štipendije. To se mi ful ne zdi fer. Jaz jo sicer dobim, ker je samo ata zaposlen, pa zemlje tudi nimamo, tak da jaz se ne morem pritoževati, ampak taki primeri, kot je moj sošolec, pa se mi res smilijo. Mogoče bi morali štipendijo podeljevati na tak način, da bi si šli pogledat realno

stanje, ne pa samo tisto, kaj na papirju piše. Ker pol pa gre v druge skrajnosti, ko so doma privatniki, živijo ko lordi, ampak pač ne prikažejo vsega dobička ali kaj pač naredijo, tak da je njihov otrok še vedno upravičen do štipendije. Nad tem bi se res bilo treba malo zamisliti.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Vem, da se to dogaja, ampak se mi to zdi že skoraj malo naivno. Na tak način, da so s transparenti hodili okoli vladne palače, še nikoli niso nič dosegli. Res nimam izkušenj s tem, pa niti jih nočem meti, ker ne vidim poante v tem. Enkrat bo mogoče prišlo do upora, ki mu bomo lahko rekli upor. Ko bo ljudem končno "vtrgalo dekl", pa bodo pospravili krivce za svojo nesrečo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Ne, nisem, še nikoli, pa niti nočem imeti opravka s tem. Jaz upam, da se bom dovolj znašel v življenju, da bom znal poskrbeti sam zase, v ostale zdrahe pa se ne mislim vpletati in se izpostavljati.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Jaz mislim, da ga nimajo. Če pogledaš naše politike, so vsi bolj ko ne stari. Pa vsi so tam že, odkar se spomnim. Tak, da mladi pa novosti pri nas v politiki niso glih najboljše zastopani. Saj mogoče se bo to kdaj spremenilo, kaj pa vem. Vem samo, da jaz ziher ne bom tam poleg, ker me to ne zanima.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Pa mislim, da najbolj optimistično prihodnost imajo tisti, katerih starši so že nekaj ustvarili, pa jim bodo to predali. Tisti mislim, da bojo preživeli in pa dobro živeli. Mi, ki smo pa otroci delavskih staršev, pa se bomo pač morali znajti vsak po svoje. Upam, da bo meni uspelo nekaj ustvariti, da bom lahko potem jaz to predal svojim otrokom, če jih bom imel. Pač zdi se mi, da bojo ravno finance verjetno tisto, kar me bo oviralo pri tem, ampak vse se da, če se hoče. Nekako se bomo že znašli.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Hehe, tu mi je zdaj prvo šinilo v glavo, kako doma odreagiram. In sicer odvisno, kake volje je mama. Hehe. Včasih je boljše, da se prilagodiš, vsaj navidezno, počakaš, da neurje mine, in potem narediš po svoje. Ampak za nekaj res pomembnega bi se verjetno uprl. Nisem pa čisto prepričan, ker še nisem bil v taki situaciji, če bom kdaj, ti povem.

Priloga C.12: Ana – 28 let, magistrica, zaposlena za določen čas

(15. julij 2016, Zg. Leskovec)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Menim, da so predvsem srednješolska leta tista, v času katerih mladi »hrepenijo« po tem, da bi odrasli, se osamosvojili od staršev, čeprav se v tem obdobju ne zavedajo, kaj to s seboj tudi prinese. Na drugi strani pa je vedno in vedno bolj prisoten trend »podaljševanja mladosti«, saj se mladi vedno kasneje osamosvajajo od staršev. Razlog za to so zagotovo slabe zaposlitvene možnosti današnje mladine. S tem želim poudariti, da kljub željam mladih, realnost po navadi prevlada.

Sama menim, da fazo mladosti počasi končujem, čeprav si je ne bi želela tako hitro končati. Glede odnosa do mladosti, odraslosti je po mojem mnenju, kljub nekim postavljenim okvirom, kdaj govorimo o mladosti, odraslosti, to bolj subjektivna stvar posameznika. Sama se počutim mlado in se zagotovo še dolgo bom, čeprav bom po družbenih merilih spadala že v populacijo odraslih posameznikov. In ja, če podam odgovor: zagotovo želim ostati mlada,

nikamor se mi ne mudi z odraslostjo, življenje hitro mine, kar pa seveda ne pomeni, da ne želim uresničiti ciljev, ki so morebiti z vidika družbenih kriterijev bolj vezani na odraslo dobo (ustvarjanje družine ipd.).

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...).*

Glavna stiska mladih v sodobnem času so po mojem mnenju slabe možnosti zaposlovanja mladih. Menim, da je to posledica sodobne družbe, ki v ospredje postavlja vedno bolj izobražene posameznike. Če še je 20. stoletje bilo stoletje, ki je v ospredje postavljalo manj kvalificirano delovno silo (predvsem je bil poudarek na poklicni izobrazbi in splošni poklicni usposobljenosti), je v 21. stoletju poudarek na višje kvalificirani delovni sili z vsaj sedmo stopnjo izobrazbe. Mladi se zato vedno bolj odločajo za študij na različnih fakultetah, za vključitev v terciarno raven izobraževanja, manj cenijo osnovne poklice. S tem je trg dela nasičen s preveliko količino visoko izobraženih posameznikov z zelo majhnim deležem delovnih izkušenj, katerim pa (vsem) delovnih mest ne more omogočiti. Posledično se podaljšuje obdobje mladosti, podaljšuje se čas odvisnosti mladih od izvorne družine, prav tako pa mladi niti nimajo možnosti se osamosvojiti. S seboj to prinaša tudi druge posledice, kot so te, da si v povprečju mladi danes kasneje ustvarjajo lastno družino (še le okrog 30. leta starosti), prinaša pa to s seboj tudi t. i. »beg možganov«, kar pomeni, da možnosti za boljše življenje slovenska mladina vedno bolj išče v tujini.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Če bi lahko z eno besedo opisala trenutno družbeno in politično stanje, bi za to izbrala besedo *kaos*. Z vidika družbenega stanja se mi trenutno zdi, da se naša družba sooča z veliko krizo vrednot. Še posebej pri mlajših populacijah ni zaslediti vrednot, ki so nekoč bile pomembne v družbi. Čeprav številne raziskave kažejo drugače, sem še vedno mnenja, da predvsem mladina danes premajhnem poudarek daje na vrednote, kot so družinsko življenje, strpnost, zdravje, in se tudi vedno bolj kaže težnja po materialnih dobrinah, vznemirljivem življenju in podobno. Družba je na splošno manj strpna, vedno več je nasilja, posamezniki se vedno bolj osredotočajo k širšemu družbenemu potrjevanju, manj so jim pomembno zasebne vrline.

Tudi politično področje ne uživa posebnega zaupanja. Slovenska družba je preko medijev na političnem področju priča nenehnemu menjavanju vlad, korupciji posameznikov na visokih položajih in sankcijam, ki pa teh posameznikov dejansko potem nikoli ne dosežejo. Slovensko ljudstvo vedno manj zaupa v politično oblast, posledično posamezniki, ki se prebijajo iz dneva v dan, pogosto stvari vzamejo v svoje roke, zaradi česar pa narašča število kriminalnih dejanj in drugih kazenskih prekrškov.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Naša družba potrebuje spremembe na vseh področjih delovanja. Na ekonomskem področju bi bilo potrebno bistveno zvišati slovensko minimalno plačo, ekonomske razlike med posamezniki z najnižjo stopnjo izobrazbe in najvišjo stopnjo izobrazbe bi morale biti maksimalno za 300 evrov.

Velike spremembe so potrebne tudi na družbenem in političnem področju. Na družbenem področju bi se morala sprva spremeniti vzgoja otrok. Če so nekoč starši bili avtoriteta otrokom, so danes otroci avtoriteta staršem. Posledično bi to privedlo do drugačnih vrednot slovenskih otrok in mladine. Velike spremembe potrebuje tudi naša družba v smislu strpnosti. Trenutno smo zajeti v čas migrantske revolucije, kar širom po svetu sproža zelo nestrpno obnašanje med posamezniki različnih narodnosti in ver, in na žalost na dolgi rok, po mojem mnenju, to pomeni tudi tretjo svetovno vojno.

Veliko sprememb pa potrebuje tudi politično področje. Osamosvojitve Slovenije je sprva delovala kot pravljica, danes pa se ta pravljica vedno bolj spreminja v nočno moro. Slovenski politični vrh vodijo ljudje iz ozadja, ki diktirajo »nastavljenim« ministrom in vsem ostalim v parlamentu. Vendar se ob tem moramo zavedati, da je to zelo zahteven proces, za katerega menim, da ga ne moremo rešiti znotraj države, vendar bi bil potreben poseg tujih (neodvisnih) političnih veljakov na ravni Evropske unije.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije zagotovo podpiram, saj je to pravilna pot za upor ljudstva proti nastalim razmeram. Je pa vprašanje, kakšni so rezultati le-teh. Eden izmed daljših demonstracij,

protestov, ki je bil v zadnjem času, je bil protest policijskega sindikata, ki je bil na dolgi rok tudi delno uspešen, saj so uspeli doseči, da so se uresničile določene njihove zahteve. Ostali protesti, ki pa se odvijajo, pa so po mojem mnenju premalo složni in premalo dolgotrajni, da bi slovenska vlada dejansko dojela, da gre za resnične proteste. Prav tako menim, da slovensko ljudsko po svoji naravi in mišljenju ni primerno za proteste. Kot narod smo preveč ponižni, velikokrat izrazimo svoje nestrinjanje z določenimi razmerami, ko se od nas zahteva tudi odraz tega na državni ravni, pa se raje umaknemo v ozadje.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Priznam, da nisem sodelovala še na nobenih demonstracijah ali protestu, saj noben izmed dosedanjih ni bil takšen, ki bi se osebno dotikal mojega družbenega položaja, sem pa sodelovala pri podpisu različnih peticij. Pripravljena sem sodelovati in se angažirati v različnih družbenih gibanjih, za katere menim, da so primerna in vodijo do pomembnega družbenega cilja. Ne bi pa se udeleževala demonstracij z nasilno vsebino in ki bi vključevale uničevanje družbene lastnine.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi imajo vsekakor vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe. Vsak posameznik to pridobi že z osemnajstim letom starosti in s svojo splošno volilno pravico. Ampak na drugi strani je, vsaj za politične razmere v državi, s strani mladih zelo majhno zanimanje, kar se kaže z nizko udeležbo slovenske mladine na raznih referendumih in volitvah. Slabe družbene razmere in slab družbeni položaj slovenske mladine je tudi tisti, ki mladim ne daje volje za izboljševanje družbenih razmer. Večina mladih živi iz danes na jutri in ne išče rešitev, kako izboljšati razmere in na kakšen način, ampak predvsem, kako preživeti. Zato iščejo predvsem rešitve, kako se najbolje znajti in preživeti v dotičnem trenutku, ne pa, kako na dolgi rok spremeniti zadeve/razmere. Mladina bi stvari lahko izboljšala z večjim političnim udejstvovanjem.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Nadaljnji družbeni razvoj, vsaj kakih 30 let, za slovensko mladino ne bo ugoden. Potrebne bodo korenite spremembe, da se bo izboljšal družbeni in ekonomski položaj slovenske mladine, da se bo rešilo vprašanje zaposlitve in osamosvajanja slovenske mladine.

Mislím, da je uresničitev posameznikovih želja, ambicij odvisna od vsakega posameznika posebej. Menim, da še vedno vsak mlad posameznik (v večini) uresniči svoje ambicije, želje, vendar je za to potrebno vložiti nekoliko več truda kot običajno, potrebno je bistveno več dokazovanja kot včasih. Veliko vlogo imajo tukaj družine mladih posameznikov. V kolikor so še nekaj let mladi bili zelo neodvisni pri uresničevanju svojih ambicij, danes k temu veliko pripomore podpora družine in bližnjih (moralna in finančna). Mladi zagotovo nimamo optimistične prihodnosti. Spadam v generacijo, katere otroštva so bila brezskrbna, starši so imeli dobre in kvalitetne zaposlitve. Tekom našega odraščanja, na prehodu v obdobje mladosti se pa je to koreniti spremenilo. Zato smo pa tudi generacija, ki se bo morala privaditi, prilagoditi, v obdobju mladosti in odraslosti na težji, slabši družbeni položaj, saj je družbeni standard vedno višji, kvaliteta zaposlitev, družbenega življenja pa vedno slabša.

V prihodnosti me bo najbolj ogrožala zaposlitvena negotovost. Danes se vedno bolj izkazuje dejstvo, da tudi zaposlitev za nedoločen čas ne predstavlja finančne varnosti vse do upokojitve.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločila bi se odvisno od situacije. Velikokrat se moramo posluževati konformizma, v številnih situacijah so potrebna prilagajanja, ki nas na koncu privedejo do zelenega cilja. V situaciji, s katero pa se zagotovo ne bi strinjala in ki bi pomembno zaznamovala tudi vse nadaljnje generacije, pa bi se zagotovo posluževala upora.

Priloga C.13: Lea – 25 let, mlada gostinka

(16. julij 2016, Trnovska vas)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Jaz mislim, da biti odrasel in pa odrasti ne pomeni isto. Marsikdo je že davno tretiran kot odrasla oseba, pa v bistvu še zdaleč ni odrasel – po obnašanju, mišljenju. Poleg tega je pa tudi velika sreča, da sploh lahko razmišljamo o tem, ali si želimo odrasti ali ne, ker v mnogih družinah otroci nimajo možnosti biti otroci oziroma mladostniki. Splet okoliščin pogosto poskrbi, da se morajo otroci po smrti staršev zelo hitro postaviti na svoje noge, mogoče celo poskrbeti še za mlajše sestre, brate. Tako da jaz mislim, da sem popolnoma srečna, tako kot je oz. je bilo. Odrasti sem morala ravno pravi čas in imela sem vse normalne pogoje, da je bilo to izvedljivo. Sigurno pa, če se spomnim nazaj, sem si zelo želela postati polnoletna. Ko pa sem dopolnila 18 let, pa je bilo čisto vseeno naprej. V glavnem moje mnenje je, da mora vsak otrok imeti otroštvo in mladostništvo (če je to seveda izvedljivo), ker je svet odraslih kasneje več kot dovolj zakompliciran.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

V tem času mislim, da je bistveni problem mladih to, da se šolajo za nek poklic, na koncu pa delajo nekaj čisto drugega. Ker služb v stroki ni na pretek. Če bi naše šolstvo malo razmislilo o tem, koliko diplomantov iz ene stroke je na letni ravni možno tudi zaposliti, mislim da bi naše univerze bolj kot ne samevale. Ampak ne, treba se je šolati najmanj 18 let, zato da kasneje opravljaš delo, za katerega rabiš samo srednjo šolo ali pa še manj. Ali pa, hvala bogu, narediš neke prekvalifikacije, nek tečaj, pa si na tak način najdeš službo. Raje bi dali primerne štipendije za poklice, ki jih že v osnovi potrebujemo, ne pa da moramo kasneje z diplomami in magisteriji delati prekvalifikacije in se prvič zaposlujemo z “rosnimi” 27-imi leti. In ja, prva zaposlitev pri takih letih pomeni nerešen stanovanjski problem – živimo pri starših, ker si kaj drugega ne moremo privoščiti. To pomeni tudi zamik pri ustvarjanju družine oziroma vsaj

pri načrtovanju družinskega življenja. Naši starši so pri teh letih imeli svoje hiše in po dva majhna otroka.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Moram priznati, da se s politiko ne ukvarjam kaj dosti, ker mam poln “kufer” Janš in Cerarjev. V bistvu je popolnoma vseeno, kdo je na oblasti, ker vsi pred izvolitvijo obljublajo nebesa, po izvolitvi pa so v teh nebesih samo oni sami, za ljudsko delovno silo pa stvari ostajajo v glavnem nespremenjene. Skrb samo za “svojo rit” je v Sloveniji postala že stalna praksa in mislim, da se po tem moramo zgledovati tudi mladi. Če si ne bomo sami našli zaposlitve (pa čeprav v tujini), bomo pač odvisni od tiste miloščine, ki jo nekateri imenujejo tudi socialna podpora. In to res ni življenje, ki si ga je kdo od nas predstavljal, ko so nas v mali šoli vprašali: Kaj bi pa ti rad postal ko boš velik? V politiki stvari grejo z leti samo še navzdol in mislim, da smo za to v glavnem krivi ljudje sami. Namesto, da bi vodilne, ko začnejo “biksati”, odstavili, mi mirno prenašamo in oproščamo njihove napake, medtem pa si oni dovolijo vedno več. Pred leti, ko se je Slovenija še komaj osamosvojila, je bilo rečeno, da je država tik pred propadom. In če se mene vpraša, smo do danes naredili veeelik korak naprej! :)

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Mislim, da je v Sloveniji solidarnost edina, ki še ne peša. Samo pogledjmo koliko uspešnih dobrodelnih akcij se izvede za pomoč dobrim ljudem v stiski. Ljudje smo še vedno ljudje – za ljudi, medosebno in brez pomoči tistih, ki bi takšno stanje lahko preprečili. Tisti se pa sprenevedajo oziroma si zatiskajo oči. Ne vem več, kdo se tukaj dela neumnega. Revščina je namreč tukaj, ne govorimo več o državah tretjega sveta, ampak o naši zeleni deželi. In žalostno je, da moramo tisti, ki imamo malo, pomagati tistim, ki imajo še manj. Pa čeprav nam ni težko, niti približno. Medtem ko tisti, ki bi lahko dali še več, tega ne vidijo ali pa nočejo videti. Kakor koli. Čas bi že bil, da bi na politično sceno končno dobili nekoga, ki bi bil pripravljen in zmožen vsem državljanom zagotoviti človeka dostojno življenje. Tudi glede pravic do vključenosti in do skupnega dobra sem podobnega mnenja, da je čas za

spremembo. Nenehno me spremlja občutek, da je naša bistvena pravica le pravica do dolžnosti.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Osnovna ideja protestnega gibanja je dobra, s tem da prevečkrat vse uide z vajeti. Menim, da je slovenski narod bistveno premalo enoten glede teh stvari, da bi lahko kako tako gibanje dolgoročno vplivalo na družbeno stanje v naši državi. Premalo se zavedamo, da smo država mi in da brez nas nimajo politiki komu vladati in pisati zakonov.

- *Si sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih v preteklosti? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Ne, nikoli še nisem sodelovala pri nobenem takem dogodku. Mogoče zato, ker sem še mlada in se me mogoče kriza še ni tako dotaknila. V prihodnosti pa bi se vsekakor udeležila česa takega, sploh če bi imela občutek, da lahko to nekaj spremeni. Seveda pa bi bila vesela, če bi bila demonstracija dobro organizirana. Vandalizem in razgrajanje seveda odpadeta, saj s tem uničujemo javno dobro. Ne podpiram nasilja, niti slučajno. Ampak mogoče bi bilo dobro, če bi demonstranti obračunali kar s katerim od krivcev za stanje, ki je pripeljalo do tega protesta. Ker metanje granitnih kock v občinsko zgradbo ali pa vladno palačo, dvomim, da se osebno dotakne katerega od odgovornih. Osebno bi bila pripravljena sodelovati v skupini, kot del protestne ekipe, medtem ko se posamezno v teh primerih ne bi izpostavljala.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi imamo absolutno premajhen vpliv na družbeno in politično dogajanje. Mogoče zato, ker se izredno malo mladih sploh pojavlja na politični sceni, pa še tisti, ki se, velikokrat niso vzeti resno. Mogoče smo krivi sami, mogoče bi nas moralo več povzdigniti glas in zastopati naše pravice, ampak v končni fazi, nas v parlamentu "stari mački" povezijo z leti izkušenj. Verjetno se ravno zaradi tega tako malo mladih odloča za politične vode.

Bistvo je, da nam trenutno politično vodstvo sestavlja neko prihodnost in absolutno ni pošteno, da mi pri tem nimamo glavne besede.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Menim, da se mora v kratkem nekaj spremeniti. Dejstvo je da naša generacija nima optimistične prihodnosti. Izšolanih je trikrat preveč strokovnjakov na različnih področjih, kot je dejansko morda prostih delovnih mest. Tako, da se bo treba znajti in ubrati tisto pot, na kateri se bo dalo preživeti. Bi pa bilo zaželeno, da bi kasneje vsaj naši otroci imeli svetlo prihodnost, boljšo organizacijo šolstva in tisto, kar je nam prava fatamorgana – službo po koncu šole. V prihodnosti me skrbi samo, da mi mogoče zdravje ne bi dopuščalo opravljati dela, ki mi pomeni vsakdanji kruh. Ker delo je! Kdor ga želi videti, ga najde. Če pa je komu odveč početi nekaj, za kar se ni šolal, pa mu sporočam, da ga štoklja ni odložila v pravi državi.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Od nekdaj sem človek, ki se postavi zase. Ne prenesem krivice in definitivno bi se uprla. Je pa seveda tudi odvisno za kako pomembno zadevo gre. Če vzamem za primer proteste, ki se izvajajo tudi v Sloveniji, mislim, da bi bilo vredno primerno sodelovati. Konec koncev gre za vse nas. In ko bomo vsi v naši državi tako razmišljali, bo morda kak upor celo uspešen.

Priloga C.14: Erik – 29 let, zaposlen avtomehanik

(16. julij 2016, Mestni Vrh)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Mladost je relativen pojem, prav tako odraslost. Oboje ima prednosti in slabosti. Pri mladosti, si brezskrben, samo faks, zabava in se ne srečuješ z resnimi problemi, kakršni nastanejo pri odraslosti. Moje mnenje je, da ljudje morajo odrasti zadnje pri 20. letih in sprejemati odgovornosti za svoje življenje. Sebe imam za odraslega in moram reči, da mi je vseč biti odrasel, saj si sam ustvarjaš življenje, kot ti je vseč in si ga želiš. Vendar to prinaša tudi prevzemanje odgovornosti za svoja dejanja. V otroštvu sem si zmeraj želel biti odrasel, z namenom, da bom lahko živel zase. Sam ne bi želel biti ponovno v mladostnem obdobju, saj bi to pomenilo, da bi moral ponovno živeti k staršem.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Po moje je največja težava mladih zaposlovanje in stanovanjski problem. Veliko mladih je brez službe in s tem tudi nimajo možnosti reševanja stanovanjskega problema. Sam za enkrat teh težav, hvala bogu, nimam. Velik problem pa je po mojem tudi to, da mladi nimajo motivacije, da bi nekaj ustvarjali, samo se jamra, kako ne gre. Po mojem je kriva družba in neprimerna vzgoja v rani mladosti, ker jih niso naučili, da morajo vztrajati. Je pa tudi problem v možnostih, predvsem v naši regiji (zaposlovanje, slabe možnosti za razvijanje kariere ali posla itd.).

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Družbeno in politično stanje se mi zdi precej kritično, namreč v prejšnjih letih se mi to ni zdelo tako slabo. Sicer živimo v miru, ampak dogodki v Evropi prikazujejo zaskrbljenost, ali se bodo podobni dogodki (teroristični) dogajali tudi pri nas. Politično stanje pa je že skoraj 10 let enako, gledano iz ekonomskega vidika, politika ni zmožna pripeljati svežega kapitala v Slovenijo, prav tako tudi ne izboljšati drugih področij (birokracija, davčna politika itd.).

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Ja, mislim, da potrebujemo spremembo naše družbe, predvsem v smeri oblikovanja človekovih vrednot. To področje se mi zdi precej kritično in potrebno preoblikovanja. Mislim, da smo na (če sledimo trendom iz zgodovine) poti v popolno spremembo družbenega sistema, kjer ne bo nobeden od naštetih pojmov več obstajal. Naša družba je še vedno tako zaprta, da vsaki premiki rabijo 10 let, če malo pretiravam. Vrednote se v večini postale španska vas. Se mi pa zdi, da je vedno več tistih ljudi, ki potrebujejo pomoč in pohvala tistim, ki so pripravljeni pomagati in pomagajo. Solidarnosti se mi zdi, da je kar, ampak solidarni niso tisti, ki imajo veliko, temveč tisti, ki imajo komaj zase dovolj. No, se najdejo kakšne izjeme, tako kot povsod.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Takšna gibanja lahko v določeni meri vplivajo na družbene spremembe, ampak ne v takšni meri, kot bi si morda marsikdo izmed nas želel. Sam nimam proti protestom nič (sem tudi bil na enem), če so le namenjeni v dobro človeka. Vsa demonstracijska in protestna gibanja so OK, ampak vidimo, da ne dajo tako velikih rezultatov, kot imajo prvotni namen. Menim, da je izražanja mnenja glasno in jasno pri mladih občutno premalo. Mislim, da imajo takšna gibanja moč, da lahko vplivajo na spremembe, če so le stališča in zahteve dobro postavljeni in če mladi verjamejo v to, za kar se borijo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sem se udeležil enega protesta. Vendar so takrat ljudje pozabili, da smo prišli samo protestirat, kar se je potem razvilo v grozoto – vstaja Maribor, ki pa se za nas ni dobro končala, saj so nam aretirali enega prijatelja, da naj bi metal granitne kocke, po enem letu dokazovanja na sodišču nam je uspelo dokazati, da na tistem mestu takrat njega ni bilo. A kljub temu podpiram demonstracije in bi se udeležil še česa, če bi me res pritegnilo. Za čist vsako stvar ne bi šel. Hm, ... angažiram se tako, pomagam, mogoče da to voljo za naprej, da mogoče pa vseeno ni tako slabo, kot na začetku zgleda. Trudim se spoštovati vse ljudi, živeti

vrednote ... Večjih stvari se pa še nisem lotil. Se mi pa zdi, da če nekaj narediš že v svojem okolju, v katerem živiš, je lažje in se ti vse skupaj res ne zdi totalni polom.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mislim, da mladi nimajo prevelikega vpliva na vse, kajti mislim, da jih ne jemljejo dovolj resno v teh zadevah (ker so mladi). Zdi se mi tudi, da večina mladih vedno bolj razmišlja v smeri, kako bi vložil čim manj navora pa čim boljše živel. Lahko pa z jasnim izražanjem mnenj kaj dosežeš, ker se bo zihér našel še kdo, ki tako misli in potem še kakšen in na koncu lahko skupina ljudi kaj naredi. Mladi bi imeli vpliv in ga bodo imeli, ko se bo menjala vsa generacija naše politične oblasti. Tu mislim tudi na slavne strice iz ozadja. Sicer malo se je že menjala, a 25 let poslušamo iste politične zgodbe. Pustimo preteklost, strmimo k prihodnosti.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Mislim, da bo družbeni razvoj ostal v enakem stanju, kot je sedaj, ne verjamem v neke spremembe oziroma izboljšanja. Sam bom deloval v tej smeri, da se bodo moje želje uresničevale. V prihodnosti me lahko ogroža izguba službe in s tem bi se ogrozilo preživetje. Ne morem reči, da bodo imeli mladi optimistično prihodnost, s takšnim načinom zagotovo ne. Za moj in na splošno razvoj vseh mladih, da je odvisen vsak posameznik, ker če ne poskrbiš sam zase, drugi ne bo. Obdobja 90-ih let so že zdavnaj končana.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločil bi se za upor, saj, kot sem že dejal, bi se udeležil protestov, če bi se šlo za kaj pomembnega. Zagotovo bi stopil v boj za boljši jutri. Upiral bi se le v primeru ideje, v katero bi res verjel. Vsak se lahko upira, ampak brez dobre alternative oziroma rešitve se mi zdi to povsem nesmiselno.

Priloga C.15: Sabina – 26 let, magistrica, zaposlena kot prodajalka

(20. julij 2016, Trnovska vas)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Ko sem bila stara 17 let, sem si želela, da bi bilo za zmeraj tako. Takrat mi ni bilo potrebno skrbeti za finance, saj so me starši podpirali, ni mi bilo potrebno skrbeti, kdaj bom vstala, saj se vsakemu kdaj zgodi, da zamudi v šolo, haha. Sedaj, ko sem odrasla, ko imam službo, pa na te stvari gledam popolnoma drugače. Vesela sem, da imam svoj denar, da si lahko kupim/privoščim, kar si želim in predvsem, da nisem več v breme staršema. Zanimivo je, kako se z leti spremeni način razmišljanja in pogled na odraslost. Zagotovo je mladost najlepši del življenja, saj se lahko brezskrbno zabavaš in uživaš. A tudi odraslost ima svoje prednosti, kar je zagotovo v prvi vrsti finančna neodvisnost in tudi drugi zadeve, odgovornosti, ki jih prinesejo leta.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Glavna stiska mladih je, po mojem mnenju, najbolj povezana z (ne)zaposlovanjem in reševanjem stanovanjskega problema. Mladi namreč po končanem šolanju zelo težko dobijo zaposlitev, s tem pa je posledično povezan tudi stanovanjski problem. Veliko se jih zaradi finančne stiske zaposli na delovnih mestih, za katera niso izšolani. Problem so pa tudi plače, ki so pri nas, če nisi direktor ali politik, smešne. Zaradi nezaposlitve ali pa nizke plače si ne moreš privoščiti nekega stanovanja, o novogradnji pa lahko večina mladih samo sanja. Zaradi tega veliko mladih dlje ostaja pri starših, saj se ne morejo osamosvojiti in živeti po svoje.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno družbeno in politično stanje se mi zdi kritično. Med družbo nastaja vedno večja napetost, nestrinjanje, strah, nestrpnost ... Veliko ljudi živi na pragu revščine, nima služb, torej tudi ne denarja, da bi lahko skrbeli zase in za svoje družine. Zaradi tega vedno več ljudi živi pod stresom in strahom pred jutrišnjim dnem. S strahom pa je povezano tudi priseljevanje tujcev oz. beguncev, ki je bila zelo aktualna tema nekaj mesecev nazaj. Begunci so v Sloveniji povzročili ogromen val nasprotij in nestrinjanj, da bi le-te sprejeli v našo državo, predvsem zaradi drugačne veroizpovedi in načina življenja, ki ga pri nas nikakor nismo navajeni in ga tudi nismo pripravljeni sprejeti.

Nekaj let nazaj se mi zdi, da smo živeli popolnoma drugače, predvsem precej bolj lahkotno, bolj brezskrbno. Pred leti ni bil problem najti službe, najti stanovanja, imeti družine. Danes so to glavni razlogi za naše stresno življenje. Takrat je bilo veliko manj preprirov, manj strahu in nestrpnosti. Lahko si se na primer svobodno sprehajal sam po temi, danes te pa že skrbi, da bi srečal koga »nepravega«, glede na to, kaj vse se dogaja. Glavni krivec za trenutno stanje bi rekla, da je političnega izvora. Politiki so namreč tisti, ki so nas spravili do sem, kjer smo. Njim je namreč (očitno) dovoljeno vse ... Dokler se na tem področju ne bo nekaj korenito spremenilo, dokler ne bodo nehali tako na veliko polniti svoje žepe in gledali samo na svoj rit, tako dolgo bomo živeli tako ..., hm ..., kot pač živimo ...

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Zagotovo potrebujemo spremembo naše družbe! Prvo kot prvo bi morali biti ljudje bolj povezani in bolj odprti za neke nove zadeve. Preveč smo zaprt in hladen narod, predvsem nepripravljeni sprejeti nekaj novega. Še vedno namreč mislimo, da je homoseksualnost bolezen in nekaj nesprejemljivega. Tudi geji so samo ljudje, isti kot vsi ostali, in zato bi morali biti enakopravno vključeni in sprejeti. Nestrpni smo do nekaj drugačnega, nekaj kao nenaravnega. Glede beguncev imam sicer drugačno mnenje ... Če bi se prilagodili našemu načinu življenja, potem OK, ne mislim glede vere, to je namreč odločitev vsakega posameznika, ampak le na način življenja. Predvsem pa so te zadeve odvisne od politične oblasti, ki pa, žal, pri nas ne gleda na skupno dobro, ampak le na njihovo dobro in na njihovo dobrobit. Prav tu bi se morale zgoditi največje spremembe, da bi lahko bolje zaživel. Če bi nas vodila dobra politična oblast, ki bi se zavzemala za prav vse ljudi, bi lahko vsak živel dostojno in srečno življenje.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije in protestna gibanja vsekakor podpiram. Vendar pa kar malo dvomim, da bodo prinesla neke korenite spremembe. Problem je tudi v nas samih, saj se premalo borimo za nas in za naše pravice. Mogli bi vsi skup stopit, se vstat in vztrajati pri nekih zadevah, zahtevah. Protesti pri nas trajajo po navadi kaki dan pa še to je le nekaj deset ljudi, ki se tega sploh upa udeležiti. Dandanes se že vsak boji za svojo službo, ne upa se zoperstaviti šefu, saj ga lahko to hudo kaznuje. Nismo enoten narod, kot vidiš to drugod po Evropi. Sama upam, da bo prišel dan, ko bomo dovolj pogumni, da zahtevamo svoje in pri tem tudi, vsi skupaj, vztrajamo in ne popustimo. Le tako lahko nekaj dosežemo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Še nikoli nisem bila na protestih oz. demonstracijah. Sama se jih ne udeležujem predvsem zaradi nasilja, do katerega večkrat pride. Bi pa se bila pripravljena udeležiti kakega v prihodnosti, če bi vedela, da bodo res neke spremembe oz. da bodo protesti imeli sploh kak vpliv.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi po mojem mnenju, vsaj zaenkrat, nimamo vpliva na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe. Vsake toliko časa se pojavi neki mladostnik, ki ima super predloge, a žal naleti na gluha ušesa. V naši državi še vedno vladajo in odločajo »stari mački«. Pojavljajo se že določeni projekti, akcije mladih, ki opozarjajo na stanje v naši družbi, a še vedno so to premajhne, premalo pomembne, zadeve, da bi korenito vplivale na dogajanje. Upam, da se v prihodnosti vendarle nekaj spremeni, saj na mladih svet stoji.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Hmm ... vsekakor upam, da se bo nekaj spremenilo oz. mora se! Ne bom trdila, da bo rožnato, saj smo za velik del načrtovanja prihodnosti odgovorni sami. Upam pa, da se bo spremenilo vsaj toliko, da bomo lahko uresničili vsaj nekatere osnovne želje. Večina mladih si seveda želi ustvariti družino, biti nekje na svojem, biti neodvisen. Problem je, da vedno več mladih ostaja doma pri starših oz. doma ne zapustijo pred 30. letom. Najbolj nas verjetno lahko skrbijo delovna mesta, saj je trenutno kar velik problem dobiti delo, če nisi nekje »pri koritu«. Za uresničitev mojih želja me lahko prav to najbolj ogroža, saj če ne bom imela rednih dohodkov, tudi ne bom mogla uresničiti drugih zastavljenih želja. Glede optimistične prihodnosti imam kar nekaj pomislekov, a kljub temu upam na najboljše.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Če bi se šlo za boljšo prihodnost, za nekaj res pomembnega, bi se odločila za upor. Pripravljena bi se tudi bila udeležiti protestov.

Priloga C.16: Lovro – 15 let, mladi dijak, računalničar

(20. julij 2016, Kidričevo)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Itak da je fajn biti mlad. Kdo bi sploh hotel kdaj biti star, hodit v službo, služiti denar, biti odgovoren, skrbeti za druge. Ko si mlad, je vse fajn in brezskrbno. Če sebe pogledam, ne rabim za nič skrbet. Hodim v šolo, uživam s prijatelji, ob vikendih hodimo ven. Ne rabim se obremenjevati z denarjem – imam štipendijo, ata in mama mi tudi dajeta denar za oblačila, malico in za vse, kaj rabim. S tega vidika je super biti mlad, vse maš, pa za nič se ne rabiš pretirano truditi ali pa se odpovedovati. Je pa fajn po drugi strani tudi biti odrasel, saj ne rabiš

nikomur nič razlagat, kam hodiš, kaj delaš, kdaj prideš domov. Si čisto samostojen, kar zdaj nisem. Vseeno moram polagati račune staršem, pa malo gledati, kaj delam.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)?*

Ne vem, če doživljam ravno neke stiske v današnjem času. Pa tudi če pogledam moje kolege, niso v neki stiski. Hodim v šolo – haha – mogoče je to največja stiska, ja, da moram vsaki dan it. Je boljše, ko so počitnice, pa si doma, lahko delaš, kaj češ, pa učiti se ne rabiš. Živim tudi doma, ki pa bom, še dolgo se ne rabim obremenjevat s tem, kot to, kaj gledam mojo starejšo sestro, ko še s fantom zdaj ne veta, ki bi živila. Malo sta pri nas, pa malo sta pri njem, pa oba bi rada šla nekam na svoje, pa tak nimata kam, če je vse tak drago, plač pa tudi nimata nekih – pa še komaj začela sta oba prav delat. Jaz ful upam, da se ne bom rabil enkrat neke pretirano obremenjevat s tem. Če pa že, pa čim bolj pozno. Kaka bo prihodnost, se tudi ne obremenjujem neke pretirano. Veš, ki še je to. Prvo še mam »sto« let šole pred sabo, maturo, pa diplomo, pa polno vsega. Potem komaj pride prihodnost pa sekiranje, kaj bo. No, ne vem, ali bi se mogel že zdaj s tem obremenjevat. Če sploh ne vem, kaj bi rad v življenju sploh delal, pa kaj bom šel študirat.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Joooj, kak se pa o tem ne rad pogovarjam. Politično stanje – vem samo, da je že dolgo časa vse vkup eno veliko s****. Non stop neke scene, leva pa desna, pa Janša, Pahor, pa oni pa drugi. Celi čas se samo prepirajo, naredijo pa nič. Jaz ko vidim po televiziji, ko ata gleda dnevnik, se kar odstranim iz dnevene sobe. Če že kaj, si pogledam šport, tam vsaj ni non stop enega in istega lajnanja. Vsi, čisto vsi, ki so v politiki, so isti. Moglo bi se enkrat čist vse zamenjat pa na novo postaviti. Ampak, tak bi bilo spet vse dalje isto. Tak da ja, za nastale razmere so definitivno odgovorni ti naši preljubi voditelji države. Samo, saj pravim, da se nerad poglobljam neke v te zadeve. To, če pa je slabše, kot je bilo, menda je. Jaz neke razlike ne vidim, ampak, OK, nisem še niti toliko let na sveti. Ampak ko poslušam našega dedka, on celi čas govori, kak je Juga razpadla, tak je šlo vse samo na slabše. On vedno reče, v Jugi, tam

je bilo lušno, meli smo službe, meli smo za jest. Dobro, saj zdaj tudi mam, nismo neki reveži ravno doma, ampak baje, da je bilo takrat boljše.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Pa menda res, ja, potrebujemo spremembo družbe. Samo ne vem točno, kak bi se to kaj spreminjalo. Vrednote tak so, kake so, politična oblast se očitno še dolgo ne bo nič spremenila. Glede neke vključenosti pa mam jaz tako mnenje – kar se tiče vključenosti recimo gibalno oviranih in duševno manj razvitih, sem ful za to, da se vključijo v neke delovne procese, pa da dobijo službe. Od mojega najboljšega prijatelja sestra, ima downov sindrom pa hodi kao delat pa pomagat tam v en zavod, v neke delavnice, kjer majo ustvarjalne ure. In to mi je ful v redu. Kar se pa tiče recimo nekih prišlekov, tak kot so to zdaj recimo ti begunci, to pa se ne strinjam, da bi hodili poleg nas v šolo ali pa da bi delali tam ko ata pa mama. Zakaj? Saj oni naj bodo tam, pa naj delajo tam, kot so doma. Kdo pa jih je silil, da grejo ven z države, pa pridejo k nam. Te vključenosti pa jaz ne sprejemam. Ker to, kaj pa se je zdaj dogajalo, ko so hodili tu mimo nas proti Avstriji – vse se je vrtelo okoli njih. Pol pa še nam rečejo, da jih bodo nastanili poleg nas, dobesedno za sosede. Naj rajši ta naša država poskrbi za tiste, ki smo tu doma.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

To, ko se je protestiralo pred parlamentom pa v Mariboru, ko so metali granitne kocke v Kanglerja? Hehe. To je bilo kul, ja, samo ne vem točno, kak se je to vse sploh začelo, pa za kaj konkretno se je demonstriralo. Dobro, to za Kanglerja vem, da so ga hoteli odstraniti z županovega stolčka, ker je itak bil lopov. S temi radarji pa vse. Fajn je bilo videt celo množico ljudi, ko so se drli na trgu pa pred parlamentom pa s transparenti protestiralo. Haha, ja to sem še jaz včasih pogledal dnevnik zvečer poleg ata. Če pa so ta protestiranja kaj spremenila, pa ne vem. Ja, OK, Kangler ni več župan. Če pa je še kaj drugega drugače, pa mislim, da ne. Al je kaj drugače, kot je bilo?

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Ne, nikoli nisem bil na nobenih demonstracijah oziroma protestnih gibanjih. Maribor je malo predaleč, pol bi nas mogel še nekdo peljat. Pa niti ne vem, če bi hotel it. Ja, mogoče zaradi filinga, množica protestira, se dere, ko na kaki nogometni tekmi. Drugače pa nekega pointa ne vidim. Saj sem ti rekel že prej, da ne vem točno, zakaj bi protestiral, pa če bi to sploh kaj spremenilo. Če ti pravim, da me politika pa ves ta pomp okrog tega ne potegne neke preveč, ne obremenjujem se ravno nekaj preveč. Aja, je pa hodila moja sestra pa njeni fant, ja. Samo onadva sta hodila v Ljubljano. Pa vem, da zdaj sta tudi v neki skupini na Facebook-u, nekaj Zombi nekakšna cerkev. Naš dedek jo zajebava, če je stopila v sekto, pa ona pravi, da to ni religiozna skupina, ampak izraz protesta in akcije proti »gnusni« državi.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Ne vem, kaki vpliv lahko imamo mladi na družbeno in politično dogajanje. Oni bodo itak delali po svoje, tak kot se bodo odločili. Kje si pa še videla, da bi kdo resno jemal kakega mladega. Dobro, mogoče malo starejši od mene, recimo nekoga tvoje starosti. Jaz, kot 15-letnik ne morem nič naredit. Ne vem, vplivat na družbeno stanje. Saj sem ti rekel že, da se niti ne obremenjujem s tem. Dobro, pa če bi se oziroma se enkrat bom, pa ne vem. Mogoče, če se res zberejo vsi mladi pa protestirajo – samo pol bi mogli biti res ful vztrajni, pa odvisno tudi, za kaj bi protestirali. Če bo enkrat prišlo do tega, da si bomo mogli recimo faks plačevat, pol bi tudi jaz šel protestirat, ja. Če je bilo do zdaj šolanje vse zastonj, še naj bo za nas, ki pridemo od zadaj.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Mislím, da ja. No, ne vem. Prej sem rekel, da ne vem še, kaj bom enkrat študiral oziroma kaj bi rad delal – vem, da bo menda nekak povezano z računalniki. V srednjo računalniško sem šel, ker me ful zanimajo te zadeve, pa mislim si tudi, da v tem bo vedno neka služba. Tak da

ja, najbrž bom delal nekaj v zvezi s tem, pa da mi ne bo hudega. Glede družbenega razvoja nimam nekega mnenja. Menda bo slabši, i guess. Kaj bi nas lahko ogrožalo, pa je mogoče ravno ta politika – levo pa desno, Američani pa Rusi pa seveda ti begunci. To je edino, za kaj sem skoro zihér, da bo číst spremenilo Evropo. Mladi imamo neko prihodnost, menda bo optimistična, ja.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Joj, tak kot sem že prej rekel – protestiral bi, če bi se šlo za nekaj, kar je res povezanega z mano – če bi nam naredili šolo s šolninami. Drugače pa ne vem. Ne bi. OK, je tisti adrenalin, pa navijaško vzdušje, samo sem rajši konformist. Saj, za zdaj mi še nič ne manjka. Če pa mi bo kdaj, pa bom mogoče enkrat číst drugače razmišljal.

Priloga C.17: Anja – 27 let, učiteljica razrednega pouka

(21. julij 2016, Destrnik)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Mislím, da se pri večini dogaja to, da si kot otrok želimo čim prej odrasti, ko odrastemo pa želimo prav obratno. Kot otrok je vse super, nimaš nekih ogromnih odgovornosti, nimaš skrbi. Po drugi strani pa želiš odrasti, ker živiš, kakor želiš, imaš službo, imaš svoj denar, ampak obenem pridejo tudi odgovornost in vse druge odrasle zadeve. Če pomislim na svoja mlada leta, sem si zmeraj želela biti odrasla, kajti tako mi nihče več ne bo ukazoval, kaj naj počnem in česa ne. Zmeraj se mi je zdelo, da je biti odrasel super fajn. Imaš službo, imaš denar, živiš zase, delaš kar počneš. Zdaj sem že v letih, ko vse to na nek način imam, ampak marsikdaj ni tako enostavno, kot je bilo videti/kot se mi je zdelo pred leti. Vse, kar danes imam, pa namreč prinaša svoje stroške in odrekanja. Ampak sem vseeno vesela, da sem odrasla in imam, kar imam, ker sem nase ponosna in vesela, kar sem v življenju že vse dosegla.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Menim, da je glavna stiska mladih v današnjih časih ravno službena problematika, kajti s tem je povezano tudi reševanje stanovanjskega problema in samega življenja. Mladi bi si želeli biti na svojem in skrbeti zase/za svoje družine, ampak glede na to, da ne veš, če bo naslednji mesec zaposlitev (plača), pa to ni vedno enostavno. Marsikdaj gre privarčevani denar v drugačne namene, kot je bil sprva namenjen, ker ga porabimo za preživljanje.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Mislím, da je družbeno in politično stanje precej slabše, kot je bilo v prejšnjih letih, saj je glavna stiska mladih (brezposelnost) vedno večja in predstavlja velik problem. Velik del krivde gre zagotovo politikom, ki nam določajo/pišejo zakone. Še vedno niso »dojeli« enostavne zadeve namreč, če ljudje več zaslužijo, tudi več potrošijo. V prejšnjih letih je bilo zagotovo malo lažje, saj so ljudje lažje dobili zaposlitev, lažje so dobili tudi kredit za hišo/stanovanje, kar pa je danes prava loterija. Razmere v naši družbi so postale katastrofalne. Nobeden nima več nobene morale, vsak lahko dela, kar želi. Večina jih več ne pomisli na sočloveka, kaj lahko drugemu s svojimi dejanji, besedami povzročiš. Krivec za nastale razmere, globalizacija, internet, prevelik pretok informacij. Pa še to, če naši vodilni ne dajejo občutka, da spoštujejo vrednote, zakaj bi jih potem drugi, pa bi jih morali ...

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Zagotovo potrebujemo spremembo naše družbe, saj je čas, da se postavimo zase. Velik poudarek bi se moral dajati oblikovanju vrednot, kajti med mladimi danes skoraj več ne veljajo nobene vrednote. Morali bi imeti tudi več pravice pri vključevanju – oblikovanju pravil, zakonov. Prav tako se mi zdi pomembno, da zakone, pravila oblikujejo ljudje, ki so na določenem področju dovolj podkovani (ne more ekonomist pisati pravil, zakonov na področju

šolstva – naj jih sugerirajo tudi učitelji), in prav je, da jih pišejo ljudje, ki so že sami delovali/delali na nekem področju.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Na demonstracije in protestna gibanja sem zmeraj gledala pozitivno, saj s tem zahtevamo svoje pravice/ne dovolimo izkoriščanja. Mislim, da lahko takšna gibanja vplivajo na konkretne družbene spremembe, kar smo do sedaj že pokazali.

- *Si sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih v preteklosti? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sem že sodelovala v protestu, in sicer proti neplačanim pripravništvom v šolstvu, kajti ne zdi se mi pošteno, da delaš 10 mesecev zastoj (še malico so nekateri komaj dobili). Ker poteka pripravništvo v času, ko že imamo mladi nekako urejeno svoje življenje (družino, dom ipd.), to prinaša tudi svoje stroške, ker pa je pripravništvo neplačano, smo mladi primorani delati (za denar) v popoldanskem času. Torej se lahko vprašamo, kako kakovostno je torej naše izobraževanje/pripravništvo/priprava na naše bodoče delo, če vsak večer hodimo z dela utrujeni. Zato bi tudi v prihodnje sodelovala na takšnih in podobnih protestih brez pomislekov.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Nek vpliv zagotovo imamo, sicer menim, da imamo večji vpliv na družbeno kot politično dogajanje. Sama lahko vplivam na družbeno dogajanje pri svojem delu, in sicer pri ozaveščanju učencev. Starši pa lahko vplivajo na družbeno dogajanje pri ozaveščanju svojih otrok.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Močno upam, da bo družbeni razvoj omogočil uresničitev mojih ambicij in želja, čeprav trenutno ne kaže ravno na to. V prihodnosti me bo zagotovo ogrožala služba za nedoločen čas, kajti s tem je povezano tudi vse ostalo. Sama vedno na vse gledam optimistično in verjamem, da bom službo dobila, tako da ja, zase lahko rečem, da imam optimistično prihodnost.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral se upiral, za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Sama bi se odločila za upor, če bi šlo za nekaj res pomembnega. Zagotovo bi stopila v boj za boljši jutri, ampak vseeno v nekih mejah normale, preko sebe ne bi šla.

Priloga C.18: Vita – 18 let, dijakinja in mlada plesalka

(22. julij 2016, Zg. Leskovec)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Ne bi rada prehitro odrasla, saj menim, da z odraslostjo pride tudi vedno več odgovornosti, vedno več obveznosti. Kot mlad pa si lahko bolj brezskrben in delaš, kaj si želiš, vendar je tudi odvisno od posameznika, npr. tisti posamezniki, ki že imajo zastavljene cilje v življenju in si npr. želijo čim prej odrasti in to doseči. Po eni strani bi rada bila stara toliko, kot sem zdaj, ker še nimam nekih skrbi pa nič kaj takega. Po drugi strani pa bi si želela biti stara več, kjer bi že imela službo pa vse. Pa ne bi bila več odvisna od staršev.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Menim, da je največji problem mladih, kje se šolat, izobraževat, saj je dandanes zelo težko dobit službo in vsi praktično gledajo tudi na to, da se bodo izobraževali za nekaj, s čimer se bodo lahko v prihodnosti preživljali, je pa res, da jih večina tudi na to ne gleda, ampak se izobražuje za nekaj, kar jih veseli, kar je tudi prav. Definitivno je glavni problem brezposelnost. Težko se je zaposliti predvsem v svoji smeri. Glavni krivec je seveda vodstvo naše predrage Slovenije. In vse to vodi v druge probleme, mladi se ne morejo osamosvojiti, če ni službe, ni denarja in če ni denarja, ne morejo na svoje. In tako ostajajo pri starših. Glede šolanja pa pravim tako, vsaj v mojem primeru je tako, ko se konec osnovne šole odločaš za smer nadaljnjega šolanja, prehitro to gre in bilo je premalo informiranosti glede šol.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Menim, da se današnja družba veliko razlikuje od prejšnje, saj dandanes vse temelji na tehnologiji, ljudje smo preslepljeni s telefoni in se več ne znamo med seboj družiti, pogovarjati ... Glede politike pa se mi zdi, da država premalo naredi. Tako da ne, ne družbeno in ne politično stanje se mi ne zdita v redu, ampak še vedno se da znotraj sistema urediti tako stvari, da ti je kul. V politiko se res veliko ne poglobljam, ker mi je čist mimo vse, kar počnejo naši politiki in če pride še ne vem kako pošten človek na oblast, je itak vse tako daleč, da verjetno mu ne bi v enem mandatu uspelo zrihtati stvari. Družbeno stanje se mi zdi pa tako tako. Lahko bi se stvari izboljšale, ampak, kot sem že rekla, se da narediti tako, da ti je kul. Družbeno je pa vedno tako razgibano, da mislim, da je res za vsakega dovolj prostora.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Da, menim, da potrebujemo veliko sprememb, saj opažam, da ljudje izgubljajo svoje vrednote, da se več ne zavedajo svojega početja. Kot sem omenila že prej glede naše odvisnosti od telefonov od tehnologije, žalostno je to, da družba brez tega ne zna več funkcionirati in brez tega sploh živeti, saj smo neprestano od njih odvisni, ker nam dajejo različne informacije.

Zdi se mi tudi, da bi naš narod moral delovati v skupno dobro, v smislu, da si pomagamo med seboj, da smo solidarni, kajti to je problem pri nas, ker ima veliko ljudi predsodke glede drugih, še posebej glede drugih narodov.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Se strinjam z ljudmi, ki gredo na cesto in protestirajo, samo verjetno ne bodo nič dosegli, ker bi nas moglo bistveno več iti na proteste in s tem še ustvariti večji pritisk na vlado. Pa mogli bi vztrajati malo bolj dolgo, ker ko se gre za neko podjetje, vidimo, da delavci protestirajo največ dan, dva mogoče, pol pa takoj odnehajo, ko jim je nekaj obljubljen, ki verjetno sami vedo, da se ne bo uresničilo, samo v strahu, da ne bi ostali brez službe, to pač sprejmejo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem še nikoli sodelovala, pripravljena sem z raznimi solidarnimi deli, se pravi z raznim zbiranjem denarja za ljudi, raznimi dobrodelnimi dogodki, delavnicami.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Da, saj mladi ustvarjajo tudi našo prihodnost, oni se bodo izobrazili in v prihodnosti odločali o delovanju naše družbe in države, trenutno pa nimajo tako velikega vpliva, saj še vseeno niso tako dovolj zreli ali pa, tako se bom izrazila, takšni, da bi jih ljudje jemali resno. Mladi se s to problematiko tudi ne ukvarjamo dovolj, da bi lahko imeli konkreten vpliv na družbene spremembe, zato je ta vpliv precej majhen in o stanju v družbi še vedno vpliva malo starejša populacija.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Menim, da bo družbeni razvoj slabši, saj se dandanes dogajajo takšne stvari, ki se v preteklosti niso in smo včasih res lahko zgroženi, menim pa, da me bo v prihodnosti ogrožalo predvsem to, da ne bom našla zaposlitve, da bom prisiljena oditi delat v tujino ali pa da bom mogla delati nekaj, kar me ne veseli. Čeprav hočemo biti optimistični, se zavedamo realnosti naše države. Mislim, da nekatere stvari bomo lahko uresničili, ampak ogromno stvari bo ostalo nedosegljivih, pa ne zato, ker jih sami ne bi mogli doseči, ampak ker nam ne bodo omogočili tega. Ogrožalo me bo to, da bo država na isti točki, kot je, ne bo veliko priložnosti za razvijanje nas mladih. Če se bo kaj spremenilo, bomo lahko bolj optimistični, kot smo.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Da, seveda, če bi s tem osrečili želje mnogih ljudi in delovali v dobro družbe. Bi protestirala, ampak mislim, da tu spet gre za to, da en sam ne bi dosegel ničesar, več nas stopi skupaj in rezultat je na koncu lahko celo pozitiven.

Priloga C.19: Nina – 24 let, mlada študentka

(22. julij 2016, Ptuj)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Menim, da je največja prelomnica v obdobju odraščajočega mladostnika, ko dopolni 18 let oz. polnoletnost. S tistim dnem v družbi postane mlad odrasel, kateremu je dodeljenih več obveznosti/dolžnosti in privilegijev. Seveda je odvisno od vsakega mladostnika posebej, ali te odgovornosti vidi kot dolžnost ali privilegij (npr. volilna pravica, možnost opravljanja vozniškega izpita itd.). Menim, da veliko število mladostnikov vidi npr. volilno pravico kot obveznost. Hkrati pa smatrajo možnost opravljanja vozniškega izpita kot neko iztočnico do

svobode, samostojnosti. Sama sem komaj čakala, da bom polnoletna in s tem dobila več pravic, kar se tiče samostojnega odločanja. Država te s tistim dnem začne obravnavati kot posameznika, ki je dovolj star, da lahko sam sprejema pomembne odločitve. Meni ta prelomnica predstavlja preskok iz mladostnika v odraslega posameznika, ki je dovolj avtonomen, da odgovarja zase in svoja dejanja. Tako, da ja, lahko trdim, da sem želela odrasti in s tem prevzeti vse odgovornosti in privilegije, ki pritičejo.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Glavna stiska je po mojem mnenju zagotovo iskanje zaposlitve. Živimo v času, ko je zelo težko dobiti službo, ne glede na izobrazbo, ki jo imaš. Menim, da smo še posebej v depriviligiranem položaju mlade ženske. S tem, ko je glavna stiska mladih nezaposlenost, je posledica stanovanjski problem (kako si privoščiti kredit ali najemnino stanovanja/hiše, če nimaš službe in s tem rednega dohodka). Menim, da se ravno iz teh razlogov mladina odloči za tujino in s tem iskanja boljših možnosti zaposlitve drugod po svetu.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

V Sloveniji so razmere iz leta v leto slabše. Kot glavne krivce vidim naše politike in njihove politične stranke. Zakaj? Zaradi tega ker je zanje bolj pomembno, kdo je za levico ali kdo je za desnico, kot kaj se dogaja z našo državo. Bolj je pomembno, kdo drži s kom, kakšne so stare zamere in kdo je komu obrnil hrbet, namesto da bi iskali nove rešitve za boljšo državo, ki bi pomagala mladim in s tem seveda celotnemu prebivalstvu.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Definitivno potrebujemo dobro in s tem NOVO politično oblast! Ljudje so nesrečni, nezaupljivi do države, kar se odraža v vsakodnevnih medsebojnih odnosih. Ljudje pozabljajo, kako je biti prijazen, dober do sočloveka, mu pomagati. Sprememba družbe se ne pojavi čez

noč, to je postopek, ki potrebuje čas in predvsem veliko zaupanja. Zaupanja, ki pa menim, da ga današnja družba nima.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Seveda, ravno takšna in drugačna gibanja so v zgodovini močno vplivala na družbene spremembe. Slovenija se je, po mojem mnenju, predvsem delila na dva pola – tiste, ki so podpirali priseljevanje migrantov, in tiste, ki so proti. Vsaj po podatkih in pogovorih, ki sem jih zasledila sama, je bilo zelo malo takšnih, ki jih ta tematika ne bi zanimala. Največji problem pri vsem tem je nesodelovanje držav sveta med seboj (predvsem držav, ki so si sosede). Ljudje so želeli pomagati migrantom, so pokazali sočutje do sočloveka v stiski. Vendar je posledično ob masi ljudi, ki je prihajala, njihovemu (domnevnemu) obnašanju na meji in drugih razlogom, ta podpora upadla. Ljudi je prevzel strah, strah zase, za svoje družine, za svoje sodržavljane. Naenkrat se je pojavilo mnenje mi – ali oni. Na to so v veliki meri vplivali mediji, najbolj pa država, ker ni znala primerno ukrepati.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Zaenkrat še nisem sodelovala na nobenem protestu, bi pa želela. Za nekaj, v kar verjamem, sem pripravljena jasno in glasno izraziti svoje mnenje, se udeležiti protestnih shodov itd.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Menim, da imajo veliko večji vpliv, kot se ga sploh zavedajo/-mo. Na mladih svet stoji in s svojo odločnostjo, povezanostjo in željo lahko močno vplivamo na obstoječo politiko. Več primerov iz zgodovine nam priča o študentskih gibanjih, ki so dosegla velike spremembe. Mladi postavljajo tudi nove smernice, nove izzive, ki se v družbi "primejo".

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Sama menim, da prihodnost za nas mlade ni bleščeča. Hkrati se pa mora vsak mlad odraščajoč posameznik zavedati, da je njegova prihodnost v veliki meri odvisna od njega samega. Ambicija, želja po uspehu so ključni dejavniki, ki bodo ločili uspešne posameznike od drugih. Sem pa rahlo pesimistična in mislim, da se bo družba popolnoma zrušila, nobeno pravilo, nobena vrednota ne bo več veljala. Verjetno bom glede uresničevanja ambicij vedela šele takrat, ko bom ta sistem videla in spoznala. Zase lahko menim, da imam optimistično prihodnost, od vsakega mladega posebej pa je odvisno, kako bo videl, definiral in realiziral svojo prihodnost.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Sama bi odločno in z uporom zagovarjala nekaj, v kar resnično verjamem. Največji problem vidim v tem, da se mladina danes ne zaveda, kako močan vpliv ima lahko na oblast, če se za to odloči in se bori za nekaj »dobrega«.

Priloga C.20: Žiga – 23 let, mladi študent novinarstva

(23. julij 2016, Mezgovci)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Menim, da želja po odraslosti predstavlja nekakšen normalni proces v človeškemu življenju. Že v otroških letih kot idole postavljamo starejše, recimo svoje starše, in si želimo, da bi delovali, razmišljali ali pa se samo vedli tako kot oni. Želja po odraslosti in prestopu v adolescenco je neizpodbitna, vendar ko enkrat pride do nje, ko se oseba sreča s »problemi odrasle dobe«, si vsi na nekakšen način želijo, da do odraslosti ne bi prišlo in bi lahko ostali

otroci. Torej, po eni strani si vsi želimo odrasti, vendar ostati veliki otroci v sebi. Odnos odraslost in mladost je potrebno jemati kot povsem naraven proces življenja, katerega stopnje so pač določene že vnaprej.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Glavna stiska mladih v sodobnem času je vsekakor pritisk generacije in spremembe v samem ustroju kulture. Kot lahko spremljamo v zadnjih 50 letih, prihaja do velikih sprememb, tako v mentaliteti, kot tudi v dejanskem vedenju in obnašanju. Vsekakor lahko govorimo o pritiskih na mlade s strani procesa izobraževanja, ki nato vodi do zaposlovanja in možnosti preživetja ter ustvarjanja kariere ... Družba z normami in perspektivami pritiska na mlajše člane družbe, ki si morajo ustvariti prostor in ime znotraj celotne skupine ljudi. Vsekakor je največji pritisk na večino mladih želja po uspehu, uspešni karieri in izpolnjevanju družbenih norm.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Družbeno in politično stanje trenutno ni najbolj rodovitno in prijazno za mladostnike. Samo da izpostavim nekaj problemov: možnost zaposlitve, finančna kriza, nefunkcionalni izobraževalni sistem, nezmožnost političnega udejstvovanja (v smislu delati spremembo), beg možganov itd. Med drugim tudi politika ne promovira pomoč mladim, oz. samo obljublja, kar potem ne zna, ne more izpolniti. Glavni krivec za vse nastale problematike so družbeni, politični premiki. Vsekakor je potrebno iskati tako lokalne kot tudi globalne krivce, vplive na klimo današnjega časa.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Spremembe v družbi so integralni del družbe, saj družba de facto ne more biti idealna, utopična. Menim, da vprašanje družbenih sprememb v modernem času ni potrebno

izpostavljeni, vendar je potrebno boriti se za spremembe, ki vodijo v boljši jutri za tiste, ki prihajajo za nami.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Protestna gibanja so zelo pomemben del razmišljanja kritične mase družbe. Ni pomembno, koliko sprememb se dejansko izpolni, pomembno je izražanje nestrinjanja s politiko, vodilnimi. Če zgodovinsko gledano so uporna gibanja spreminjala tok, kako se je pisala zgodovina, vendar so bili upori oz. protesti bolj brutalni, nasilni in radikalni. Današnji dan mogoče (pa ne da promoviram nasilje) bi potrebovali kaj bolj konkretnega, kar bi vodilne prisililo dati ljudem vsaj kos potice in ne samo drobtine iz mize.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljn angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sem sodeloval. Vsekakor še bom sodeloval. V vsem možnih aspektih, katerih je možno, saj, kot sem rekel prej, družbene spremembe so sestavni del funkcionalne družbe, brez katerih družba ne bi mogla obstajati. Širša družba pa bo morala hkrati razumeti problem ali pravico, ki jo določeni protesti naslavljajo. Za družbene spremembe sem se pripravljn angažirati tudi s prostovoljnim delom, delom z mladimi, mentoriranjem ...

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi lahko vplivajo na družbeno, politično dogajanje najbolj z izražanjem nestrinjanja (kar menim, da večina mladih želi početi) in s tem sodelovanja v oblikovanju politik in kulture. Vsekakor je potrebno upoštevati državljske dolžnosti, dolžnosti do družbe, moralne vrednote itd. S kritičnim samostojnim razmišljanjem in z izražanjem le-tega (umetnost, pisanje, mogoče diskusije ...) oseba v največjem možnem obsegu sodeluje pri spremembah in vpliva na družbo, kulturo in politiko.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Glede prihodnosti nimam posebnih pričakovanj, saj so trenutne družbene razmere zelo lomljive in nestabilne, zato je potrebno rešiti današnji dan in se potem osredotočiti na prihodnost. Vsekakor pa je potrebno dati prednost tistim, ki živijo v slabših pogojih kot mi. No, menim, da se bo nekaj spremenilo, moralo se bo. Spremeniti pa se bo tak, kot sem rekel, moralo tudi naše razmišljanje, postati bo moralo bolj optimistično. Ker če razmišljamo, da nič ne bo boljše, potem res ne bo. Mislim, da bi lahko uresničil vse moje ambicije, ampak bo potrebno veliko truda, vztrajnosti in tudi malo sreče. Treba je gledat optimistično, sicer je stvar že v startu obsojena na propad. Mladi smo še se vedno znašli. Če ne v Sloveniji, pa v tujini.

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Vsekakor bi se odločil za upor, saj s konformizmom samo sprejemaš monopolizem vladajočih, prodajaš svojo voljo in svobodo odločanja tistim, ki že tako ali tako do neke mere odločajo zate. Moderno suženjstvo, najverjetneje bo najbolje tako označiti konformizem, je bolj bolezen kot zavestna odločitev. Vsaka oseba se mora boriti, ustvarjati svojo osebnost, mentaliteto, ideje in odločati o SVOJIH odločitvah.

Priloga C.21: Špela – 24 let, uspešna študentka

(24. julij 2016, Dornava)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Menim, da je obdobje mladosti eno izmed najlepših obdobj. Takrat lahko počneš različne stvari, iz katerih se tudi marsikaj naučiš. Ne glede na to, ali je to formalno izobraževanje (ko

si dijak, študent) ali neformalno, ki se ga naučiš z opravljanjem raznih študentskih del, sploh tistih, kjer imaš veliko stika z ljudmi, ali pa jih pridobiš z druženjem s prijatelji, spoznavanjem novih ljudi ..., vsako pridobljeno znanje, sposobnosti, izkušnje, so dobra predispozicija za »odraslo« življenje. Odraslost prinaša nove, zanimive stvari, drugačne poglede na svet, samostojnost, neodvisnost, odgovornost. Tudi to je del življenja in tako tudi skozi določene procese teče življenje. Odvisno je samo od tega, koliko se je človek pripravljen spoprijet in prilagodit tem obdobjem. Kar bo prineslo življenje, bo.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Glavna stiska mladih v tem času je po mojem mnenju »pritisk družbe« na način, najprej se je potrebno šolati, nato poiskati službo, si ustvari družino, delati naprej, se upokojiti, ob vsem tem pa služb ni, oziroma se je težko zaposliti, pokojnine so nizke, stanovanja so draga, vse je slabo, država je kriva, vsi smo ubogi ... Nihče v življenju ni obljubil, da če se šolaš, da te po opravljeni diplomi ali če boš imel opravljen magistririj »čaka služba«. Vse to, kar nam družba vsiljuje kot svoje splošno mnenje, je že na splošno neko negativno mnenje, da je vse slabo in da so za to krivi drugi. Menim, da je veliko odvisno od posameznika in njegovega pogleda na življenje, njegove pripravljenosti, vztrajnosti, ambicioznosti.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Ravno to temo sem načela že pri prejšnjem vprašanju. Preveč je negativnega, dobesedno že ozračja, prevladuje neki splošen vidik, da je vse slabo, da je vse zanič, da ničesar ni, da je drugje boljše ... Situacij iz prejšnjih let ne poznam dobro (sploh če je mišljeno obdobje 10, 20 let nazaj, takrat sem bila otrok, mladostnica in se za to nisem zanimala). Krivec za nastale razmere smo ljudje sami.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Seveda, da potrebujemo SPREMEMBE V NAŠI DRUŽBI, spremembo družbe bomo v tako »kratkem« obdobju, kot je čas življenja, v primerjavi z ostalimi obdobji, kar težko dosegli. Za spremembo družbe so potrebne generacije sprememb, vzgoje in vključenosti ter pripravljenosti ljudi na spremembe. Menim pa in to tudi podpiram, da se z majhnimi spremembami da marsikaj doseči.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Takšna gibanja lahko pripomorejo k manjšim družbenim spremembam, ampak že to je veliko.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

V preteklosti se tovrstnih gibanj še nisem udeležila. Mogoče bom pa kdaj v prihodnosti del takih gibanj. Slovenci se meni zdijo zelo potrpežljiv narod. Taka gibanja lahko naredijo spremembe, ampak ne 200 ljudi. Slovenija je mala in bi res mogli vsi skup stopit in izrazit naše mnenje in bi mogoče lahko kaj dosegli. Podpisujem pa razne peticije, ki se mi zdijo koristne ali poštene. Želela bi, da bi se peticije, ki potekajo preko interneta, morale vzeti bolj resno in morale bi imeti večjo verodostojnost. Pripravljena sem pa na kakršno koli sodelovanje, če je le za dobro nas.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Menim, da je pa najprej potrebno, da se za družbene spremembe, ki so tudi povezane s politično oblastjo, da se mladi začnejo zavedati svoje volilne pravice in se začnejo v večji meri udeleževati volitev, referendumov. Mladi pa lahko imamo vpliv na dogajanje predvsem z aktivnim in proaktivnim pristopom k svojemu življenju, opazovanjem svoje okolice, prepoznavanjem problemov, opozarjanjem nanje in tudi aktivnim reševanjem. Mladi družbo razumejo z drugačnega stališča, mnogokrat imajo praktične, enostavne, aplikativne rešitve, ki niso slišane.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Kot človeštvo smo že zdaj na visoki ravni razvoja, vendar za trenutne situacije v svetu tega ne morem zagotovo trditi. Najprej je pomembno, da smo ljudje, da začnemo verjeti v to, da smo vsi enaki, ne glede na spol, raso, veroizpoved, državljanstvo ..., in enakovredni, da začnemo gledati na svet z optimizmom. Za uresničevanje lastnih ambicij bo v veliki meri potrebna moja lastna volja, vzgib in motivacija. Mlademu človeku lahko s pozitivnim mišljenjem in širjenjem takšnega mišljenja, z verovanjem v lastno znanje, sposobnosti, zmožnosti, z lastno močjo in s trudom ter marljivostjo v prihodnosti uspe.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Ne vem, vse je odvisno od situacije. Če bi se mi situacija zdela zares pomembna, celo življenjsko pomembna, da bi vedela, da bo moj upor res izboljšal trenutno stanje, bi za boljši jutri stopila v boj.

Priloga C.22: Katja – 25 let, zaposlena, ekonomistka

(24. julij 2016, Kicar)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Mladost je življenjsko obdobje, v katerem prehajamo iz otroka v odraslega človeka. Menim, da je mladost obdobje, ki ga je treba kolikor je možno najbolje izkoristiti. Že v otroštvu je pomembno, da se družimo s prijatelji, z njimi preživimo veliko prostega časa na prostem, se skupaj igramo in seveda tudi kakšno »ušpičimo«. V mladosti je naša največja obveznost učenje oziroma šola, v kar nas spodbujajo tudi naši starši. Najprej osnovna šola, po kateri se

moramo odločiti, kaj si želimo početi v času naše odraslosti, kar je bila zame težka odločitev, saj takrat še sama nisem vedela, kaj si želim početi v prihodnosti. V času pred polnoletnostjo sem si želela vedno odrasti in odrasti. Vendar, če danes pomislim za nazaj, bi se takoj vrnila v najstniška leta. To je čas, ko se počutimo svobodno, nam nikoli ne zmanjka energije, veliko žuramo in se zabavamo. V mladosti se zaljubimo, najdemo svojega partnerja, skupaj s katerim si želimo preživeti odraslost, si ustvariti družino ...

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Menim, da je največja stiska mladih v sodobnem času pomanjkanje finančnih sredstev in zaposlitev po končanem šolanju. V času mladosti se šolamo in izobražujemo na področju, ki nas zanima. Za to porabimo veliko energije in časa. Problem pa je, da veliko mladih po končani srednji šoli ali študiju ne pride do zaposlitve, za katero so se izobraževali. Ta razlog nas privede tudi do stanovanjske problematike. Brez zaposlitve in denarja se mladi težko osamosvojimo. Jaz sem se sicer po končanem študiju takoj zaposlila in še to na podlagi vez. Menim, da brez malo vez in poznanstva danes ne prideš tako hitro do zaposlitve. Če pa že dobimo zaposlitev, moramo veliko energije porabiti za službo, če ne, obstaja možnost, da bo na tvoje delovno mesto prišel kdo drug, ki bo imel na razpolago več časa za službo kot ti. Problem pri zaposlovanju je tudi v tem, da je v veliko podjetjih danes minimalno število ljudi, ki nimajo časa, da bi učili mlade brez izkušenj. Tukaj vidim problem že v našem šolstvu, saj menim, da bi morali dajati več poudarka na praktično izobraževanje kot na teoretično.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Današnje družbeno in politično stanje je katastrofalno. Politiki in ljudje na višjih položajih gledajo samo na sebe in ne na družbo ter »male ljudi«. V današnjem času ni več veliko srednjega plačnega sloja, večina ljudi prejema minimalni dohodek, zaradi česar si lahko privoščijo le osnovne dobrine, ki jih potrebuje za normalno življenje, ali pa še tega ne. Menim, da se situacija poslabšuje glede na pretekla leta. Vedno znova in znova mediji poročajo o »krajah« v javnem sektorju (npr. izplačevanje dodatka na pripravljenost profesorjem na

univerzah itd). Te novice povečujejo nezadovoljstvo v državi in ljudje ne moremo zaupati našim politikom. Prav tako so naši politiki prodali večino državnih podjetij, kar nas bo verjetno kmalu pripeljalo do suženjstva v lastni državi.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Menim, da potrebujemo spremembo v naši družbi, saj trenutno vlada veliko nezadovoljstvo. Zamenjati bi morali politike, ki bi bolj gledali na družbo in ne samo na sebe, ter vključiti tudi mlade v politiko. V današnjem času mislim, da se premalo poslušajo mlade, saj večina odraslih razmišlja na način, kaj pa bi vi, saj ste še premladi, premalo izkušeni, kaj pa vi veste. Saj so oni na določenih področjih res daljše obdobje, kar pa ne pomeni, da vejo toliko več. Veliko mladih ima kakšne dobre ideje, ki bi jih tudi odrasli morali spoštovati in skupaj bi lahko prišli do rešitev, kako izboljšati določene stvari. Menim, da bi za boljše družbeno življenje potrebovali več prostih delovnih mest, za plačilo, s katerim bi državljani normalno živeli, torej da ne bi živeli iz meseca v mesec in bi si mogoče lahko zraven tega privarčevali kakšen evro, si privoščili dopust za sprostitev. Spremeniti bi bilo treba tudi sistem v šolstvu na način, da bi dijaki, študentje pridobili čim več prakse v šoli oziroma v podjetjih, v katerih bi si morali zaposleni vzeti čas za njih. To bi pomenilo tudi, da bi mladi lažje prišli do zaposlitev, saj bi si v času šolanja pridobili določena predznanja in kompetence.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demonstracije v Sloveniji so po mojem mnenju običajno neuspešne, saj smo Slovenci narod, ki veliko jamra, ko pa pride do demonstracij, sedimo doma in čakamo na spremembe in boljše življenje. Protestna gibanja bi po mojem mnenju lahko vplivala na družbene spremembe v primeru, da bi protestirala večina državljanov in bi vztrajali tako dolgo, da bi se določene stvari dejansko spremenile. Drugače pa podpiram proteste, mislim, da jih je več kot tri četrt upravičenih. In ja, mogoče verjamem v to, da lahko s tem dosežemo spremembe, ampak le v primeru, če nas bo veliko in bomo vztrajali. V Luki Koper se je pokazal tisti pravi protest, vsi so stopili skupaj in vztrajali. Problem v Sloveniji je tudi strah (protesti za službo) in to nas

ovira. Predvsem bi podpirala proteste, ki so proti prodaji naših velikih podjetij. Kaj še nam je sploh ostalo? Če bi lastnike, ki "zafurajo" podjetja, vrgli v zapor, zaplenili premoženje v taki vrednosti, kot ga dolguje in mu seveda še prepovedali odprtje novih podjetij, mislim, da se bi že s tem marsikaj izboljšalo.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Demonstrirala še nisem (ko so bile demonstracije za Kanglerja, sem v mestu samo zijala prodajala ... heheh, to sem malo za šalo dodala). V kolikor bi bile organizirane demonstracije, s katerimi bi lahko dosegli spremembe in bi demonstrirala večina, bi sodelovala na demonstracijah.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Po mojem mnenju mladi nimamo vpliva na družbeno in politično dogajanje, saj se običajno mladih ne posluša in se nas obravnava na način, kaj pa vi veste, saj nimate še dovolj izkušenj, kaj boste vi govorili, če ste komaj začeli delati ipd.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Menim, da se bo v prihodnosti moralo nekaj spremeniti na področju gospodarstva, še bolj razviti dobro stoječa podjetja, kar bi pomenilo tudi nastanek novih prostih delovnih mest. Menim, da se nekaj bo spremenilo in da bomo mladi lahko uresničili svoje ambicije. Mene bi v prihodnosti lahko ogrozila konkurenca pri iskanju nove zaposlitve, v kolikor bi morala iskati novo zaposlitev, saj sem se izobraževala na področju ekonomije, kjer je konkurenca močna. Optimistično prihodnost ima lahko vsak, ki zaupa vase, v svoja znanja ter svoja znanja še nadgrajuje. Se pa po drugi strani hkrati bojim, da so glede na politično strukturo in ravnanje države z domačimi, nekoč velikimi podjetji, možnosti za optimizem nesmiselne.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Odločila bi se za upor za boljši jutri, v kolikor bi šlo za pomembno spremembo.

Priloga C.23: Tjaša – 26 let, brezposelna mlada ustvarjalka

(25. julij 2016, Pacinje)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Rada bi čim prej odrasla, ker odraslost pomeni tudi neko svobodo v odločanju in svobodo nasploh. Samo če pomislim malo boljše, najbrž to ni moja največja želja, saj bi potem že bila samostojna ... Pa še nisem čisto... :) Mislim, da si želim odrasti, vendar ne za vsako ceno. Želela bi si predvsem finančne samostojnosti, ker pa v Sloveniji ni veliko spodobnih delovnih mest, mi to trenutno uspeva le napol ...

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Zdi se mi, da je več stvari povezanih. Mogoče brezposelnost, ker posledično tudi ne moreš sam živeti, ker nimaš niti za najemnino. Pa tudi mudi se nikomur ne živet stran od staršev, ker je doma super, ker bo mama vse naredila. Veliko je tudi mladih, ki so zaključili fakulteto pa ne dobijo dela, ki bi bilo plačano primerno njihovi izobrazbi, razen če sprejmemo delo za manj plačila. Veliko stvari je povezanih, še vedno pa mislim, da se vedno kaj najde za delat, stanovanje počasi urediš in počneš še kaj za dušo in je takoj lažje. Če pogledam iz svojega stališča, potem je vse od naštetega problem. Že med študijem si mladi želimo neke samostojnosti, za katero vsi nimajo možnosti ... Nekateri morajo veliko delati, da si študij lahko privoščijo, ali pa so vpisani v šolo, da lahko sploh delajo ... Študij je potem potisnjen na stran in zelo malo je pravih, razgledanih študentov. Vsi smo napol delavci in študentje, za

nobeno nismo zares kvalificirani. Veseli me, da se zmeraj bolj mlade usmerja v poklice, ki v naših gimnazijskih letih niso bili popularni.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Glavni krivec niso posamezniki, ampak sistem in vsi, ki ga sestavljamo. Situacija se mi zdi ista glede na prejšnja leta, vendar jo sama zmeraj bolj sproščeno dojemam. Zdi se mi, da lahko človek z majhnimi koraki v svoji okolici veliko spremeni, na globalno družbeno stanje pa nekako ne morem vplivati, saj nimam toliko socialne in finančne moči ... Želela bi si, da je na svetu lepše, vendar vse, kar lahko za enkrat naredim, je to, da osrečujem ljudi in sem hvaležna za mir, ki ga imamo.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Definitivno bi se dalo še veliko spremeniti na boljše. Ljudje bi potrebovali več sočutja, občutka pripadnosti, bratstva, več zavedanja, da smo vsi eno ... Hkrati pa tudi to, da ko nekdo misli, da ne more rešiti vsega, obupa pri majhnih dobrih delih. Z majhnimi dobrimi deli lahko tudi spreminjamo svet na bolje. Mogoče bi nas tega morali učiti v šolah, kjer se ful premalo pogovarjamo o solidarnosti in se naučimo vse te tekmovalnosti, ki ni najbolj dobra za naše človeštvo.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Verjamem da demonstracije lahko vplivajo na konkretne družbene spremembe, čeprav pri nas tega nisem zasledila, tudi ko sem bila sama del protestnih gibanj. Največ uspeha sem sama osebno opazila pri LGBT-shodih, katerih del sem bila tudi sama. Ljudi se na bolj zabaven način ozavešča in ljudje tako lažje spoznavajo, kako raznolika je družba. Pri resnejših političnih gibanjih pa se nisem počutila tako domače in mislim, da je tudi drugim ljudem

groza, da bi se udeležili pravega protesta ali pa bi se ga udeležili v skrajni sili. To je morda napaka. Ko je človek že čisto obupan, težko kaj spremeni z miroljubnim pristopom ...

- *Si sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih v preteklosti? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Kot sem povedala, sem se jih udeležila ... :) O prihodnosti pri angažiranju pri demonstracijah nisem najbolj prepričana ... Mislim, da sem trenutno najbolj angažirana pri pedagoškem delu, ker se mi zdi zelo pomembno, kako vzgajamo otroke in kaj jih v mladih letih naučimo ... Ker me zanima bolj vizualna umetnost, bi preko tega želela spreminjati svet na bolje, medtem ko sem nekdaj mislila, da bo to pisana beseda.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Mladi imajo vpliv na družbene spremembe preko načina življenja, preko izbir, ki jih vsakodnevno izberejo, ko se odločijo, kam bodo šli na koncert, kje bodo kupovali ... Najhuje je to, da vsi po vrsti mislimo, da ne moremo nič spremeniti. Vsega ne moremo spremeniti naenkrat, ampak malo po malo lahko spreminjamo svet na boljše. :)

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrozilo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Trenutno sem se nekako že sprijaznila in vdala v usodo, da vsega, kar si želim, najbrž ne bom mogla doseči. Je pa res, da nimam jasno začrtanih ciljev, kaj bi sploh rada počela in se moji cilji vsak dan malo spremenijo. Verjetno nas je v tem trenutku veliko takih, ki spreminjamo cilje glede na ozračje v družbi. Sama gledam na vse optimistično, saj menim, da bi drugače bilo še slabše in bi mi še manj uspelo. Trudim se zaupati, da je vse slabo za nekaj dobro in da se iz težkih okoliščin lahko mladi veliko naučimo, recimo vztrajnosti ...

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Jaz sem že od nekdaj takšna, da se iz prepirov raje umaknem ... :) Zato mislim, da ne bi vztrajala do konca in za vsako ceno. Že to, da povem svoje mnenje, je zame veliko, je pa res, da svoje mnenje velikokrat tudi potlačim, ker se zavedam, da bi ga okolica težje sprejela. Tako da se v vsakodnevnih pogovorih učim protestiranja in to je zame že veliko ... :D Upam, da mi bo uspelo v teh bojih ... Se pa zavedam, da je relativno, kaj je za nekoga dobro ... Zato je težko spremeniti poglede ostalih in se spremembe dogajajo počasi. Samo počasi se daleč pride ... :)

Priloga C.24: Primož – 18 let, uspešen gimnazijec

(27. julij 2016, Podložje)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrastel? Zakaj ja/ne?*

Mladost razumem kot življenjsko obdobje nekje do 20. ali 22. leta. Je obdobje, v katerem pridobimo največ znanja (vsaj v večini), zato menim, da ga je potrebno čim boljše izkoristiti. Je krajše in pomembnejše obdobje od odraslosti, saj je v njem veliko naučenega in že v zgodnejših letih ponotranjimo neke temeljne izoblikovane vrednote. Te vrednote so zelo pomembne za življenjsko obdobje odraslosti, pomeni, da smo lahko skladni z družbo, v kateri živimo, torej smo konformni ali pa se odločimo za uporniško življenje ali odklonsko, ki ni vedno prostovoljno. Takrat ko odrastemo, pa je veliko več življenjsko pomembnih odločitev. Nanje lahko vpliva velik del družbe, lahko pa tudi mi z nekimi odločitvami vplivamo ali celo spreminjamo družbo.

Na svetu je veliko preveč stvari, dogodkov ... ki bi si jih želel ogledati, vendar si bom moral razporediti tiste najpomembnejše in jih z uresničevanjem glavnega cilja tudi lahko doživljal. Velik delež pomembnosti so zame ožji člani družine in pa znanje. Zato bi seveda čim dalj časa rad ostal v poznejšem mladostnem obdobju, kajti takrat še ni toliko ovir pri odkrivanju in spoznavanju sveta. (Kratek odgovor na »Bi rad odrastel?«: Ne.).

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)*

Po mojem je največja stiska mladih način šolanja in zaposlitev (kar velja predvsem za Slovenijo). Šolski sistem bi bilo potrebno obnoviti, če pa pogledamo z vidika šolanja na fakultetah, pa imamo dokaj dobro urejeno. Šolstvo je brezplačno (v večinski meri), kar v veliko državah ni, s tem se tudi manjšajo razlike med mladimi. Stiska zaposlitve v Sloveniji pa je že od nastanka države. Preveč je predstavnikov z miselnostjo o pozitivni politični uravnosti »komunizma«. Zaposlovanje je torej zelo povezano s politiko, znanstvom in ekonomskim stanjem. Nekateri z veliko težavo pridobijo zaposlitev kljub izredni nadarjenosti, nekateri pa imajo že od otroštva zagotovljena vsa sredstva in zaposlitev.

Malo manjša stiska, ampak vendar jo je treba izpostaviti, je perspektiva prihodnosti oz. postavljanj ciljev za prihodnost. So izredno pomembni, saj so velikokrat povezani s šolanjem in zaposlitvijo.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Aktualno stanje družbe se nenehno spreminja, lahko pa poudarim nekaj družbenih stanj, ki so družbeno sprejemljiva in nesprejemljiva. Popularno stanje družbe se pojavlja kot življenje posameznika, ki opravi šolo, dobi zaposlitev, si ustvari družino in veliko potuje. To stanje je družbeno najbolj sprejemljivo, je tudi po mojem mnenju najbolj zaželeno. Ko pa pride do posameznikov, ki npr. dajejo večjo prednost službi kot pa družini, pa je že manj sprejemljivo (ti ideali se od družbe do družbe spreminjajo). Politično stanje po svetu ne poznam toliko, sem nasprotnik diktaturi. Kar pa je značilno za politično stanje Slovenje, pa je to, da je katastrofalno. Potrebno je popolne prenovе, največji krivec pa državljan, ki se ne pozanima vsaj o osnovah političnega stanja lastne države in se udeleži volitev, takrat ko niti ne ve, koga oz. kaj voli, še huje pa je, če sploh ne voli.

Situacija glede na prejšnja leta se samo slabša, ravno zaradi nevednih državljanov. Glavni krivec za nastale razmere sem že omenil je nevedni državljan.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Seveda. Sprememba v naši družbi je nujno potrebna za obstoj naše družbe. Za spremembo naše družbe je najbolj temeljno, da spremenimo in uskladimo naše vrednote. Iz vrednot se

oblikujejo neke skupne odločitve. Z vidika redefiniranja solidarne družbe bi omenil, da je potrebna samo delne reforme. Solidarna družba se je začela uveljavljati (po mojem mnenju) z demokracijo. Od takrat se vedno bolj pojavlja vedno več pravic posameznika in cilj vedno manjša neenakost. Skupno dobro za družbo lahko uveljavljajo samo posamezniki z družbeno močjo, dobrim ekonomskim stanjem in ugledom. Taki so v veliki meri škodljivi za družbo, saj dajejo prednost »samemu sebi« kot pa družbi. Tukaj je pomembna razgledanost in odprtost do drugačnosti. Glede stanja dobre politične oblasti, sem že omenil, da je najprej potrebno izoblikovanje skupnih vrednot in vednost vsakega državljana.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Demokracija je do sedaj najpravičnejša oblika političnega vodenja države. Iz slabo organizirane demokracije lahko pride do protestnih gibanj. Ta so lahko v večji ali manjši obliki. V Sloveniji manjša gibanja nimajo velikega učinka, saj se naš parlament se ozira dovolj na njih, so pa lahko povod za veliki in uspešnejši protest. Ljudje smo različnega razmišljanja, zato se protesti nikoli ne bodo končali, ohranjali se bodo v manjših oblikah.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Sodeloval sem samo na protestih v ožji meri, ne v javno razglašeni. V prihodnosti sem pripravljen sodelovati na velikih protestih, v drugačni obliki (ne z nasiljem, kajti takrat nasprotniku olajšaš delo). Po mojem mnenju lahko družbene spremembe uveljavimo samo s pomočjo medijev, kajti v sodobnem času imajo veliko večji vpliv kot politika.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Ne. Nimamo nikakršnega vpliva, lahko samo sodelujemo in se o njej izobražujemo, da lahko v odraslem obdobju uveljavljamo spremembe. Veliko je govora, da smo mladi prihodnost. V

določeni meri je res, vendar, kako naj naredimo kakšno spremembo, če starejši nočejo s svojih položajev in dati priložnosti mladim.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Po mojem mnenju se bo bodoči družbeni razvoj slabšal. Če ne bo prišlo do konkretnih reform, bo veliko več revnih in nekaj bo srednjega razreda in manjša skupina bogatih. Glede uresničevanja mojih ambicij in želja nisem popolnoma prepričan, saj lahko kadar koli dobiš kakšno priložnost, ali pa do nje ne moreš priti zaradi drugih dejavnikov. Npr. ena mojih ambicij je, da uspešno dokončam faks in opravi magistrsko, vendar če pride v družini do kakšne tragedije, bom moral v službo, da bom lahko preživel družino in samega sebe (v primeru izrednih razmer). Skratka, vse je vprašanje časa in odvijanja dogodkov.

Če bom ostal v Sloveniji in si tukaj iskal službo, me bo vsekakor oviral sistem zaposlovanja (znanstva, družbena moč ...). Če imamo mladi optimistično prihodnost >NE, kajti imamo slabo gospodarstvo, problem zaposlitev, ekološke probleme ..., s katerimi bomo po mojem mnenju mi tisti, ki se bomo morali zoperstaviti tem problemom.

- *Če bi se moral odločati med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Mislim, da bi lahko bil oboje, saj je že samo z političnega vidika veliko stvari in smeri, v katere se lahko vključim (sem konformist) in katerim lahko nasprotujem (sem upornik). Če v povprečju razmislim glede moje usmerjenosti mnenj, bi vsekakor izbral uporništvo, ker se z marsikaterimi zakoni ne strinjam in tudi drugimi mnenji ljudi. Se trudim razumeti tudi drugačna razmišljanja drugih, vendar velikokrat ostajam pri svojih. Če bi prišlo do nekaj res pomembnega, kot so osebe, za katere mi ni vseeno, in seveda zase ..., se bi bil pripravljen podati v boj. Hah, v boj za boljši jutri bi bil pripravljen stopiti, saj »kdo pa ne bi hotel?(?)«

Priloga C.25: Zoja – 16 let, dijakinja

(28. julij, Cvetkovci)

- *Mladi imajo različen odnos do mladosti. Nekateri bi želeli čim prej odrasti, drugi bi želeli čim dlje ostati mladi. Kakšen je tvoj odnos do mladosti/odraslosti. Bi rad odrasel? Zakaj ja/ne?*

Ne, ker je mladost bolj sproščena, ker si še vedno v varnem zavetju doma in zato ne rabiš sprejemati tako pomembnih odločitev kot v odrasli dobi, ko moraš poskrbeti sam za sebe in za družino. V mladosti se ukvarjamo z bolj preprostimi temami, medtem ko odraslost od nas zahteva malo bolj odgovorno in odločno razmišljanje.

- *Kaj je po tvojem glavna stiska mladih v sodobnem času? S čim je povezana? (način šolanja, možnosti zaposlovanja, reševanje stanovanjskega problema, perspektive prihodnosti ...)?*

Menim, da je stiska mladih povezana z vsem naštetim, predvsem pa s šolanjem, saj se morajo moji vrstniki, vključno z menoj, zelo hitro odločiti o nadaljnjem šolanju, torej se morajo odločiti tudi o tem, kaj bodo počeli vse življenje. Menim, da je starostna meja za tako pomembne odločitve previsoka. Mogoče je pri katerih težava tudi pomanjkanje denarja, saj so plače staršev prenizke, velika večina otrok pa v zadnjih časih – zaradi nenehnih sprememb zakonov – štipendije ali otroških dodatkov sploh več ne dobi.

- *Kakšno se ti zdi aktualno družbeno in politično stanje? Kako ocenjuješ situacijo glede na prejšnja leta? Kdo je glavni krivec za nastale razmere?*

Družbeno in hkrati tudi politično stanje se mi zdi slabo. Če primerjam generacijo današnje družbe z generacijo družbe mojih staršev, opazim bistvene razlike. Tehnologija je prevzela svet, dandanes redko vidiš otroke, ki bi se igrali na igrišču, saj so vsi v hiši na telefonih, tablicah ipd. Veliko otrok je tudi razvajenih, saj ne cenijo, kar imajo, ker jim je vse prineseno pod roke, žal. Za današnje razmere glede družbe krivim nekatere starše, predvsem zakone naše države in prehitel razvoj in prevlado tehnologije. Glede političnega stanja pa menim, da so veliko krivi politiki, saj državljanom kršijo nekatere pravice, lažejo, kradejo ipd. Ne rečem,

da so krivi v celoti, saj bi se tudi mi, kot narod, morali takemu ravnanju upreti in glasneje zahtevati spremembe.

- *Se ti zdi, da potrebujemo spremembo naše družbe? V smeri novega oblikovanja vrednot, redefiniranja solidarne družbe, več pravic do vključenosti, skupnega dobra, dobre politične oblasti ...?*

Definitivno. Politiki so nas tako zavedli, da jim sledimo kot ovce. Izgubljam pravice, vrednote, svobodo do lastnega mnenja. Ne zavedamo se, kam vse to vodi. Slovenski narod se mi zdi nerazgledan, saj še dandanes opazim predsodke glede drugačne spolne usmerjenosti, barve kože, videza nasploh. Zato menim, da so spremembe oz. ozaveščanja o drugačnosti in o dogajanju v naši državi zelo pomembna.

- *Kaj meniš o demonstracijah in protestnih gibanjih, ki so se odvijala (in se v manjši obliki še) po Sloveniji? Lahko taka gibanja dejansko vplivajo na konkretne družbene spremembe?*

Da. Kot primer bom navedla protestno gibanje v Kidričevem, saj so v okolici tega kraja hoteli nastaniti begunce, narod se je uprl in do tega ni prišlo. Takšna gibanja niso vedno uspešna, ampak je vredno poskusiti, saj na ta način lahko tudi ozavestimo narod in mogoče celo dosežemo zeleno. Aja, misliš ta protestna gibanja, ki so bila pred parlamentom pa v Mariboru. Ja, tudi čisto možno, da lahko dosežemo kake spremembe, ja.

- *Si v preteklosti sodeloval na demonstracijah, protestnih gibanjih? Bi sodeloval v prihodnosti? Na kakšen način si se pripravljen angažirati v izvajanju družbenih sprememb, če sploh?*

Nisem še sodelovala, ampak v prihodnosti bi bilo vredno poskusiti, odvisno, za kakšen namen bi bil protest. Sodelovala bi npr., če bi bil kakšen dobrodelen koncert, kakšne delavnice, organizacije, dogodki ipd.

- *Ali imajo mladi po tvojem mnenju vpliv na družbeno in politično dogajanje in na družbene spremembe? Kako, v kakšni meri?*

Seveda, vendar menim da je vseeno malo prehitro, saj odrasli idej nas mladih ne sprejemajo resno. Zdi pa se mi prav, da so mladi o političnih in družbenih dogajanjih ozaveščeni in lepo je, da jih zanima stanje naše države in da se zanimajo za prihodnost ter da se zavedajo, da je prihodnost v njihovih rokah.

- *Kakšen bo po tvojem mnenju bodoči družbeni razvoj? Bo takšen, da bo omogočil uresničevanje vseh tvojih ambicij, želja? Kaj misliš, da te bo v prihodnosti ogrožalo? Meniš, da imate mladi optimistično prihodnost?*

Menim, da gre vse navzdol, politiki nam že dolgo obljublajo boljšo prihodnost, o tem ni duha ne sluha. Dvomim. Mislim, da bo največja težava zaposlitev in še večje kršenje pravic, Slovenci se bomo množično začeli seliti, z željo po boljšem življenju. Verjetno ne bo dovolj služb za vse. Če pa že bodo, pa bodo plače take, kot so danes ali pa še slabše. Večina mladih si bo zato službo poiskalo v sosednjih državah. Optimistične prihodnosti po mojem mnenju v Sloveniji ni ...

- *Če bi se moral odločiti med konformizmom in uporom, za kaj bi se odločil? Bi protestiral, se upiral za nekaj res pomembnega? Bi stopil v boj za boljši jutri?*

Seveda, saj bi s tem omogočila boljše življenje zase in za druge.